

Κωνσταντίνος Α. Βλάχος

Ο ΓΕΛΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αθήνα 2018
Εκδόσεις Αρκαδία

*Άφιερώνεται στον αείμνηστον πνευματώδη αρχαιολάτρη
Ταξίαρχον Ἀλέξανδρον Λιανόπουλον, εἰς ἀνάμνησιν
τῶν ἀστειῶν τοῦ Στρατοῦ τῆς περιόδου 1962-1964.*

1η ἔκδοσις: 1998

κεντρικὴ διάθεσις: <<ΝΕΑ ΘΕΣΙΣ>> Ἴπποκράτους 65
τηλ.3634932

ἐπιμέλεια-ἐποπτεία: ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Κ. ΠΛΕΥΡΗΣ

1.ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Οί ' Αρχαῖοι ' Ἕλληνας ἀνέλυσαν μέ σοβαρότητα τό ἀστεῖον, διότι αὐτό ἀποτελεῖ γεγονός τῆς ζωῆς. Εἶναι θλιβερόν τό φαινόμενο, ὅτι τά << Ἑλληνικά >> πανεπιστήμια δέν ἠσχολήθησαν μέ τό χιοῦμορ στήν ' Αρχαίαν ' Ἑλλάδα, οὔτε ἔδωσαν διατριβάς, μεταπτυχιακάς κ.τ.λ. ἐργασίας μέ θέμα τόν ἀστεῖσμόν.

Δι' αὐτόν τόν λόγον ἔν εὐχάριστον τμήμα τοῦ πολιτισμοῦ παραμένει ἀνεξερεῦνητον. Ἐνῶ εἶναι πολύ ἐνδιαφέρον, διότι περιέχει ζητήματα ψυχολογίας, κοινωνιολογίας, φιλοσοφίας, ἠθῶν, ἱστορίας. Ἀπό τοὺς ἀστεῖσμούς, πού διεσώθησαν εἰς διάφορα ἀρχαῖα βιβλία πληροφοροῦμεθα διὰ πρόσωπα καί συμβάντα, διὰ συνηθείας, διὰ τόν τρόπον συμβιώσεως καί ὅλα αὐτά μέσω τῆς εὐθυμίας.

' Ὑποστηρίζω ἀνέκαθεν τήν ἄποψιν, ὅτι τά ἀρχαῖα ' Ἑλληνικά πρέπει νά διδάσκωνται ἀπό εὐθυμα κείμενα καί ὄχι ἀπό νομικά, ὅπως τοῦ Λυσίου. Μέ τά ἀνέκδοτα τοῦ Διογένοους ἢ ' Αρχαιοελληνική γλῶσσα καθίσταται συμπαθῆς στοὺς μαθητάς. Ἐπιπλέον τά ἴδια τά ἀνέκδοτα διδάσκουν ἦθος, ἐπειδή τά περισσότερα ἐξ αὐτῶν διαθέτουν παιδαγωγικόν περιεχόμενον. Τό << ἠδέως μανθάνειν >> δηλαδή τό νά μαθαίνει κάποιος μέ διασκεδαστικόν τρόπον ἀποτελεῖ

μέθοδον ὑπερσύγχρονον, τήν ὁποίαν ἀποδεδειγμένως πρό χιλιετιῶν ἐφήρμοζαν οἱ προγονοί μας.

Καλῶ λοιπόν τόν ἀναγνώστην μου, ὅταν διαβάξη τάς ἀστείας διηγήσεις, γενικῶς τά εὐφυολογήματα, πού παραθέτω νά ἐμβαθύνη στό ἠθικόν νοήμά των καί νά μή περιορίζεται στήν χαροποιόν διατύπωσιν των. Ἐντός τοῦ εὐθύμου ὑπάρχει τό σοβαρόν. Κατά τοῦτο αἱ ἀστειότητες τῶν Ἀρχαιοελλήνων εἶναι χρησιμώτατοι.

Ἴδου πασίγνωστον εὐφυολόγημα πού δέν χρειάζεται ἐρμηνείαν: <<Λεωνίδας ἀκούσας ἐπισκιάζεσθαι τόν ἥλιον τοῖς Περσῶν τοξεύμασι <<χάριεν>> ἔφη <<ὅτι καί ὑπό σκιᾶ μαχούμεθα>> (Ἰω. Στοβαῖος: <<Ἀνθολόγιον>>Ζ,46).

Χρησιμοποιῶ τήν γλωσσικήν μορφήν τῆς ἀπλῆς καθαρευούσης διά τέσσαρας λόγους. Πρῶτον, διότι αὕτη ἡ μορφή γλώσσης εἶναι πλησιεστέρα πρός τήν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα, δεύτερον, διότι πιστεύω ὅτι εἶναι ἀπολύτως κατανοητή καί σαφεστέρα τῆς λεγομένης δημοτικῆς, τρίτον, διότι δέν πρέπει νά χαθῆ ἀπό τόν γραπτόν λόγον καί τέταρτον, διότι δέν ὑποκύπτω στήν ἐντολή νά γράφω δημοτικήν, ὅπως ἐπιβάλλουν στούς Νεοέλληνας οἱ κρατοῦντες, οἱ ὅποιοι διέλυσαν τήν γλῶσσαν μας. Ἐπομένως τό νά γράφῃς καί διατί ὄχι τό νά ὀμιλῇς καθαρεύουσα

σημαίνει ἄρνησιν τῆς γλωσσικῆς παρακμῆς τῆς φυλῆς.

Θά ἠδύνατο νά κυκλοφορήσουν τόμοι ἐπί τόμων διά τά Ἀρχαιοελληνικά ἀστεῖα. Ἐδῶ ἀπλῶς διδομεν μίαν συνοπτικὴν εἰκόνα τοῦ ἀστείου στήν πατρίδα μας, ὅπως τοῦτο ἐξεφράζετο πρό χιλιετιῶν. Ὅπου κρίνεται σκόπιμον παρατίθεται ἀρχαῖον κείμενον καί πηγῆ, χάριν ἐκείνου πού θά ἤθελε νά ἐρευνήσῃ περαιτέρω τό θέμα.

Οἱ <<Παράλληλοι βίοι>> τοῦ Πλουτάρχου, τό <<Ἀνθολόγιον>> τοῦ Στοβαίου, <<Οἱ βίοι φιλοσόφων>> τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου, αἱ <<Ἱστορίαι>> τοῦ Ἡροδότου, Θουκυδίδου καί Πολυβίου, <<τά Ἀπομνημονεύματα>> τοῦ Ξενοφῶντος, <<ἡ Ἀνάβασις>> τοῦ Ἀρριανοῦ, <<οἱ Διάλογοι>> τοῦ Πλάτωνος, <<ἡ Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη>> τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου ἀποτελοῦν μέρος τῆς τεραστίας βιβλιογραφίας, ὅπου θά εὑρετὲ τὴν δρῶσον τῆς Ἀρχαιοελληνικῆς εὐθυμολογίας.

Ἐκ βάθους καρδίας σᾶς προτρέπω νά διαβάσετε τὰ ἀνωτέρω βιβλία, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν ἐφόδιον τοῦ βίου καί συντροφίαν εἰς δυσκόλους στιγμὰς τῆς ζωῆς.

Ἐρρωσθε

Κωνσταντῖνος Πλεύρης

2.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐτυμολογία τοῦ <<χιοῦμορ>>- Ἡ χρησιμότης τοῦ γέλωτος - Ἄστειον καί πολιτισμός-Γελωτοποιοί καί Φιλάστειοι- Λογοπαίγνια- Λακωνισμοί- Παραποιήσεις ὀνομάτων- Συμπόσια- Σοφίσματα- Εὐφημισμός- Μῦθοι- Φλύακες- Διάλογοι- Ὀνοματοπλασία- Ἡ Ἑλληνική ὑπεροχή στό ἄστειον- Παροιμιαί- Διακωμώδησις.

Ἄς ἀρχίσωμεν μέ τήν προέλευσιν τῆς λέξεως χιοῦμορ πού χρησιμοποιεῖται γενικῶς. Ἐτυμολογικῶς προέρχεται ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καί συγκεκριμένως ἀνήκει στήν ἡλειακὴν διάλεκτον, κατὰ τήν ὁποίαν ἐχρησιμοποιεῖτο τό ρ ἀντί τοῦ ς στήν κατάληξιν τῶν λέξεων π.χ. γαμβρόρ ἀντί γαμβρός κ.τ.λ. Ἡ Ἑλληνικὴ λέξις χυμόρ ἢ χυμός σημαίνει <<αἶσθημα τέρψεως>> εἶναι <<ἡδυσμα>> (σχ.εἰς Ἀριστοτέλην: <<Περὶ ψυχῆς>>B). Τό <<χυμόρ>> οἱ Λατῖνοι τό μετέφεραν στήν γλῶσσαν τῶν ὡς humor ἐκ τοῦ ὁποίου τό παρέλαβον οἱ Ἄγγλοι καί ἄλλοι λαοί μέ τήν γνωστὴν προφορὰν χιοῦμορ.

Ὁ γέλως προέρχεται ἀπό τό αἶσθημα τῆς χαρᾶς καί διὰ τήν ἀκρίβειαν τῆς εὐθυμίας, ἢ ὁποία

ἀποτελεῖ ψυχικὴν κατάστασιν. Αὐτός εἶναι ὁ πραγματικός γέλωσ, ὁ ὁποῖος συμβάλλει στήν ὑγιείαν τοῦ ἀνθρώπου. Ὑπάρχει ἀκόμη ὁ τεχνητός γέλωσ, ὁ ὁποῖος προκαλεῖται μηχανικῶ τῷ τρόπῳ π.χ. γαργαλητόν, μέχημικά μέσα π.χ. πρωτοξειδίου τοῦ ἰλαροποιόν ἀέριον) ἐκ νεύρων κ.τ.λ. πού δέν ὠφελεῖ τήν ὑγιείαν.

Ὁ πραγματικός γέλωσ πηγάζει ἀπό τήν ψυχικὴν διάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ἐν προκειμένῳ διαμορφοῦται ἀπό αὐτά πού βλέπει, ἀκούει, διαβάζει, ἐνθυμεῖται κ.τ.λ. Μέ ἄλλα λόγια διαβάζει κάποιος ἐν εὐθυμογράφημα πού τοῦ δημιουργεῖ ψυχικὴν διάθεσιν, ἡ ὁποία προκαλεῖ τόν γέλωτα. Τό ἴδιον συμβαίνει, ὅταν βλέπη ἀστεῖα γεγονότα, ὅταν τοῦ διηγοῦνται κωμικά περιστατικά κ.τ.λ.

Ὁ γέλωσ αὐτός εἶναι χρησιμώτατος στήν ὑγιείαν ὄχι μόνον στήν ψυχικὴν, ἀλλά καί στήν σωματικὴν. Ἐχει εὐεργετικὰς συνεπειὰς στοὺς πνεύμονας, στήν αἱμάτωσι τοῦ ἄνω ἀναπνευστικοῦ συστήματος κ.τ.λ. Οἱ παλαιότεροι ὠμίλουν περί γελωτοθεραπείας, ἡ ὁποία ἐπέδρα εἰς σωματικὰς νόσους, καθόσον διὰ τοῦ γέλωτος ἐνισχύεται τό ἠθικόν τοῦ πάσχοντος. Ἐξ ἄλλου εἶναι ἀναμφισβήτητα τά ἐπιωφελεῖ ἐπακόλουθα τοῦ γέλωτος στήν ψυχικὴν ὑγιείαν μέ ἐπέκτασιν στάς σωματικὰς νόσους, κατὰ τήν θεωρίαν τῶν ψυχοσωματικῶν παθήσεων.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

Διά τήν ὑγιεινήν σημασίαν τοῦ γέλωτος ἔχομεν πανάρχαια στοιχεῖα, πού εὐρίσκονται εἰς κείμενα ἀρχαίων συγγραφέων. Παίρνομεν ἕν παράδειγμα ἀπό τήν <<Ίστορίαν>> τοῦ Ἡροδότου.

Ἦτο Ἡρακλῆς ὁ Ἕλληνας ἀπό τήν πόλιν Σάϊν τῆς Αἰγύπτου. Ὡς ιδιώτης συνήθιζε πολύ τά ἀστεῖα: <<φιλοσκώμμων>> (Ἡρόδοτος: <<Ίστορία>> Β,173). Εἰργάζετο ὡς ἀνθοπώλης, ὅπως ἱστορεῖ ὁ Ἑλλάνικος ὁ Λέσβιος. Τό πῶς ἀπό ἀνθοπώλης ἐγένε βασιλεύς τῆς Αἰγύπτου εἶναι μία ὁμορφή ἱστορία, πού μόνον οἱ Ἕλληνες δημιουργοῦν.

Ὅταν τό 569 π.Χ. ἀνεδείχθη Φαραώ συνήθιζε μετά τάς κρατικές ἐνασχολήσεις νά ἀστειεῖται καί νά πειράζη τούς συμπολίτας του (<<παιγνιήμων>>) πρᾶγμα πού προεκάλεσε δυσαρέσκειαν στούς ἀξιωματούχους, οἱ ὅποιοι τοῦ παρεπονέθησαν, ὅτι τά εὐτράπελα του δέν ἀρμόζουν στήν βασιλεία, πού ἀπαιτεῖ <<νά κάθεται εἰς ἕνα μεγαλοπρεπῆ θρόνον σοβαρός καί νά ἀσχολῆται ὅλην τήν ἡμέραν μέ τάς ὑποθέσεις τοῦ κράτους>>: <<ἐν θρόνῳ σεμνῷ σεμνόν θωκέοντα δι' ἡμέρας πρήσσειν τά πρήγματα>> (ἐνθ.ἀνωτ.). Ἦτο Ἡρακλῆς ἀπήντησε εὐφυῶς ὡς ἑξῆς: <<Ὅσοι ἔχουν τόξον, ὅταν τό μεταχειρίζονται τό τεντώνουν (<<ἐντανύουσι>>) καί μετά τήν χρῆσιν τό χαλαρώνουν (<<ἐκλύουσι>>). Διότι ἂν ἄφηναν τό τόξον συνεχῶς τεντωμένον αὐτό θά ἔσπαζε (<<ἐκρα-

γειν>>) καί δέν θά ἠδύναντο νά τό χρησιμοποιοῦν, ὅταν θά τό εἶχαν ἀνάγκη. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τόν ἄνθρωπον. Ἄν συνεχῶς ἀπασχολῆται μόνον μέ τά σοβαρά (<<κατεσπουδάσθαι>>) καί δέν διασκεδάξει, ὁ ἄνθρωπος αὐτός θά τρελλαθῆ (<<μανεῖς>>) ἢ θά γίνῃ <<ἀπόπληκτος>> δέν θά μπορῆ δηλαδή νά χρησιμοποιῆ τό μυαλό του. Αὐτά ἐγώ τά γνωρίζω καί δι' αὐτό κατανέμω τόν χρόνον μου μεταξύ σοβαρῶν ἐργασιῶν καί διασκεδάσεως. Κατόπιν αὐτοῦ δυνάμεθα νά θεωρήσωμεν τόν Ἄμασιν πρόδρομον τῆς Ἐπικουρείου βιοθεωρίας τοῦ: <<γελᾶν ἄμα δεῖν καί φιλοσοφεῖν>>.

Κάτι παρόμοιον ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος στήν ἐργασίαν του <<Περί παίδων ἀγωγῆς>>¹³, ὅπου γράφει, ὅτι τάς χορδᾶς τοῦ τόξου τάς χαλαρώνομεν διά νά δυνάμεθα νά τάς τεντώσωμεν ἐκ νέου: <<καί γάρ τά τόξα...ἀνιέμεν, ἵν' ἐπιτεῖναι δυνηθῶμεν>>. Ἔτσι θεωρεῖται ἀναγκαία ἡ διασκεδάσις, ὅτι ἀναπαύει τήν ψυχὴν (<<ψυχὴ δ' ἀνέσει>>).

Ἐπίσης καί εἰς τάς δυσκόλους στιγμὰς ἡ εὐθυμος διάθεσις δέν πρέπει νά χάνεται. Σχετικῶς ὁ Ξενοφῶν θαυμάζει τόν Θηραμένη, πού ἐνῶ πρόκειται νά τόν θανατώσουν δέν ἔλλειψε ἀπό τήν ψυχὴν του τό σοβαρόν καί τό ἀστεῖον: <<τό τοῦ θανάτου παρεστηκότος μήτε τό φρόνιμον μήτε τό παιγνιώδες ἀπολιπεῖν ἐκ τῆς ψυχῆς>> (Ξενοφῶν: <<Ἑλληνικά>>B,56).

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

Οί μεγάλοι ἄνδρες εὐρισκόμενοι πρό τοῦ θανάτου δέν χάνουν τό θάρρος των, ἀλλά διατηροῦν καί τό εὐθυμον πνεῦμα ἐτοιμολογίας, πού πάντοτε τούς διέκρινε. Ἴδου δύο παραδείγματα:

Ἐν τῷ σοφιστῆς Γοργίας εἰς βαθύτατον γῆρας (<<γεγηρακῶς εὖ μάλα>>) εὐρίσκετο πλέον στό τέρμα τῆς ζωῆς του (<<ἐπί τέρματι ὧν τοῦ βίου>>). Τότε ἠσθένησε καί ἐξαπλωμένος ἐβυθίζετο ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ὕπνον. Κάποιος πού τόν ἐπεσκέφθη τόν ἠρώτησε:<<πῶς εἶναι;>>. Ὁ Γοργίας ἀπήντησε:<<Ἦδη ὁ ὕπνος ἀρχίζει νά μέ παραδίδη στόν ἀδελφό του>> ἐννοῶν στόν Θάνατον.

<<Φιλοτησίας προπίνειν>> ἦτο θεσμός κατά τόν ὁποῖον ὁ παρακαθήμενος εἰς συμπόσιον ἔπινε καί ἤρχετο ὑπέρ φίλου συμπότου, στόν ὁποῖον ἐχάριζε τό ποτήριον. Ὁ Σωκράτης ἐπῆρε εἰς χεῖρας του τό ποτήριον μέ τό κώνειον καί τό ἐχαρακτήρισε <<φιλοτησίαν>> δηλαδή φιλικόν ποτήριον ἐκ μέρους τῶν Ἀθηναίων (Αἰλιανός: <<Ποικίλη ἱστορία>>Α,16). Ἔτσι ὀλίγον πρὶν θανατωθῆ ὁ γίγας τῆς διανοήσεως εἰρωνεύθη, κατά τήν συνήθειάν του, τούς Ἀθηναίους.

Ἀληθῶς ὁ Ἄμασις ἐδικαιώθη, διότι ἐπί τῆς ἐποχῆς του ἡ Αἴγυπτος ἔζησε τόν Χρυσοῦν Αἰῶνα. Χάριν τῆς ἱστορίας ἀναφέρομεν, ὅτι ὁ Ἄμασις ἐνυμφεύθη τήν Λαδίκην, κόρην τοῦ Κριτοβούλου καί

ώφέλησε μεγάλως τήν κυρίως Ἑλλάδα. Ὁ ἴδιος συνεδέετο διά προσωπικῆς φιλίας μέ τόν Σόλωνα, τόν Πυθαγόραν, τόν Πολυκράτην κ.τ.λ. Φαίνεται ὅτι διά τήν νομοθεσίαν του, ἡ ὁποία ὑπῆρξε ἐξόχως προοδευτική συνεβουλεύθη τόν Σόλωνα. Μάλιστα εἶχε νομοθετήσει, ὅτι κάθε πολίτης ὤφειλε νά ὑποβάλη ἐτησίαν δήλωσιν ἀποδείξεως τῶν εἰσοδημάτων του ἀπό τά ὁποῖα ἔζη: <<ἀποδεικνύναι ἔτος ὄθεν βιοῦται>> (ἐνθ.ἀνωτ.177). Πρῶτος ἐθέσπισε αὐτόν τόν νόμον ὁ Δράκων, ὁ ὁποῖος ἐτιμῶρει μέ τήν ποινήν του θανάτου (Πλούταρχος:<<Σόλων>>17) τούς παραβάτας. Τόν <<νόμον ἀργίας>> πού ἐτιμῶρει τούς ἀέργους κατέστησε περισσύτερον ἐπιεικῆ ὁ Σόλων.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱ Αἰγύπτιοι (ὄχι οἱ Ἕλληνες τῆς Αἰγύπτου, ἀλλά οἱ ἰθαγενεῖς) δυσανασχέτουν πού εἶχαν διά βασιλέα κάποιον ταπεινῆς καταγωγῆς. Ὁ Ἄμασις τό ἀντελήφθη καί ἀντέδρασε ὡς ἑξῆς: Ἐπῆρε τόν χρυσοῦν ποδοιπτήρα, ὅπου ἐντός ἔπλεναν τούς πόδας των οἱ συνδαιτημόνες τῶν συμποσίων, τόν ἔδωκε στόν χρυσοχόον του καί διέταξε νά τόν λυώσουν καί μέ τόν χρυσόν νά κατασκευάσουν τό ἄγαλμα θεοῦ, τό ὁποῖον ἐτοποθέτησε στό μέσον πλατείας. Οἱ Αἰγύπτιοι προσεκύνουν τό ἄγαλμα. Τότε ὁ Ἄμασις τούς ἐκάλεσε εἰς συνάθροισιν καί τούς εἶπε, ὅτι τό ὑλικόν τοῦ ἀγάλματος ἦτο πρῖν δοχεῖον ἀκαθαρσιῶν καί ὅπως προσέχουν τί εἰ-

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

ναι τώρα καί ὄχι τί ἦτο πρίν, ἔτσι νά κάνουν καί δι' αὐτόν, δηλαδή νά μή ἐνθουμούνται τί ἦτο προηγουμένως, ἀλλά τί εἶναι τώρα.

Τό ἀστεῖον προϋποθέτει πνευματικήν καλλιέργειαν, δηλαδή πολιτισμόν, δι' αὐτό <<ἀστεῖος>> ἀρχικῶς ὠνομάζετο ὁ κάτοικος τοῦ ἀστεως, τῆς πόλεως. Ὑπάρχει καί κύριον ὄνομα Ἰ Αστεῖος (ἄρχων Ἰ Αθηνῶν).

Ὁ πολιτισμός ἀνεπτύχθη δι' εὐνοήτους λόγους στάς πόλεις, ἀντιθέτως στούς ἀγρούς δέν ἦτο δυνατόν νά ἀναπτυχθῆ πολιτισμός, δι' αὐτό καί ὅσοι διέμεναν στούς ἀγρούς ἐκαλοῦντο ἀγροῖκοι (ἀγρός+οἶκος).

Τό ἀνήσυχον δημιουργικόν Ἰ Αρχαιοελληνικόν πνεῦμα ἀπό τούς παναρχαίους χρόνους ἡσχολήθη μέ τήν ἀστειότητα. Οὐδέποτε ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅλους τούς ξένους λαούς οἱ Ἰ Ἕλληνες ἔζησαν ἐν ἀγριότητι. Πάντοτε ἀπ' ὅσον τούς γνωρίζομεν ἔζησαν εἰς πόλεις, ὅπου ἀνέπτυξαν πολιτισμόν καί μάλιστα ἀξιοθαύμαστον. Ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ ἀποκορύφωσις τῶν ἀστείων γίνεται μεταξύ 6-3 π.Χ. αἰῶνος, ὅπως καί στήν μετέπειτα Ἰ Ἑλληνιστική ἐποχήν. Πράγματι αὐτάς τάς περιόδους αἰῶνων σημειοῦται ἀνθησις τῶν ἀστείων, ἀλλά ἱστορικῶς δέν δυνάμεθα νά διατυπώσωμεν τήν γνώμην, ὅτι τότε πρόκειται περί ἀποκορυφώσεως, διότι δέν διεσώθησαν τά ἀστεῖα τῶν ἀρχαιοτέρων ἐποχῶν π.χ. τῆς Ἰ Ομηρικῆς (<<ἄσβεστος γέλως>>) τῆς

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

μυκηναϊκής, τής μινωϊκής κ.τ.λ. Θά είμεθα συνεπείς πρὸς τήν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ἐάν ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος τώρα ὑλικοῦ προκύπτει, ὅτι γενικῶς μεταξύ 600 π.Χ.-100 π.Χ. ἐλέχθησαν, συνέβησαν ἢ ἐγράφησαν τὰ ὠραιότερα ἀστεῖα, μέ ἰδιαίτεραν ἐξαρσιν τόν 4ον π.Χ. αἰῶνα.

Ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία ἐκείνης τῆς περιόδου ἐξετίμα τήν <<εὐτραπελίαν>> ἢ ὅποια σημαίνει εὐφυῆς ἀστειότης. Λέγεται καί εὐτραπελισμός. Ὡς πρὸς <<τό ἡδύ τό ἐν παιδιᾷ>> ὁ Ἀριστοτέλης (<<Ἠθικά Νικομάχεια>>1108,α,24) διακρίνει τόν εὐτραπέλον (μέσον) ἀπό τόν βωμολόχον (ὑπερβολή) καί ἀπό τόν ἀγροῖκον (ἐλλειψις).

Ἡ εὐτραπελία ἐθεωρεῖτο προσόν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἱστορικός Πολύβιος ἐπαινεῖ τόν βασιλέα Κλεομένη: <<Κλεομένης ὁ Σπαρτιάτης...εὐτραπελώτατος δέ πάλιν ἰδιώτης...>> (<<Ἱστορία>> 9,23,3). Εἰς Ἀθήνας ἰδρύθησαν <<ἐταιρεῖαι φιλαστειῶν>> αἱ ὅποια δι-εξήγαγον μεταξύ των διαγωνισμούς διά τήν ἀνάδει-ξιν τῶν ἀστειοτέρων. Ἀναφέρεται ἡ <<ἐταιρεία φίλων τῆς ἀστειότητος Διομέων>>. Αἱ ἐταιρεῖαι φιλαστειῶν δέν ἦσαν περιωρισμένοι εἰς Ἀθήνας, ἀλλά ὠργανώθησαν παντοῦ στόν Ἑλληνισμόν. Ὁ Κοραῆς μνημονεύει ἐταιρεῖα φιλαστειῶν στήν Χίον. Κατά τόν Ἴωνα τόν Χίον τὰ μέλη αὐτῆς τῆς ἐταιρείας συνήθιζαν: <<πίνειν καί παίζειν καί τὰ δίκαια φρο-

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

νεϊν>> (διά περισσότερα εις Ἰω.Ποῦλλον: <<Τά ἀν-
έκδοτα τοῦ Διογένους κ.τ.λ.>> Ἀθ.1976 σελ.7-16).

Κατά τήν Ἀρχαιοελληνικήν παράδοσιν ὁ γέ-
λως ἦτο δῶρον τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης πρὸς τοὺς
ἀνθρώπους μαζί μέ τόν πόθον καί τήν ἡδονήν.

Στήν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα πρωτοεμφανίζονται οἱ
λεγόμενοι γελωτοποιοί. Πρόκειται περί ἐπαγγελμα-
τιῶν, πού ἔργον ἔχουν νά κάνουν τοὺς ἄλλους νά γε-
λοῦν καί φυσικά νά πληρώνωνται διά τοῦτο.

Στήν Ἀθήνα τοὺς συναντῶμεν ὀργανωμένους
εἰς σύλλογον. Εἶναι <<οἱ ἐξήκοντα>> διότι τόσοι ἦ-
σαν. Ὁ βασιλεύς Φίλιππος τοὺς ἐθαύμαζε διά τά
εὐφυῆ ἀστεία των, τά ὅποια ἐκυκλοφόρουν εἰς βι-
βλία, πού ὁ Φίλιππος ἠγόραζε διά νά διασκεδάζη.
Τοὺς ἐβοήθησε μάλιστα οἰκονομικῶς μέ ἓνα τάλα-
ντον. Γνωστοί γελωτοποιοί ἀναφέρονται στόν Ξενοφῶ-
ντα, στόν Λουκιανό, στόν Ἀθηναῖον. Οἱ κυριώτεροι
ἦσαν ὁ Φίλιππος, ὁ Μανδρογένης, ὁ Στράτων, ὁ Σατυ-
ρίων, ὁ Ἀνδροκλῆς. Στόν Ὀλυμπο πολλές φορές, ὁ
Ἥφαιστος, μέ τήν συμπεριφορὰν του κάνει τοὺς Θε-
οὺς νά γελάσουν. Στόν Ὅμηρο ὑπάρχει ὁ Θερσίτης.
Οἱ παλαιοὶ γυμνασιάρχαι κακοεχαρακτήριζαν τοὺς
μαθητάς, πού μέ τά καμώματά των ἐγελοποιοῦν τά
πάντα μέ <<θερσίτειον διαγωγὴν>>. Μετά ὁ Ἀρι-
στοφάνης θά μᾶς δώσῃ τόν Ξανθία. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ήκολουθείτο πάντοτε από γελωτοποιούς, τούς οποίους έχρησιμοποίει πρός ψυχαγωγίαν.

Στό περίφημον <<Συμπόσιον>> του Ξενοφώντος (κεφ.1,11-16) αναφέρεται ό γελωτοποιός Φίλιππος, ό όποιος είσήλθεν άπρόσκλητος στην αίθουσαν, όταν οί συνδαιτημόνες έδειπνουν σιωπηλοί (σιωπή έδειπνουν) έδήλωσε ότι είναι γελωτοποιός, όπως όλοι γνωρίζουν (ότι μέν γελωτοποιός είμι ίστε πάντες). Μετά από πολλά τούς έκανε νά γελάσουν μέ τά ψευτοκλάμματα του και έξησφάλισε την λεγομένη <<συμβολήν>> ή όποία ήτο χρηματική ένίσχυσις υπέρ των γελοτοποιών.

Ό Φίλιππος φαίνεται ότι διέθετε την ικανότητα νά προκαλή τον γέλωτα, δι' αυτό όσοι είχαν κάποιο πένθος άπέφευγαν νά τον συναντήσουν, διότι έφοβούντο μήπως τούς κάνει νά γελάσουν παρά την θέλησί των: <<φοβούμενοι μή και άκοντες γελάσωσι>> (ένθ.άνωτ.κεφ.4,50).

Στόν 'Αθήναιον (<<Δειπνοσοφισταί>>Α,20) μεταξύ άλλων αναφέρεται ό γελωτοποιός Εϋδικος, ό όποιος <<ηύδοκίμει μιμούμενος παλαιστάς και πύκτας>> δηλαδή: <<διέπρεπε μιμούμενος παλαιστάς και πυγμάχους>>.

Ό γέλωσ, ως ευεργετική δύναμις, έλατρεύετο στην 'Αρχαίαν 'Ελλάδα. Παρατίθεται, ότι πρώτος ό Λυκούργος άνήγειρε άγαλμα της Θεότητος του Γέλω-

τος στην Σπάρτην (Πλούταρχος: <<Λυκούργος>>25) ὅπου ἐλειτούργουν ἱερά τοῦ Γέλωτος (Πλούταρχος: <<Κλεομένης>>9) καί διεξήγοντο πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ δημόσιοι ἀγῶνες.

Ὁ Γέλως ἐτιμᾶτο ἰδιαίτερος στὸν Θεσσαλικὸν λαὸν τῶν Αἰνιάνων. Στὴν Ὑπάτη ὑπῆρχε μεγαλοπρεπὴς ναὸς του. Ὁ Φιλόστρατος στοὺς <<Ἀνδρίους>> ἀναφέρει ὅτι ὁ Θεὸς Γέλως ἦτο ἐκ τῶν ἀκολούθων τοῦ ὁμίλου (θιάσου) τοῦ Διονύσου καί παρίσταται εἰς ἀπεικονίσεις ἐπὶ πολλῶν ἀγγείων.

Στὸ Βρεταννικὸν Μουσεῖον ἐκτίθεται ἀγγεῖον τοῦ Γέλωτος μέ τὴν φράσιν <<Γέλως καλός>>.

Οἱ Ἕλληνες ἐφεῦρον καί συχνῶς ἐχρησιμοποιοῦν τὸ λογοπαίγνιον. Δηλαδή μετεχειρίζοντο τὴν ἰδίαν λέξιν μέ διαφορετικὴν σημασίαν. Ἐπὶ παραδείγματι ὁ Διογένης βλέπων τὸν ὀφθαλμίατρον Διδύμωνα, γνωστὸν φιλογύνην, νά ἐξετάζη τὸν ὀφθαλμὸν κάποιας ὠραίας νεαρᾶς τοῦ εἶπεν: <<Πρόσεχε Διδύμωνα μήπως ἐξετάζων τὸν ὀφθαλμὸν πειράξης τὴν κόρην>>(Διογένης Λαέρτιος: <<Βίοι Φιλοσόφων>>ΣΤ, 68) λογοπαίζων μέ τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ καί τὴν κόρην, τὴν νεαράν δηλαδή. Ἄλλοτε πάλιν διερχόμενος ἀπὸ σχολὴν ὅπου ἐδίδασκε ἀποτυχημένος φιλόσοφος ἐνώπιον ἐλαχίστων μαθητῶν ἐν μέσῳ ὁμῶς ἀγαλμάτων τῶν Θεῶν, τοῦ εἶπεν: <<Σύν Θεοῖς ἔχεις πολλοὺς μαθητάς>> λογοπαίζων μέ τὸ <<σύν Θεοῖς>>

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

πού σημαίνει <<μέ την βοήθειαν τῶν Θεῶν>> ἀλλά καί <<προσθέτοντες τούς Θεούς>> (ἐνθ.ἀνωτ.ΣΤ,69).

Κεφάλαιον στά Ἀρχαιοελληνικά σημαίνει κάτι σπουδαῖον ἐξαιρετικόν. Σήμερον λέγομεν <<τό κεφαλαιῶδες εἶναι...>> ἀκριβῶς μέ τήν ἐννοίαν τοῦ σπουδαίου. Κεφάλαιον ἐπίσης σημαίνει τήν ὀγκώδη κεφαλῆν. Ὁ Περικλῆς εἶχε μεγάλο κεφάλι, ἦτο κατὰ τό κοινῶς λεγόμενον <<κεφάλας>>. Ὁ κωμωδιογράφος Τηλεκλείδης ἐχαρακτήριζε τήν κεφαλῆν τοῦ Περικλέους <<ἐνδεκάκλινον>> δηλαδή ὅτι ἤθελε ἐνδεκακλίνας διά νά τήν ξαπλώσῃ.

Ὁ Ἀθηναῖος κωμικός Εὐπολις στούς <<Δήμους>> κάνει τό ἐξῆς λογοπαίγνιον. Κάποιος πληροφορεῖται διά τούς δημαγωγούς, πού ἀνήλθον ἐκ τοῦ Ἄδου (ἀναβεβηκότων ἐξ Ἄδου δημαγωγῶν) καί ὅταν ἔρχεται ἡ σειρά τοῦ Περικλέους ἐρωτᾶ: <<Ὅ,τι περ κεφάλαιον τῶν κάτωθεν ἤγαγες>> δηλαδή: <<τί κεφάλαιον ἔφερες ἀπό τόν κάτω κόσμον;>> ὅπου τό κεφάλαιον σημαίνει σπουδαῖον ἄνθρωπον, ἀλλά καί κεφάλαν (Πλούταρχος: <<Περικλῆς>>3).

Ὁ Διογένης πάλιν βλέπων δύο κακοζωγραφισμένους Κενταύρους εἶπε: <<ποῖος ἐκ τῶν δύο εἶναι χεῖρων>>: <<πότερος τούτων Χείρων ἐστί>> (ἐνθ.ἀνωτ. ΣΤ,51) λογοπαίζων μέ τό <<χεῖρων>> (χειρότερος) καί Χείρων (ὁ γνωστός Κένταυρος).

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

Ὁ Ἀριστοτέλης τέλος στό ἔργον του <<Ρητορική τέχνη>> ἀφιερώνει κεφάλαιον, ὅπου ἀναλύει τήν εὐφυᾶ καί ὠραίαν ἔκφρασιν, καθώς καί τά λογοπαίγνια.

Ὅπωςδήποτε μετέχει τῆς ἐννοίας τοῦ χιοῦμορ καί τό λακωνίζειν, πού ἀποτελεῖ ἔξυπνον συντομολογίαν. Ἐπί παραδείγματι:

Μετά ἀπό 27 ἔτη πολέμου αἱ Ἀθηναίηται ἠττήθησαν ὑπό τῆς Σπάρτης καί ὁ Λύσανδρος στέλλει μήνυμα στούς πέντε ἐφόρους: <<Κατελήφθησαν αἱ Ἀθηναίηται>>. Ἐκεῖνοι τοῦ ἀπήντησαν: <<ἤρκει τό κατελήφθησαν>>:<<Λύσανδρος μὲν ἔγραψε τοῖς ἐφόροις τάδε: << Ἀλώκанти ταί Ἀθᾶναι>>Λυσάνδρω δ' ἀντέγραψαν οἱ ἔφοροι:<< Ἀρκεῖ τό γε ἐαλώκειν>>(Πλούταρχος:<<Λύσανδρος>>14).

Ὁ Βασιλεὺς Ἀρχέλαος ἐρωτηθεὶς ὑπό κουρέως:<<πῶς θέλει νά τόν κουρέψη>> ἀπήντησε:<<χωρίς πολλά λόγια>>.

Πρεσβεία Θηβαίων ἀπεστάλη στήν Σπάρτην διά νά ζητήσῃ σίτον, ἐπειδή ἡ σιτοδεία στήν Βοιωτία ἦτο πολύ κακή. Οἱ πρέσβεις ἠγόρευσαν ἐπί μακρόν ἐκθέτοντες τό θέμα. Ἐτελείωσαν καί ἐπερίμεναν τήν ἀπόφασιν τῶν Σπαρτιατῶν. Τούς εἶπαν: <<τήν ἀρχήν τοῦ λόγου σας δέν τήν ἐνθυμούμεθα. Τό τέλος δέν τό κατελάβομεν. Μπορεῖτε νά μᾶς εἰπῆτε μέ μίαν

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

λέξιν τί θέλετε; <<Σίτον>>, <<Μάλιστα θά σās δώσωμεν>>.

Ὁ Βασιλεύς Πύρρος εἰς ἐπιστολήν του πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Ἀγησίλαον, ἔγραφε: <<ἐάν κατέλθω στήν Σπάρτην θά σās νικήσω, ἐάν μοῦ ἀντισταθῆτε θά σās συντριψῶ, ἐάν ἔλθω στήν Λακωνία θά σās ὑποτάξω κ.τ.λ.>>. Τοῦ ἀπήντησαν: <<Ἐάν>>.

Ἐπίδειγμα βραχυλογίας εἶναι ἡ ἀναφορά τοῦ Ἰπποκράτους, ἐπιστολέως τοῦ Σπαρτιάτου ναυάρχου Μινδάρου, ὁ ὁποῖος ἠττήθη στήν ναυμαχίαν τῆς Κυζίκου ἀπό τόν Ἀλκιβιάδην. Ἡ ἀναφορά λακωνικῶς ἔλεγε:<<Ἐρρει τά κάλα. Μίνδαρος ἀπεσσύα. Πεινῶντι τῶνδρες. Ἀπορίομες τί χρή δρᾶν>> (Ξενοφῶν: <<Ἑλληνικά>>Α,1,23) δηλαδή: <<κατεστράφησαν τά πλοῖα. Ὁ Μίνδαρος ἐφονεύθη. Οἱ ἄνδρες πεινοῦν. Ἀποροῦμεν τί πρέπει νά πράξωμεν>>.

Δεῖγμα τοῦ χιούμορ ἔχομεν ἐπίσης μέ τās διαφόρους παραποιήσεις τῶν ὀνομάτων. Ὁ φιλόσοφος Κλεάνθης, διά νά πορίζεται τά πρὸς τό ζῆν ἠντλει τήν νύκτα ἀπό φρέατα ὕδωρ καί ἐπότιζεν κήπους. Ἐπωνομάσθη <<Φρεάντλης>>. Κάποτε εἰς βαθύ γῆρας βαδίζων ὠλίσθησεν καί ἔπεσεν κάτω. Ἀπηυθύνθη πρὸς τήν γῆ καί εἶπεν:<<Ἐρχομαι τί μέ φωνάζεις;>>.

Διάδοχος τοῦ Ἀριστοτέλους στό Λύκειον ἀνέλαβε ὁ φιλόσοφος Τύρταμος, ὁ ὁποῖος ὠμίλει ὅ-

περόχως μέ θείας φράσεις, ὥστε ἀπεκλήθη καί μᾶς εἶναι γνωστός ὡς Θεόφραστος.

Στόν Κεραμεικόν ἐτοποθετήθη ὁ ἀνδριάς τοῦ διασήμου στωϊκοῦ φιλοσόφου Χρυσίππου, πλησίον τοῦ ἀνδριάντος ἑνός ἐφίππου, τοῦ ὁποίου ὁ ἵππος ἀπέκρυπτε τόν Χρυσίππον. Οὕτως ἀπεκλήθη <<Κρύψιππος>>.

Ἀριστοκλῆς ὠνομάζετο ὁ μέγας Πλάτων, ὁ ὁποῖος ἀπεκλήθη ἔτσι ὑπό τοῦ γυμναστοῦ Ἀρίστωνος, διότι ἦτο εὖσωμος μέ εὐρείαν πλάτην κ.τ.λ.

Συχνῶς οἱ προγονοί μας ἔπαιζαν μέ τό ὄνομα τοῦ συνομιλητοῦ των. Ἐπί παραδείγματι ὁ Κόνων ἀπεκάλεσε τόν Θρασύβουλον <<θρασύβουλον>> δηλαδή θρασύν στήν συμβουλήν (Ἀριστοτέλης:<<Ρητορική τέχνη>>14,β,23). Ὁ ἱστορικός Ἡρόδικος εἶπε στόν σοφιστήν Πῶλον ὅτι <<ἀεὶ πῶλος εἶ>> δηλαδή: <<ἐσύ εἶσαι πάντοτε πουλάρι>> (ἐνθ.ἀνωτ.25). Χαρακτηριστικόν εἶναι τό ὁμόηχον λεχθέν πρός τόν Αἰσχίνην: <<Οὐκ αἰσχύνει ὦ Αἰσχίνη>>. δηλαδή <<δέν ἐντρέπεται Αἰσχύνη>>.

Τόν Εὐδοξον, λόγω τῆς λαμπρᾶς φήμης τόν ἀπεκάλεσαν <<Ἐνδοξον>>. Τόν φιλόσοφον Λύκωνα πού ἦτο γλυκομίλητος, τόν εἶπαν <<Γλύκωνα>>.

Ὁ Διογένης πού δέν συνεφώνει μέ ὅσα ἐδίδασκε ὁ Εὐκλείδης ὠνόμασε τήν <<Σχολήν>> του <<Χο-

λήν>>. Τάς <<διατριβάς>> (μαθήματα) τοῦ Πλάτωνος τάς ἔλεγε <<κατατριβάς>> (χαμένος χρόνος).

Τόν Ἀπολλόδωρον τόν Ἀθηναῖον, μέγα φιλόσοφον, πού εἶχε <<ὑπέρ τετρακοσίας συγγραφάς>> καί ὁ ὁποῖος διηύθυνε αὐταρχικῶς τήν Ἐπικούρειον Σχολήν (<<Κῆπος>>) τόν ἀπεκάλουν <<Κηποτύραννον>>.

Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐκολάκευαν τόν Ἀλέξανδρον ὠνομάσθησαν <<Ἀλεξανδροκόλακες>>.

Ἄσπασαν τόν Καλλιῶνα εὗρε στόν Μαραθῶνα θησαυρόν πού εἶχε κρύψει κάποιος βάρβαρος ἐντός λάκκου. Ἔτσι ὁ πλουτίσας Καλλιῶνας καί οἱ ἀπόγονοί του ἀπεκλήθησαν <<λακκόπλουτοι>>.

Ἄσπασαν τόν Στίλπωνα φιλόσοφος Ἀλεξίνος ἀπεκλήθη λόγω τῆς <<ἐριστικῆς μανίας>> του Ἐλεγγίνος.

Ἄσπασαν τόν Ἡγησίαν φιλόσοφος ἔδιδασκε στήν Ἀλεξάνδρειαν ἐπί Πτολεμαίου Α τήν ἀπαισιοδοξίαν. Μετά ἀπό κάθε ὁμιλίαν μερικοί ἐπέιθοντο νά ἀποθάνουν καί ηὔτοκτόνουν, δι' αὐτό ὁ φιλόσοφος ἀπεκλήθη <<Πεισιθάνατος>>.

Κατά τήν διάρκειαν τῶν Παναθηναίων τά δικαστήρια ἦσαν κλειστά. Ἐπειδή δέν ἐγένοντο δίκαι ἀπεκάλουν τήν ἡμέραν <<ἄδικον>> (ἄνευ δίκης) ἢ τόν ἐπανελθόντα ἐκ Δελφῶν ὁ ὁποῖος δέν ἔλαβε χρησμόν τόν ὠνόμασαν <<ἄχρηστον>>, τήν παρθένον

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

<<μένανδρον>> (ἀναμένει τόν ἄνδρα) τόν στύλον <<μενεκράτην>> (μένει καί κρατεῖ) τάς τρύπας τῶν ποντικῶν <<μυστήρια>> διότι φυλάττουν τούς ποντικούς (μῦς+τηρῶ), τόν πετεινόν <<ὄρθροβόαν>> (διότι λαλεῖ κατά τόν ὄρθρον) κ.τ.λ.

Ὁ πάμπλουτος σοφιστής ἐκ Μαραθῶνος Ἡρώδης ὁ Ἀττικός ὠνόμασε <<τροχοπέδην>> τό ξύλον τό ὁποῖον τοποθετεῖται ἐνδιαμέσως τῶν τροχῶν, διά νά τούς συγκρατῇ στόν κατήφορον: <<Ἡρώδην τόν Ἀττικόν ρήτορα ὀνομάζοντα τροχοπέδην τό διαβαλλόμενον ξύλον διά τῶν τροχῶν, ὅτε κατάντεις ὁδούς ὀχούμενος ἐπορεύετο>> (Ἡ Αθήναιος: <<Δειπνοσοφισταί>> Γ,99,γ). Ἀρχικῶς ἔλεγαν τό ξύλο <<ἐποχέα>> (ἐπέχω σημαίνει συγκρατῶ) μετά ἐπεκράτησε ἡ ὀνομασία πού ἔδωσε ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικός <<τροχοπέδην>> ἡ ὁποία διατηρεῖται μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Τά ζῶα ὅπως ἡ χελώνα, ὁ σκαντζόχοιρος, ὁ σαλίγκαρος ὠνομάσθησαν <<φερέοικα>> (διότι φέρουν μαζί τόν οἶκον των). Ἡ ὀνοματοπλασία ἀληθῶς εἶναι ἀτελείωτος. Οἱ πρόγονοί μας εἶχαν κλίσιν καί ἔμπνευσιν στήν ὀνοματογένεσιν.

Ἄς παραθέσωμεν μερικά παραδείγματα ὀνομάτων πού ἐπέζησαν τῶν χιλιετιῶν. Αἱ πόρνοι κατεσκεύαζαν στό πέλμα τῶν ὑποδημάτων των <<συνθετήριον>> (σειρά ὀπῶν) ὅπου ἔβαζαν στοιχεῖα γραμμάτων πού καθῶς περιεπάτουν ἐτύπωναν χάμω κάποιο

σύνθημα π.χ. <<ἀκολούθει>> ἔξ οὐ προῆλθε ἡ λέξις χαμαιτυπεῖον (χαμαί+τυπῶ) σημαίνουσα τόν οἶκον ἀνοχῆς.

Οἱ πρόγονοί μας συνήθιζαν κατά τά <<συμπόσια>> νά δέχωνται ἀπρόσκλητους ἐπισκέπτας. Συγκεκριμένως ὁ καλεσμένος ἐδικαιοῦτο νά φέρῃ στό συμπόσιον κάποιον φίλον του, πού ἀπρόσκλητος συμμετεῖχε στό φαγητόν. Αὐτός ὁ ἀπρόσκλητος ἐπισκέπτης πού μετεῖχε στόν σῖτον (στό φαγητόν δηλαδή) ἐκαλεῖτο <<παράσιτος>> καί ὁ ὄρος αὐτός εἰσηλθε στήν κοινωνιολογίαν (παρασιτικάί τάξεις) στήν ἰατρικήν (τά παράσιτα) κ.τ.λ.

Οἱ παράσιτοι τελικῶς ἀπέκτησαν κακήν φήμην, διότι ἔπαυσαν νά εἶναι οἱ ἀπρόσκλητοι φίλοι τοῦ καλεσμένου, ἀλλά παράσιτοι ἐχαρακτηρίσθησαν ὅλοι οἱ ἀπρόσκλητοι, πού εἰσήρχοντο στά γεύματα, ὅπου μέ κολακείας καί λοιπᾶς γελοιότητος προσεπάθουν νά ἐξασφαλίσουν τήν καθημερινήν τροφήν των.

Τό τραῦμα πού θά κλείσῃ ἐξωτερικῶς ἀφήνει στό δέρμα μίαν οὐλήν. Ἐάν τώρα κάτω ἀπό τήν οὐλήν ἐξακολουθεῖ νά φλεγμαίνῃ ἡ πληγή αὐτό εἶναι ἐπικίνδυνον καί ἔξ αὐτοῦ προῆλθε ἡ λέξις <<ὑπουλος>> (ὑπό τήν οὐλήν) πού σημαίνει τόν ἐπικίνδυνον. Ὅσοι παρεκτρέποντο ἠθικῶς κατηγγέλοντο δημοσίως διά τῆς ἀναγραφῆς τῶν ὀνομάτων των εἰς

στήλας ἐξ οὗ τό <<στηλιτεύω>>. Ο γραμματοδιδάσκαλος ἐχάρασσε στὸν πίνακα γραμμάς πού ἐλέγοντο <<εὐθύνη>> καί ἔπρεπε ὁ μαθητής νά γράφῃ ὑπὸ τήν εὐθύνην καί ὄχι ἄνω τῆς εὐθύνης ἐξ οὗ προῆλθεν τό <<ὑπεύθυνος>> καί τό <<ἀνεύθυνος>>.

Πόρος εἶναι ἡ διάβασις, τό πέρασμα (πόρος δέρματος, πόρος ποταμοῦ κ.τ.λ.). Οἱ Ἄρχαιοέλληνες παρετήρησαν, ὅτι ὁποῖος ἔχει πολλά χρήματα διαθέτει πολλὰς διαβάσεις, περάσματα, περνᾶ παντοῦ. Ἔτσι οἱ πρόγονοί μας ἀπεκάλεσαν τόν πλούσιον εὐπορον καί τόν φτωχόν ἄπορον (ἄνευ περασμάτων).

Ἄκόμη ἄς ἐπιστημάνωμεν μίαν λεπτομέρειαν. Σήμερον ὅταν κάποιος λέγῃ ἢ κάνῃ ἀνεπιτυχή ἀστεῖα τόν ἀποκαλοῦμεν <<κρύον>>. Ἡ λέξις προέρχεται ἀπό τήν ἀρχαίαν Ἑλλάδα! Παραδίδεται ὅτι ἡ ἑταίρα Γνάθαινα προσέφερε παγωμένον οἶνον στούς φίλους της. Ὁ κωμωδιογράφος Δίφιλος τήν ἐρώτησε: <<Πῶς κατορθώνει νά κρυώνει τόσον πολύ τόν οἶνον;>> ἐκείνη τοῦ ἀπήντησε: <<τόν σκεπάζω μέ τά ἔργα σου>>. Ὁ χαρακτηρισμός λοιπόν κάποιου ὡς <<κρύου>> ἔχει ἱστορίαν δύο καί πλέον χιλιετιῶν.

Στήν ἀδιάκοπον ὀνοματοποιΐαν τῶν Ἑλλήνων ὅπωςδῆποτε συνέβαλε καί τό εὐπλαστον τῆς πλουσιωτάτης Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἀναμφιβόλως τότε ἡ γλωσσική ἀνάπτυξις τῶν Ἑλλήνων ἦτο μεγαλυτέρα τῆς σημερινῆς. Οἱ νεοέλληνες, οὔτε κατὰ φαντασίαν

πλησιάζουν στο θέμα της γλώσσας τούς Ἀρχαιο-έλληνας. Τότε ἡ γλῶσσα μας ἦτο πολυσύνθετος μέ περισσότερας πτώσεις, ἀριθμούς, ἐγκλίσεις, ὀνομαστικούς τύπους, καταλήξεις, φωνάς, συνδέσμους, ἀντωνυμίας κ.τ.λ. Τώρα μέ νομοθετικά διατάγματα τήν κατέστησαν ἀπό <<γλῶσσα τῶν Θεῶν>> (Κικέρων) εἰς γλῶσσα τῶν κάφρων, ὥστε τά παιδιά μας νά ὑποφέρουν ἐκ λεξιπενίας, ἐκ δυσκολίας ἐκφράσεως καί ἐξ ἀδυναμίας συλλήψεως πολυπλόκων νοημάτων.

Ἵστούσον τά Ἀρχαιοελληνικά ἐπιζοῦν στούς ἠλεκτρονικούς ὑπολογιστάς τελευταίας γενεᾶς, ὅπου οἱ ὑπερσυνδουασμοί γίνονται μόνον στήν Ἀρχαιοελληνική γλῶσσα τῶν ἐννοιῶν καί ὄχι στάς ἄλλας γλῶσσας, πού εἶναι σημεσιολογικάί.

Οἱ πρόγονοί μας ἐθαύμαζαν ὡς λαμπρόν πολιτιστικόν δημιούργημα τήν γλῶσσαν μας, τήν ὁποίαν εἶχαν εἰς τοιαύτην ἐκτίμησιν, ὥστε ὅταν ἦλθον οἱ πρέσβεις τῶν Περσῶν διά νά ζητήσουν τήν ὑποδούλωσιν τῶν Ἀθηνῶν, τούς μέν πρέσβεις οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεδίωξαν, τόν δέ διερμηνέα των κατά πρότασιν τοῦ Θεμιστοκλέους συνέλαβον καί ἐθανάτωσαν, διότι ἐτόλμησε νά μεταχειρισθῆ (<<χρῆσαι>>) τήν Ἑλληνικήν γλῶσσαν (<<φωνήν Ἑλληνίδα>>) διά νά εἶπη τί θέλουν οἱ βάρβαροι.

Ἡ Ἀρχαιοελληνική νεολαία ἠσχολεῖτο πυρετωδῶς μέ τήν ὀνοματοποιΐαν καί ἀκόμη περισσότερον

τότε ένεφανίσθησαν οί λεγόμενοι <<όνοματοθήραι>> οί όποιοι κυριολεκτικώς έθήρευαν όνόματα, όπως άκριβώς φανερώνει ή έπωνυμία τους, καθώς και οί έπιδιδόμενοι στό <<χαριτογλωσσείν>>, στό νά όμιλούν δηλαδή κατά εύχάριστον τρόπον. Ή όμιλία πέραν τών άναγκών τής άνθρωπίνης έπικοινωνίας, μόνον στην Έλλάδα άνουσώθη εις πνευματικήν ήδονήν. Τόσον πολύ έλάτρευαν οί πρόγονοί μας τόν λόγον, ώστε εύφυώς έλέχθη, εάν βάλλης τούς "Έλληνας έμπροσθεν δύο θυρών, πού ή μία όδηγεϊ στόν παράδεισον και ή άλλη εις διάλεξιν περί παραδείσου, οί "Έλληνες θά εισέλθουν στην θύραν πού όδηγεϊ στην διάλεξιν.

Έντός τοϋ χιοϋμορ θά βάλωμεν και τά λεγόμενα σοφίσματα. Αυτά είναι εύφυη έπινοήματα, στά όποια ύπάρχει έκούσιον λογικόν σφάλμα, παράβασις δηλαδή κανόνος λογικής.

Τά σοφίσματα πού άνεπτύχθησαν μόνον στην Αρχαίαν Έλλάδα συνέτειναν στην περαιτέρω άνάλυσιν τής λογικής. Ο ίδιος άλλως τε ό Άριστοτέλης άντεμετώπισε τό ζήτημα μέ ειδικόν βιβλίον (<<Σοφιστικοί έλεγχοι>>).

Περίφημον είναι τό σόφισμα, τό όποιον αποδίδεται στόν Πρωταγόραν και στόν μαθητήν του Εϋαθλον. Τό πιθανώτερον είναι νά συνέβη μέ τόν ρήτορα Κόρακα και τόν Τισίαν.

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Ὁ Κόραξ ἀνέλαβε νά διδάξη τόν Τισίαν τήν ρητορικήν τέχνην. Συνεφώνησαν ἡ ἀμοιβή τοῦ Κόρακος νά καταβληθῆ, ὅταν ὁ Τισίας κερδίσῃ τὴν πρώτην δικαστικὴν ὑπόθεσιν.

Ὁ Τισίας ὁμως δέν ἐπήγαινε στό δικαστήριον καί οὔτε ἐπλήρωνε τὰ δίδακτρα. Τελικῶς ὁ Κόραξ προσέφυγε στό δικαστήριον καί εἶπεν στοὺς δικαστάς: <<Εἴτε κερδίσω τὴν ὑπόθεσιν, εἴτε τὴν χάσω ὁ Τισίας πρέπει νά μέ πληρώσῃ. Διότι ἂν κερδίσω εἶναι σεβαστή ἡ ἀπόφασίς σας καί ὀφείλει νά μέ πληρώσῃ. Ἐάν χάσω, πάλιν πρέπει νά μέ πληρώσῃ, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη δίκη πού κάνει καί τὴν κερδίζει, ὅποτε κατὰ τὴν συμφωνία μας ὑποχρεοῦται νά μέ πληρώσῃ>>.

Ὁ Τισίας ἔλαβε τόν λόγον καί εἶπεν: <<Κύριοι δικασταί, ὅποιαδήποτε καί ἂν εἶναι ἡ ἀπόφασίς σας δέν πρέπει νά πληρώσω διότι, ἔάν κερδίσω εἶναι σεβαστή ἡ ἀπόφασίς σας καί δέν ὑποχρεοῦμαι νά πληρώσω. Ἐάν χάσω πάλιν δέν ὀφείλω νά πληρώσω, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη δίκη πού κάνω καί τὴν χάνω, ὅποτε κατὰ τὴν συμφωνία μας δέν πρέπει νά πληρώσω>>.

Ἐδῶ τό λογικῶς ἐσφαλμένον εἶναι ὅτι χρησιμοποιοῦνται κατὰ τό δοκοῦν δύο κριτήρια (συμφωνία καί δικαστικὴ ἀπόφασις) καί ὄχι ἓν ὅπως ἔπρεπε δηλαδή ἡ συμφωνία καί ὄχι ἡ δικαστικὴ ἀπόφασις

πού είναι νέον στοιχείον. Ἐναφέρεται ὅτι οἱ δικασταὶ ἀπεφάνθησαν: <<ἐκ κακοῦ κόρακος, κακόν ὦ-
όν>>!

Ἄλλο παιγνιῶδες σόφισμα εἶναι <<ὁ φαλακρός>> τοῦ Εὐβουλίδου. Τίθεται τὸ ἐρώτημα: <<Ἐάν σου βγάλω μίαν τρίχαν γίνεσαι φαλακρός; ὄχι. Ἄν σου βγάλω ἄλλη μίαν; ὄχι κ.τ.λ.>>. Κάποτε βεβαίως γίνεσαι φαλακρός, ὅποτε συμπεραίνεται, ὅτι παρά μίαν τρίχα γίνεσαι φαλακρός.

Ἐδῶ τὸ λογικῶς ἐσφαλμένον εὐρίσκεται εἰς τὸ ὅτι ἐκ πολλῶν ἀθροιστικῶν ἐρωτήσεων ἐπιδιώκεται ἓνα τελικόν συμπέρασμα, ἐνῶ τὸ ὀρθόν εἶναι ὅτι δι' ἑκάστην ἐρώτησιν ὑπάρχει ἀντίστοιχος ἀπάντησις.

Γνωστόν ἐπίσης σόφισμα εἶναι: <<ὁ ψευδόμενος>> κατὰ τὸ ὅποιον λαμβάνεται ἡ φράσις τοῦ Ἐπιμενίδου ὅτι <<Οἱ Κρήτες εἶναι ψεῦται>>. Ἡ φράσις αὕτη εἶναι ψευδής καὶ ἀληθής. Διότι ὁ Ἐπιμενίδης εἶναι Κρής, ἄρα ὅταν λέγῃ ὅτι οἱ Κρήτες ψεύδονται, ψεύδεται καὶ αὐτός. Ψευδῶς λοιπόν λέγει ὅτι οἱ Κρήτες ψεύδονται. Οἱ Κρήτες συνεπῶς λέγουν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ τότε καὶ ὁ Ἐπιμενίδης ὡς Κρής λέγει τὴν ἀλήθειαν, ὅταν λέγῃ ὅτι οἱ Κρήτες ψεύδονται...>>.

Ὁ <<ψευδόμενος>> θεμελιούται ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος: <<Μπορεῖ κάποιος νὰ ψεύδεται καὶ νὰ λέγῃ ταῦτοχρόνως τὴν ἀλήθειαν;>>. Ἡ λογικὴ ἀπάντησις

είναι <<ὄχι>>. Ὅμως ὁ λέγων: <<ἐγὼ ψεύδομαι>> ταῦτοχρόνως ψεύδεται (ἀφοῦ τό παραδέχεται) καί ἀληθεύει (ἀφοῦ εἶναι ἀληθής ὁ ἰσχυρισμός του).

Αὐτή ἢ ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξος συνύπαρξις ψεύδους καί ἀληθείας, ὀρθοῦ καί λάθους, καλοῦ καί ἀγαθοῦ κ.τ.λ. ἀποτελοῦν τήν θεωρίαν τῆς ἐνότητος τῶν ἀντιθέσεων. Ὁ Σωκράτης μάλιστα ἔθεσε καί τό ζήτημα (Ξενοφῶν: <<Συμπόσιον>>2,32) ἄν τό ἀγαθόν μπορῆ νά γίνη αἰτία κακοῦ καί ἄν τό κακό μπορῆ νά γίνη αἰτία καλοῦ. Ναί αὐτό μπορεῖ νά γίνη καί φέρεται ὡς παράδειγμα ἡ ναυτική ἐπιδρομή πού ὠδήγησε στήν καταστροφή ὅσους ἔλαβαν μέρος (<<ναυτιλίας βλαβεράς>>). Ἐκεῖνοι πού εἶχαν ὑγιείαν (ἀγαθόν) μετεῖχαν στήν ἐκστρατείαν καί ἐφονεύθησαν (κακόν). Ἐνῶ ἐκεῖνοι πού εἶχαν νόσον (κακόν) δέν μετέσχον στήν ἐκστρατείαν καί ἐσώθησαν (ἀγαθόν): <<οἱ μὲν διά ρώμην μετάσχοντες ἀπόλωνται, οἱ δέ δι' ἀσθένειαν ἀπαλειφθέντες σωθῶσιν>>.

Μέ τόσον λεπτολόγους συλλογισμούς ἢ παίγνια τῆς σκέψεως ἄν θέλετε, οἱ προγονοί μας ἤσυχολοῦντο ἐπί μακρόν καί συνέγραψαν ὄγκους βιβλίων. Τοῦναντίον ἀντίστοιχος ἔστω παραπλησία πνευματική ἀπασχόλησις δέν παρατηρεῖται στούς ἄλλους λαούς, οἱ ὅποιοι ἐπί πλέον δέν διέθετον Σχολάς φιλοσοφικάς, ρητορικάς, πολιτικάς, ἐπιστημονικάς κ.τ.λ. ἀλλά περιωρίζοντο στόν ἐμπειρικό βίον.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

Τά σοφίσματα από ἀπλᾶ παίγνια μέ λέξεις ἐξελίχθησαν εἰς πλήρεις νοητικές κατασκευάς, μέ διαιρέσεις, ὑποδιαιρέσεις κ.τ.λ. πού πολλά ἐξ αὐτῶν παραμένουν ἀκόμη ἀναντιμετώπιστα. Ὁ Πρωταγόρας, ὁ Γοργίας, ὁ Ἰππίας, ὁ Θρασύμαχος, ὁ Πρόδικος, ὁ Πῶλος καί ἄλλοι σοφισταί ἀπησχολήθησαν στήν ἀνακάλυψιν <<τεχνικῶν σκέψεως>> δυναμένων ὅποι-ανδήποτε πρότασιν νά τήν ἐμφανίζουν ὡς ἀληθῆ ἢ ὡς ψευδῆ. Αἱ ἀπασχολήσεις των αὐταί συνέβαλον στήν ἀνάπτυξιν τῆς ρητορικής (ίδρυτής ὁ Ἐμπεδοκλῆς) τῆς διαλεκτικῆς (ίδρυτής ὁ Ζήνων ὁ Ἐλεάτης) καί γενικῶς τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης.

Τέλος θά προσθέσω στό χιουῦμορ καί κάτι ἄλλο πραγματικῶς ὡραῖον. Πολλάς φορές οἱ προγονοί μας ἐπείραζαν κάποιον διαχωρίζοντες τάς λέξεις. Ἐπί παραδείγματι. Ὁ Θηβαῖος φιλόσοφος Κράτης, πού περιεφρόνει τούς ἀνθρώπους, ἐκυκλοφόρει μέ ἱμάτιον ἐφθαρμένον. Ὁ ἀρχηγός τῆς Μεγαρικῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ὁ <<ἐριστικός>> Στίλπων τοῦ εἶπεν: <<Δοκεῖς μοι χρειάν ἔχεις ἱματίου καινοῦ>>. Δηλαδή: <<μοῦ φαίνεται ὅτι ἔχεις ἀνάγκην ἱματίου καινουργοῦς>>. Ὅταν ὁμως τοῦ εἶπεν αὐτό διεχώρισε τήν λέξιν <<καινοῦ>> καί τήν ἐπρόφερε <<καί νοῦ>>. Ἡ φράσις λοιπόν ἔγινε: <<δοκεῖς μοι χρειάν ἔχεις ἱματίου καί νοῦ>> δηλαδή: <<μοῦ φαίνεται ὅτι ἔχεις ἀνάγκην ἱματίου καί μυαλοῦ>>!

Τά άστεία έλέγοντο έπίσης και στους <<κώμους>> δηλαδή στάς πομπάς διασκεδαζόντων, οί όποιοι τήν νύκτα περιεφέροντο στους δρόμους και έπήγαιναν εις φιλικάς οικίας, όπου έκαναν άστεϊσμούς και πειράγματα.

Ύπηρχαν και άστεϊαι αισχρολογίαι, πού πολ-
λαί έξ αυτών άπεικονίζοντο εις άγγεία, όπου παρι-
στάνονται άνδρες μέ ύπερμεγέθη γεννητικά όργανα
κ.τ.λ. Αισχρολόγους εύφυλογίας συναντά κάποιος
και στους πτωχούς, οί όποιοι καθ' όμάδας <<λο-
χεύουν>> πλησίον των βωμών, διά νά άρπάξουν τά
κατάλοιπα των θυσιών. Αυτοί διαπληκτίζονται μετα-
ξύ των χάριν τής τροφής των και ύβρίζονται έξ ού
και βωμολογίαι έκ του <<βωμός>> και <<λόχος>>.

Κατά τόν Άρποκρατίωνα(<<Λεξικόν>>λ. <<βω-
μολόχος>>):<<κυρίως έλέγοντο βωμολόχοι οί επί των
θυσιών υπό τούς βωμούς καθίζοντες και μετά κολα-
κειάς προσαιτούντες...>>.

Έν αντιθέσει πρός τούς <<βωμολόχους>> έ-
χομεν τούς σπινθηροβόλους εύρετάς <<εύφημισμών>>.
Ό εύφημισμός σημαίνει τό καλώς λέγειν και περι-
έχει χιοῦμορ ένόσον χρησιμοποιήται διά νά χαρα-
κτηρίζη τά αντίθετα. Έπί παραδείγματι: Έπλεαν στόν
Πόντο, ό όποιος ήτο έπικίνδυνος στους θαλασ-
σοπόρους και τόν ώνόμαζαν κατ' εύφημισμόν <<Εὔ-
ξεινον>> δηλαδή φιλόξενον, ένώ άληθώς ήτο τό αντί-

θετον. Ὁ εὐφημισμός, ἐάν δέν τόν γνωρίζωμεν μᾶς παραπλανᾷ καί ἱστορικῶς, ἐπειδή πολλούς ἡγεμόνας, βασιλεῖς κ.τ.λ. τούς ἐδίδαν ἐπωνυμίας, ἐπίθετα κατ' εὐφημισμόν. Ἐτσι ἔλεγαν <<Φιλοπάτορα>> τόν φονέα τοῦ πατρός του, <<Φιλάδελφον>> τόν φονέα τοῦ ἀδελφοῦ του κ.τ.λ.

Πολλάι ἀστεῖαι διηγήσεις διεσώθησαν ἀπό τούς <<σπουδογελοῖους>> οἱ ὅποιοι ἦσαν τρόπον τινά οἱ εὐθυμογράφοι τῆς ἐποχῆς, ὅπως ὁ Ἡράκλειτος, ὄχι βεβαίως ὁ φιλόσοφος. Οἱ <<σπουδογέλοιοι>> ἀπετέλουν εἰδικόν κλάδον κωμωδιογράφων, οἱ ὅποιοι ἐπρέσβευαν τό: <<νά ἐργάζεσαι διά τῆς διασκεδάσεως>>, ὅπως ἄλλως τε ἐδίδασκε ὁ Ἀνάχαρσις, ὁ Ἀριστοτέλης (<<Ἠθικά Νικομάχεια>>Κ,6) κ.τ.λ. Ἄλλως τε οἱ φιλόσοφοι ἀπεδέχοντο τόν γέλωτα ὡς ἐπωφελεῖ καί ὑγιεινήν λειτουργίαν. Σχετικῶς ὁ Πλούταρχος (<<Περὶ Εὐθυμίας>>4) μᾶς βεβαιώνει ὅτι ὁ Κράτης διήλθε τόν βίον του <<παίζων καί γελῶν ὡσπερ ἐν ἑορτῇ>>. Ὁμοίως καί ὁ Στίλπων ἐζη κατά τρόπον διασκεδαστικόν:<<ίλαρότητα ζῆν>> (ἐνθ.ἀνωτ.6). Ἄλλά καί ὁ μέγας Δημόκριτος διά τοῦ γέλωτος ἀντεμετώπιζε ὅλα τὰ ζητήματα, δι' αὐτό ἀπεκλήθη <<Γελασίνος>>. Τέλος πάντων σχεδόν ὅλοι οἱ φιλόσοφοι ἀπεδέχοντο τόν γέλωτα.

Στήν ἀνάπτυξι τοῦ χιουῦμορ συνέβαλαν οἱ συγγραφεῖς <<κλαυσιγελώτων>> ὅπου αἱ ὑποθέσεις

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

έκυμαίνοντο μεταξύ δακρύων και γελώτων και οι μυθογράφοι, όχι εκείνοι πού ήσυχολήθησαν μέ τήν ἐξήγησιν τῶν λόγων (<<μύθων>>) περί Θεῶν, Ἑμιθέων κ.τ.λ. και τήν καταγραφὴν των, ἀλλά ἐκείνοι πού ἔγραφαν φανταστικὰς διηγήσεις μέ σκοπόν ψυχαγωγικόν και παιδαγωγικόν. Εἶναι οἱ διδακτικοὶ μῦθοι, ὅπου διέπρεψε ὁ διάσημος μυθογράφος Αἴσωπος, τόν ὅποιον πρῶτος ἀναφέρει ὁ <<πατήρ τῆς ἱστορίας>> Ἡρόδοτος (<<Ἱστορία>>Β,134) και τοῦ ὁποίου οἱ μῦθοι μέ πρωταγωνιστάς διάφορα ζῶα εὐφραίνουν και διδάσκουν διά πάντα. Ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων <<Γεωργιάδης>> ἐξεδόθησαν 358 μῦθοι. Ἀναφέρω μερικούς χαρακτηριστικούς, ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον ἀγνώστους:

Ἐνας αἴλουρος ἤκουσε, ὅτι εἰς κάποιαν ἀγροικίαν (ἐπαυλιν) αἱ ὄρνιθες ἦσαν ἀσθενεῖς. Ἀμέσως μετῆμφιέσθη εἰς ἰατρόν (<<σχηματίσας ἑαυτόν εἰς ἰατρόν>>) και φέρων διάφορα ἰατρικά ἐργαλεῖα ἔφθασε πρό τῆς ἀγροικίας-και ἠρώτα διά τήν ὑγιείαν τῶν ὄρνιθων. Αὐταί τοῦ ἀπεκρίθησαν: <<Καλῶς θά εἶναι, ἐάν ἐσύ φύγης ἀπό ἐδῶ>> (Αἴσωπος: <<Μύθοι>> ,14, ἐκδ. <<Γεωργιάδης>>).

Ἐνας αἴλουρος συνέλαβε πετεινόν και ἀνεζήτησε δικαιολογίαν διά νά τόν φάγη. Κατ' ἀρχήν τόν κατηγορήσε, ὅτι κελαιδῆ και ξυπνᾶ τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ πετεινός ἀντέτεινε, ὅτι τό κάνει διά τό καλόν

τους, διά νά ἐγείρωνται καί νά πηγαίνουν στήν ἐργασία των. Κατόπιν τόν κατηγορήσε, ὅτι περιεφρόνει τούς φυσικούς νόμους καί ἔκανε ἔρωτα μέ συγγενεῖς του ὄρνιθας. Ὁ πετεινός ἀπελογήθη, ὅτι αὐτό ὠφελεῖ τούς ἀνθρώπους, διότι ἔτσι γεννῶνται πολλά αὐγά. Τέλος ὁ αἴλουρος τοῦ εἶπε: << Ἄλλ' ἂν ἐσύ τά καταφέρνεις στάς ἐπιτυχημένας ἀπολογίας καί ἐγώ βεβαίως δέν πρόκειται νά μείνω νηστικός>> (<<ἄτροφος οὐ μενῶ>>) καί τόν ἔφαγε (ἔνθ.ἀνωτ.Α,12).

Ἡ ἀλώπηξ ἐτρέψωσε εἰς ἀγέλην προβάτων καί ἤρπασε ἓνα θηλάζον ἀρνάκι. Οταν εἶδε νά πλησιάζη ὁ σκύλος προσεποιεῖτο ὅτι τό ἔπαιζε. <<θηλαζόντων τῶν ἀρνίων ἐν ἀναλαβομένη προσεποιεῖτο καταφιλεῖν>>. <<Τί κάνεις τό ἀρνί;>> ἠρώτησε ὁ σκύλος. <<Τό χαϊδεύω>> ἀπήντησε ἡ ἀλώπηξ. Καί ὁ σκύλος: <<Καί τώρα, ἐάν δέν ἀφήσης μόνη σου τό ἀρνί, θά σοῦ δείξω πῶς χαϊδεύουν οἱ σκύλοι>> (ἔνθ.ἀνωτ.Α,36).

Κάποτε ἄνθρωπος καί λέων ἐβάδιζαν μαζί καί καθ' ὁδόν ἔλεγαν διαφόρους καυχησιολογίας (<<ἕκαστος δέ αὐτῶν τοῖς λόγοις εκαυχῶντο>>). Εἰς κάποιο μέρος τῆς διαδρομῆς εἶδαν ἓνα γλυπτό, πού παρίστανε ἄνδρα πνίγοντα λέοντα. Ὁ ἄνθρωπος ἔδειξε τό γλυπτό στόν λέοντα καί τοῦ εἶπε: <<βλέπεις πόσο εἰμεθα ἰσχυρότεροι ἀπό σᾶς;>>: <<ὄρᾳς σύ πῶς ἐσμεν ὑμῶν κρείττονες>>. Καί ὁ λέων <<ὑπομειδιάσας>> ἀπήντησε: <<ἐάν οἱ λέοντες ἐγνώριζαν γλυπτικήν

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

(<<ἤδεισαν γλύφειν>>) θά ἔβλεπες πολλούς ἀνθρώπους κάτω ἀπο τούς λέοντας>>(ἔνθ.ἀνωτ.Α,59).

Τό γερασμένο λιοντάρι (<<Λέων γηράσας>>) δέν ἠδύνατο νά ἀνεύρη τροφήν, δι' αὐτό εἰσῆλθε εἰς ἓνα σπήλαιον καί διέδωσε, ὅτι δῆθεν ἦτο ἄρρωστον. Ὅποιο ζῶο ἐπήγαινε νά τό ἰδῆ τό κατεσπάραττε. Μία ἀλώπηξ ἐπλησιάσε στό σπήλαιο, ἀλλά δέν εἰσῆρχετο. Ἀπό μακρῦά ἠρώτησε τόν Λέοντα: <<Πῶς ἔχοι>>, <<Κακῶς>> ἀπεκρίθη ἐκεῖνος. <<' Εσύ γιατί δέν ἔρχεσαι μέσα;>>, <<Θά εἰσερχόμην καί ἐγώ, ἐάν δέν ἔβλεπα πολλά ἴχνη εἰσερχομένων καί οὐδέν ἐξερχομένων>>: <<' Ἀλλ' ἔγωγε εἰσῆλθον ἄν, εἰ μή ἐώρων πολλῶν εἰσιόντων ἴχνη, ἐξιόντος δέ οὐδενός>> (ἔνθ.ἀνωτ.196).

Ὁ λύκος βλέπων μίαν αἶγαν νά βόσκη εἰς κρημνῶδες μέρος, ὅπου δέν ἠδύνατο νά τήν πλησιάσῃ ἤρχισε νά τῆς λέγῃ νά προσέχη μήπως πέση καί κτυπήσῃ. Καλλίτερον μάλιστα θά ἦτο νά κατέβῃς νά βοσκῆς στό λειβάδι, ὅπου εὐρίσκομαι καί ἡ χλόη εἶναι πάρα πολύ θρεμμένη. Ἡ αἶξ ἀπεκρίθη: <<Δέν μέ καλεῖς διά νά βοσκῆσω, ἐσύ ἔχεις ἀνάγκην τροφῆς>>: <<' Ἀλλ' οὐκ ἐμέ ἐπί νομήν καλεῖς, αὐτός δέ τροφῆς ἀπορεῖς>>(ἔνθ.ἀνωτ.220).

Ἰδιαιτέρας μνείας διά τούς Ἀρχαιοελληνικούς ἀστεϊσμούς εἶναι οἱ (παντελῶς ἄγνωστοι στήν νεωτέραν Ἑλλάδα) φλύακες. Ὁ φλύαξ (ἐκ τοῦ φλυ-

αρώ) είναι δωρικό ποίημα κωμικό και ένιοτε ἄ-
σεμνο. Ἀρχηγέτης αὐτῆς τῆς πανεξύπνου ποιήσεως
θεωρεῖται ὁ Συρακόσιος Ρίνθων, ὁ ὁποῖος ἀνέπτυξε
τὴν λεγομένην ἰλαροτραγωδίαν, πού σημαίνει μετά-
πτωσιν τῆς τραγωδίας εἰς κωμωδίαν.

Ἰλαρός εἶναι ὁ φαιδρός, ἐξ οὗ καὶ τὰ ἀστεία
ἄσματα ἐκαλοῦντο ἰλαρωδία. Οἱ φλυακογράφοι, ὅ-
πως ὁ Πάφιος, ὁ Σώπατρος, ὁ Σκίρας κ.ἄ. ἔλαβαν τὰς
τραγωδίας τῶν μεγάλων τραγικῶν, ὅπως τοῦ Εὐριπίδου
(π.χ. << Ἰφιγένεια >>) καὶ τραγικά θέματα ἀπὸ τὴν
μυθολογίαν (π.χ. Τήλεφος) ἢ τὴν ἱστορίαν (π.χ. βια-
σμός Κασσάνδρας) καὶ διὰ τῆς παρωδίας τὰ ἔκαναν
νά προκαλοῦν γέλωτα καὶ νά φέρουν φαιδρότητα
(<< ρινθώνειος ἰλαρότης >>).

Ὁ Ρίνθων ἐπαρουσίασε πλούσιον ἔργον (<< Ἡ-
ρακλῆς >>, << Ἰφιγένεια >>, << Ἀμφιτρύων >> κ.ἄ.) καὶ
ἐθαυμάσθη στὴν Μεγάλην Ἑλλάδα, ὅπου κυρίως
ἀνεπτύχθησαν οἱ φλύακες. Πραγματικῶς αὐτό τό εἶ-
δος κωμικῆς ποιήσεως προῆλθε ἐκ τῆς ἀνάγκης ἀπ-
αλλαγῆς τῶν θεατῶν τραγωδιῶν, ἀπὸ τό ἄγχος πού
τούς ἐδημιούργουν αἱ τραγικαὶ ὑποθέσεις. Ἐτσι οἱ
ἐπινοητικοὶ προγονοὶ μας ἐφηῦρον τούς φλύακας, διὰ
τῶν ὁποίων, ὅπως προεῖπα, ἔπαιρναν καθιερωμένα
τραγικά θέματα καὶ τὰ μετέτρεπαν εἰς κωμικά.

Αὐτὴ ἡ τέχνη καὶ τεχνικὴ, ἐάν θέλετε τῆς με-
ταπτώσεως τῆς τραγωδίας εἰς κωμωδίαν, πού λέγεται

φλύαξ έπεξετάθη και στην άγγειογραφίαν. Έχομεν λοιπόν τό <<άγγειον φλύαξ>> όπου εικονογραφείται μέ τρόπον κωμικόν κάτι τραγικόν. Πάντως υπάρχουν άγγεια φλύακες πού μεταφέρουν διά τών παραστάσεων στίχους από έργα κωμικών ποιητών π.χ. Άριστοφάνους ή εικόνας από την θεατρικήν ζωήν. Μία σειρά άγγείων φλύακων (περίπου 250) άνεκαλύφθησαν στην Μεγάλην Έλλάδα και έπ'αυτών ό καθηγητής Α.ΤRENDALL έγραψε άρκετά κατατοπιστικά, πού περιλαμβάνονται στην έργασίαν τών Τ.ΡASMUSSEN και Ν.ΣPIVEY υπό τόν τίτλον: <<Προσεκτικές ματιές στά Έλληνικά άγγεια>> και την όποιαν μνημονεύω έπειδή έξεδόθη στά Έλληνικά (έκδ.<<Ίνστιτούτο του βιβλίου-Α.Καρδαμίτσα>> Άθ. 1997 σελ.220) και άξίζει νά διαβάσετε, ώστε νά ένημερωθίτε επί ενός τόσο ενδιαφέροντος ζητήματος.

Ο καλλίτερος πάντως συνδυασμός εύθυμίας και σοβαρότητας έπραγματοποιείτο στά περίφημα <<Συμπόσια>> όπου μεταξύ άστείων, γρίφων και αινιγμάτων διελέγοντο επί φιλοσοφικών θεμάτων και άλλων έπιστημονικών ζητημάτων.

Στά συμπόσια άνεπτύχθησαν οί περίφημοι <<διάλογοι>> οί όποιοι άποτελούν λογοτεχνικόν είδος πού δέν υπάρχει στους ξένους αρχαίους λαούς. Άποτελούν άκόμη φιλοσοφικήν έργασίαν και μέσον άναζητήσεως της άληθείας. Όπωσδήποτε οί έξυπνοι

διάλογοι προκαλοῦν εὐχάριστον αἰσθησιν, μέ τὰς ἀντιπαραθέσεις τῶν ἀπόψεων, τήν ἐφευρετικότητα τῶν ἐπιχειρημάτων, τοὺς συλλογισμούς καί φυσικά μέ τήν διαλεκτικήν, ἡ ὅποια τοὺς διέπει.

Χάριν εἰς αὐτούς τοὺς λόγους τό διαλέγεσθαι εἶχε κατακτήσει τήν Ἀρχαιοελληνικήν νεολαίαν, ἡ ὅποια ἐθεώρει σπουδαιότερον τήν ἐπικράτησιν εἰς ἕναν διάλογον, παρά κάποιο ὑλικό κέρδος. Ἄλλαι ἐποχαί, ἄλλα ἦθη.

Στά <<συμπόσια>> (ἐκ τοῦ <<συμπίνειν>>) διεξήγοντο ἀληθῶς σημαντικά συζητήσεις, ἐπί παντός ἐπιστητοῦ. Ἐκεῖ ἀνελύθησαν ὑπαρξιακά θέματα καί ζητήματα τοῦ ἀπλοῦ καθημερινοῦ βίου. Φιλοσοφία, ἐπιστήμαι, τέχναι καί ἠθική ἐφωτίσθησαν εἰς λεπτομερείας μέσῳ τῶν ἐλευθέρων διαλόγων πού διεξήγοντο στά <<συμπόσια>>. Ἐλέχθησαν ἀπόψεις, πού μέχρι σήμερα προκαλοῦν τόν θαυμασμόν. Ἀναφέρω τήν γνώμην τοῦ ποιητοῦ Ἀγάθωνος, ὁ ὅποιος εἶπε, ὅτι ὑπάρχει κάτι πού οὔτε ὁ Θεός μπορεῖ νά ἀλλάξῃ καί αὐτό εἶναι τό παρελθόν. Πράγματι ὁ Θεός δέν δύναται νά ἀλλάξῃ τό παρελθόν. Τήν ἄποψιν αὐτήν μεταφέρει ὁ Ἀριστοτέλης στά <<Ἠθικά Νικομάχεια>>:1139,β) <<ἀγέννητα ποιεῖν ἄσ' ἂν ἡ πεπραγμένα>>.

Αἱ σοβαραί συζητήσεις, ὅπως ἦτο φυσικόν ὀδηγοῦν εἰς κόπωσιν, ὅποτε ὑπῆρχε ἀνάγκη νά γελά-

συν. Ὁ Καλλίας (Ξενοφών: <<Συμπόσιον>> Α.11-14) λέγει στὸν γελωτοποιὸν Φίλιππον <<ἔλα λοιπὸν καὶ ξάπλωσε, διότι ὅπως βλέπεις οἱ παρόντες εἶναι πλούσιοι εἰς σοβαρότητα, ἀλλὰ πτωχοὶ εἰς γέλωτα>>: <<κατάκλινον τοῖνον, ἔφη Καλλίας, καὶ γὰρ οἱ παρόντες σπουδᾶς, μὲν ὡς ὄρας μεστοὶ γέλωτος δέ ἴσως ἐνδεέστεροι>>.

Μετά ἀπὸ διάφορα ἀστεῖα καὶ ἀλληλοπειράγματα συνεχίζοντο οἱ σοβαροὶ διάλογοι καὶ ἐφθάναν εἰς συμπεράσματα, τὰ ὅποια ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν πνευματικὰ ἀποκτήματα διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ξαπλωμένοι εἰς ἐπὶ τούτου ἀνάκλιντρα ἔτρωγαν, ἔπιναν, συνωμίλουν καὶ διεσκεδάζαν. Πολὺ ἀνθρώπινο καὶ πολὺ ὡραῖον. Τέτοια <<συμπόσια>> δυστυχῶς δέν γίνονται στὴν σημερινή Ἑλλάδα.

Οἱ ξένοι πού τὰ ἔχουν ἀναλύσει ἔμειναν ἐκπληκτοί, διὰ τὸ πῶς οἱ Ἀρχαιοέλληνες ἐπετύγχανον τρώγοντες καὶ πίνοντες νὰ διανοοῦνται, νὰ συλλογίζονται καὶ νὰ συμπεραίνουν.

Τὰ <<συμπόσια>> δέν εἶναι φαινόμενον τῆς κλασσικῆς Ἀθήνας. Ἢδη μνημονεύονται στὸν Ὅμηρον μὲ τὴν ὀνομασίαν δαῖς-αιτός καὶ ποιητικῶς, δαίτη, ἐκ τοῦ δαίνυμι=ἐστιῶμαι, μετέχω δεῖπνου, ἐξ οὗ δαιτυμῶν καὶ συνδαιτημῶν πού εἶναι ὁ παρακαθήμενος εἰς γεῦμα. Κατὰ τὴν μυθολογίαν μάλιστα ὑπῆρχε καὶ ἦρωσ τῶν συμποσίων ὁ Δαίτων, τοῦ ὁποίου

στήν Ἰακινθίνη ὁδόν τῆς Σπάρτης ἐστήθησαν ἀνδριάντες.

Οἱ πλούσιοι συνήθως ὠργάνωναν τὰ <<συμπόσια>> πού εἶχαν τόν εὐγενῆ σκοπόν τῆς πνευματικῆς καί τῆς ψυχικῆς καλλιεργείας τῶν μετεχόντων εἰς αὐτά. Συχνῶς μερικοὶ φίλοι ὠργάνωναν <<συμπόσιον>> διὰ συνεισφορᾶς, ἤτοι ἄλλος ἔφερε ἄρτον, ἄλλος οἶνον κ.τ.λ. Τό <<συμπόσιον>> πού ἐγένετο κατ' αὐτόν τόν τρόπον, δηλαδή διὰ τῆς συμβολῆς ὄλων ὠνομάζετο <<ἔρανος>> λέξις, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται ἀκόμη καί σήμερον.

Θά μεταφέρω ἐδῶ ἐνδεικτικῶς τέσσαρας διαλόγους, διὰ νά γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ δεξιοτεχνία τοῦ λόγου καί τῶν ἐπιχειρημάτων, τὰ ὁποῖα διατυποῦνται κατὰ τόσον εὐφυᾶ τρόπον, ὥστε νά μᾶς φαίνεται, ὅτι ἔχει δίκαιον ὁποῖος ὁμιλεῖ!

Τό 421 π.Χ. ὁ Καλλίας παρέθεσε συμπόσιον στήν οἰκίαν του στόν Πειραιᾶ, ὅπου διαλεγόμενος (Ξενοφῶν:<<Συμπόσιον>>Δ,1-6) μετὰ τῶν συνδαιτημόνων (Αὐτόλυκος, Ἄντισθένης, Λύκων, Νικήρατος, Χαρμίδης, Κριτόβουλος, Ἐρμογένης καί ὁ Σωκράτης) ὑπεστήριξε ὅτι: <<κατὰ τόν χρόνον πού ἐσεῖς ἀπορεῖτε τί εἶναι δίκαιον ἐγώ κάνω τοὺς ἀνθρώπους δικαιοτέρους -Καί πῶς τό ἐπιτυχάνεις αὐτό ἄριστε ἄνθρωπε; ἠρώτησε ὁ Σωκράτης-Προσφέρων χρήματα, μά τόν Δία, ἀπήντησε ὁ Καλλίας. -Τότε σηκώνεται

ὄρθιος ὁ Ἄντισθένης καί ἐλεγκτικῶς τοῦ εἶπε: Οἱ ἄνθρωποι, Καλλία, ποῦ νομίζεις ὅτι ἔχουν τήν δικαιοσύνην στήν ψυχὴν των ἢ στό βαλάντιόν τους; - Στή ψυχὴ ἀπήντησε ἐκεῖνος.- Καί τότε ὅταν ἐσύ διδης χρήματα στό βαλάντιόν τους, κάνεις τάς ψυχὰς των δικαιότερας; -Βεβαίως-Πῶς;- Ἐπειδὴ ὅταν γνωρίζουν, ὅτι θά ἔχουν χρήματα διὰ νά ἀγοράσουν ὅσα χρειάζονται δέν θά διακινδυνεύουν κάμνοντες κακάς πράξεις.-Σοῦ ἐπιστρέφουν ἐκεῖνο πού τούς δίδεις; -Μά τόν Δία, ὄχι. -Μήπως ἀντί χρημάτων σοῦ ἀνταποδίδουν εὐγνωμοσύνην; -Μά τόν Δία, οὔτε καί αὐτό συμβαίνει. Ἄντιθέτως ὠρισμένοι μάλιστα διακείνται ἐναντί μου περισσότερο ἐχθρικῶς παρ' ὅσον διέκειντο πρὶν τούς δώσω χρήματα. - Ἄξιοθαύμαστα πράγματα μᾶς λέγεις ἀνεφώνησεν ὁ Ἄντισθένης βλέπων τόν συνομιλητήν του βαθέως στά μάτια σάν νά τόν ἐλέγχει, ἀφοῦ μπορῆς νά κάνης αὐτοῦς δικαίους πρὸς τούς ἄλλους καί ὄχι πρὸς τόν ἑαυτόν σου. -Καί διατί τοῦτο εἶναι ἀξιοθαύμαστον; Δέν βλέπεις, εἶπεν ὁ Καλλίας, οἰκοδόμους, οἱ ὅποιοι ἐνῶ κτίζουν οἰκίας διὰ πολλούς ἄλλους, διὰ τόν ἑαυτόν τους δέν κτίζουν καί μένουν εἰς ξένη μέ ἐνοίκιον; Νά ἀνέχεσαι, λοιπόν σοφιστήν μου, τόν ἐλεγχον. -Πράγματι, μά τόν Δία, νά τόν ἀνέχεσαι παρετήρησε καί ὁ Σωκράτης, ἀφοῦ ὡς γνωστόν λέγεται, ὅτι καί οἱ μάντιες προαναγγέλουν εἰς ἄλλους τό μέλλον, ἀλλά δέν γνωρίζουν

τό ιδικόν των>>. Χάριν τῆς ἀκριβείας παραθέτω αὐ-
τούσιον τό ἀρχαῖον κείμενον πού ἐάν τό διαβάσετε,
θά τό κατανοήσετε: << Ἀκούοιτ' ἄν, ἔφη ὁ Καλλίας,
ἐμοῦ πρῶτον, ἐγώ γάρ ἐν τῷ χρόνῳ ᾧ ὑμῶν ἀκούω ἀ-
πορούντων τί τό δίκαιον, ἐν τούτῳ δικαιότερους τοὺς
ἀνθρώπους ποιῶ. καί ὁ Σωκράτης, Πῶς ᾧ λῶστε; ἔφη.
Διδούς νῆ Δί' ἀργύριον. καί ὁ Ἀντισθένης ἐπανα-
στάς μάλα ἐλεγκτικῶς αὐτόν ἐπήρετο. Οἱ δέ ἀνθρω-
ποι, ᾧ Καλλία, πότερον ἐν ταῖς ψυχαῖς ἢ ἐν τῷ βα-
λαντίῳ τό δίκαιον σοι δοκοῦσιν ἔχειν; Ἐν ταῖς ψυ-
χαῖς, ἔφη. Κᾶπειτα σύ εἰς τό βαλάντιον διδούς ἀρ-
γύριον τάς ψυχάς δικαιότερους ποιεῖς; Μάλιστα.
Πῶς; Ὅτι διά τό εἰδέναί ὡς ἔστιν ὄτου πριάμενοι
τά ἐπιτήδεια ἔξουσιν οὐκ ἐθέλουσι κακουργοῦντες
κινδυνεύειν. Ἡ καί σοί, ἔφη, ἀποδιδόασιν ὃ τι ἄν
λάβωσι; Μά τόν Δί'. ἔφη, οὐ μέν δή. Τί δέ, ἀντί τοῦ
ἀργυρίου χάριτας; Οὐ μά τόν Δί', ἔφη οὐδέ τοῦτο,
ἀλλ' ἔνιοι καί ἐχθιόνως ἔχουσιν ἢ πρὶν λαβεῖν.
Θαυμαστά γ', ἔφη ὁ Ἀντισθένης ἅμα εἰσβλέπων ὡς
ἐλέγχων αὐτόν, εἰ πρὸς μέν τοὺς ἄλλους δύνασαι δι-
καίους ἄν ποιεῖν αὐτούς, πρὸς δέ σαυτόν οὐ. Καί τί
τοῦτ' ἔφη ὁ Καλλίας, θαυμαστόν; οὐ καί τέκτονάς τε
καί οἰκοδόμους πολλούς ὄρας, οἳ ἄλλοις μέν πολλοῖς
ποιοῦσιν οἰκίας, ἑαυτοῖς δέ οὐ δύνανται ποιῆσαι,
ἀλλ' ἐν μισθωταῖς οἰκοῦσι; καί ἀνάσχου μέντοι, ᾧ
σοφιστά, ἐλεγχόμενος. Νῆ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, ἀνε-

χέσθω μέντοι· ἐπεὶ καὶ οἱ μάντες λέγονται δήπου ἄλλοις μὲν προαγορεύειν τὸ μέλλον, ἑαυτοῖς δὲ μὴ προορᾶν τὸ ἐπιόν.>>.

Προσέξατε τώρα μέ πόσην διαλεκτικὴν δεινότητα καὶ χάριν ὁ νεαρός Ἀλκιβιάδης συνομιλεῖ μετὸν ἡγέτην τῶν Ἀθηναίων Περικλέα, ὁ ὁποῖος σημειωτέον ὑπῆρξε κηδεμών του. Τὸ θέμα τοῦ διαλόγου πού εἶναι <<τί ἐστὶ νόμος>> ἔχει εἰς ἐλευθέραν ἀπόδοσιν ὡς ἑξῆς:

<<Εἰπέ μου, ὦ Περικλῆ, μπορεῖς νά μέ διδάξης τί εἶναι νόμος;- Ὅπωςδήποτε ναί.- Δίδαξέ με λοιπόν, δι' ὄνομα τῶν Θεῶν, εἶπεν ὁ Ἀλκιβιάδης, διότι ἀκούω νά ἐπαινοῦνται μερικοὶ ὡς νομιμόφρονες καὶ πιστεύω ὅτι δέν θά ἦτο δίκαιον νά ἐπαινῆται ἔτσι κάποιος, πού δέν γνωρίζει τί εἶναι νόμος.- Δέν ἐπιθυμοῦμε δύσκολον πρᾶγμα νά μάθης, εἶπεν ὁ Περικλῆς. Νόμοι εἶναι ὅλοι αὐτοὶ πού ἢ πλειοψηφία συνῆλθε καὶ ἐθέσπισε καὶ μέτούς ὁποίους καθώρισε ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρέπει ὁ πολίτης νά κάνη καὶ ἐκεῖνα πού δέν πρέπει νά κάνη.- Ποῖον ἐκ τῶν δύο πιστεύει ἢ πλειοψηφία ὅτι πρέπει ὁ πολίτης νά πράττῃ τὰ καλὰ ἢ τὰ κακὰ;- Τὰ καλὰ νεαρέμου, μά τόν Δία καὶ ὄχι τὰ κακὰ, ἀπεκρίθη ὁ Περικλῆς.- Ἄν ὁμως συνέχισε ὁ Ἀλκιβιάδης ὄχι ἢ πλειοψηφία, ἀλλά οἱ ὀλίγοι, ὅπως συμβαίνει στά ὀλιγαρχικά πολιτεύματα, συνέλθουν καὶ ἀποφασίσουν τί πρέπει νά κάνουν οἱ πολῖται καὶ τί πρέπει νά μὴ κάνουν αὐτά τί

είναι;” Ολα ὅσα ἀποφασίσουν οἱ ἀσχοῦντες τήν πολι-
τικήν ἐξουσίαν, πού καθορίζουν τί πρέπει νά κάνη κά-
ποιος εἶναι νόμος. -Καί ὅσα θεσπίσει εἰς τύραννος πού
ἀσκει τήν πολιτικήν ἐξουσίαν εἶναι καί αὐτά νόμος;
-Ναί καί ὅσα ἀποφασίσει ὁ κυβερνῶν τύραννος κα-
λοῦνται νόμος, ἀπήντησε ὁ Περικλῆς. - Βία καί ἀνομία
ἐρωτᾷ ὁ Ἄλκιβιάδης, δέν εἶναι ὅταν ὁ ἰσχυρότερος ἐξ-
αναγκάζει τόν ἀσθενέστερον νά πράττη ὅτιδῆποτε θέ-
λει, δίχως προηγουμένως νά τόν πείση; ἀλλά ἀφοῦ τόν
ὑποχρεῶνῃ μέ τήν βία; Ἔτσι μοῦ φαίνεται. -Καί ὅσα
ἐπομένως εἰς τύραννος, δίχως νά πείση τούς πολίτας,
τούς ὑποχρεῶνῃ νά πράττουν εἶναι ἀνομία; -Ναί ἔτσι
νομίζω εἶπεν ὁ Περικλῆς καί ἀνακαλῶ, ὅτι εἶναι νόμος
ὅσα θεσπίσει εἰς τύραννος, δίχως νά πείση τούς πο-
λίτας. -Καί ὅσα θεσπίσουν οἱ ὀλίγοι, δίχως νά πείσουν
τήν πλειοψηφίαν, ἀλλά διότι κατέχουν τήν πολιτική
ἐξουσίαν εἶναι βία ἢ δέν εἶναι; -” Ολα πιστεύω, συμ-
περαίνει ὁ Περικλῆς, ὅσα κάποιος ἐξαναγκάζει τούς
ἄλλους νά κάνουν, δίχως πρὶν νά τούς πείση εἶναι βία
καί ὄχι νόμος. Ἄρα καί ὅσα ἡ πλειοψηφία θεσπίζει εἰς
βάρος τῶν πλουσίων, δίχως προηγουμένως νά τούς πείση
εἶναι βία καί ὄχι νόμος συνεπέρανε ὁ Ἄλκιβιάδης, ὁ
ὁποῖος πράγματι ἔφερε εἰς διαλεκτικόν ἀδιέξοδον τόν
Περικλέα, πού ἐσχολίασε: Πάρα πολύ καί ἐμεῖς Ἄλκι-
βιάδῃ ὅταν εἶχαμε τήν ἡλικία σου εἴμεθα δεινοί εἰς
παρεμφερεῖς συνομιλίαις. Ἐσπουδάσαμε καί ἐσοφίζομεθα

παρόμοια μέ αὐτά πού τώρα νομίζω ὅτι μελετᾶς -Εἶθε Περικλῆ νά σέ ἐγνώριζα τότε πού ἦσουν πάρα πολύ δεινός καί νά ἐκάναμε συντροφιά εἰρωνεύθη ὁ Ἀλκιβιάδης καί ἐκλείσει ὁ διάλογος>> (Ξενοφῶν:<< Ἀπομνημονεύματα>>Α,3). Ἴδου τό κείμενον: <<Εἰπέ μοι, φάναι τόν Περικλέα. Δίδαξον δὴ πρός τῶν θεῶν, φάναι τόν Ἀλκιβιάδην ὡς ἐγώ ἀκούων τινῶν ἐπαινουμένων, ὅτι νόμιμοι ἄνδρες εἰσίν, οἶμαι μή ἂν δικαίως τούτου τυχεῖν τοῦ ἐπαίνου τόν μή εἰδότα τί ἐστι νόμος. Ἀλλ' οὐδέν τι χαλεποῦ πράγματος ἐπιθυμεῖς, ὦ Ἀλκιβιάδη, φάναι τόν Περικλέα, βουλόμενος γνῶναι τί ἐστι πάντες γάρ οὗτοι νόμοι εἰσίν, οὓς τό πλῆθος συνελθόν καί δοκιμάσαν ἔγραψε, φράζον ἅ τε δεῖ ποιεῖν καί ἅ μή. Πότερον δέ τάγαθά νομίσαν δεῖν ποιεῖν ἢ τά κακά; Τάγαθά νή Δία, φάναι, ὦ μειράκιον, τά δέ κακά οὐ. Ἐάν δέ μή τό πλῆθος, ἀλλ' ὡσπερ ὅπου ὀλιγαρχίας ἐστίν, ὀλίγοι συνελθόντες γράψωσιν ὃ τι χρή ποιεῖν, ταῦτα τί ἐστι; Πάντα, φάναι, ὅσα ἂν τό κρατοῦν τῆς πόλεως βουλευσάμενον, ἅ χρή ποιεῖν, γράψῃ, νόμος καλεῖται. Κἄν τύραννος οὖν κρατῶν τῆς πόλεως γράψῃ τοῖς πολίταις ἅ χρή ποιεῖν, καί ταῦτα νόμος ἐστί; Καί ὅσα τύραννος ἔρχων, φάναι, γράφει, καί ταῦτα νόμος καλεῖται. Βία δέ, φάναι, καί ἀνομία τί ἐστίν, ὦ Περικλεῖς; ἄρ' οὐχ ὁ-ταν ὁ κρείττων τόν ἥττω μή πείσας, ἀλλά βιασάμενος, ἀναγκάσῃ ποιεῖν ὃ τι ἂν αὐτῷ δοκῆ; Ἐμοιγε δοκεῖ, φάναι τόν Περικλέα. Καί ὅσα ἄρα τύ-

ραννος μή πείσας τούς πολίτας ἀναγκάζει ποιεῖν γράφων, ἀνομία ἐστὶ; Δοκεῖ μοί, φάνει τόν Περικλέα· ἀνατίθεμαι γάρ τό ὅσα τύραννος μή πείσας γράφει νόμον εἶναι. Ὅσα δέ οἱ ὀλίγοι τούς πολλούς μή πείσαντες, ἀλλά κρατοῦντες γράφουσι, πότερον βίαν φῶμεν ἢ μή φῶμεν εἶναι; Πάντα μοι δοκεῖ, φάναι τόν Περικλέα, ὅσα τις μή πείσας ἀναγκάζει τινά ποιεῖν, εἴτε γράφων εἴτε μή, βία μᾶλλον ἢ νόμος εἶναι. Καί ὅσα ἄρα τό πλῆθος κρατοῦν τῶν τά χρήματα ἐχόντων γράφει μή πείσαν, βία μᾶλλον ἢ νόμος ἂν εἴη; Μάλα τοι, φάναι τόν Περικλέα, ὦ Ἄλκιβιάδη, καί ἡμεῖς τηλικούτοι ὄντες δεινοί τά τοιαῦτα ἤμεν· τοιαῦτα γάρ καί ἐμελετῶμεν καί ἐσοφιζόμεθα οἷάπερ καί σύ νῦν ἐμοί δοκεῖς μελετᾶν. τόν δέ Ἄλκιβιάδην φάναι· Εἶθε σοί, ὦ Περικλείς, τότε συνεγενόμην ὅτε δεινότατος ἑαυτοῦ ἦσθα>>.

Ὁ Ἄντιφῶν συνομιλῶν μέ τόν Σωκράτην τοῦ εἶπε ὅτι: <<Ἐγώ πιστεύω, ὅτι εἶσαι δίκαιος ἄνθρωπος, ἀλλά δέν σέ θεωρῶ σοφόν. Νομίζω μάλιστα ὅτι καί σύ ὁ ἴδιος τό γνωρίζεις αὐτό, ἀφοῦ δέν λαμβάνης χρήματα ἐκ τῆς διδασκαλίας σου. Καί ὁμως τό ἱμάτιον ἢ ἡ οἰκίαν σου ἢ ὅποιοδήποτε ἄλλο ἀπό τά κτήματά σου, ἐάν νομίζης ὅτι ἔχει χρηματικήν ἀξίαν, εἰς οὐδένα θά τό ἔδιδες δωρεάν, ἀλλ' οὔτε καί εἰς τιμήν κατωτέραν τῆς ἀξίας του. Καθίσταται λοιπόν φανερόν, πῶς ἐάν ἐνόμιζες, ὅτι ἡ διδασκαλία

σου είχε κάποιαν άξίαν θά εισέπραττες χρήματα ὄχι ὀλιγώτερα τῆς άξίας τῆς. Δίκαιος λοιπόν μπορεί νά είσαι, ἐπειδὴ δέν ἐξαπατᾶς ἀπό πλεονεξίαν, σοφός ὁμοῦς δέν μπορεί νά είσαι διότι γνωρίζεις πράγματα ἄνευ άξίας.

Ἦ ὦ Αντιφῶν, κατά τήν ιδικήν μας αντίληψιν, ἀπήντησε ὁ Σωκράτης, θεωρεῖται τό νά πωλῆ κάποιος τήν ὠραιότητά του καί τήν σοφίαν του ἐξ ἴσου καλόν καί αἰσχρόν. Διότι ἐάν κάποιος πωλῆ τήν ὠραιότητά του σ' ὅποιον τήν ἐπιθυμεῖ πόρνο τόν ὀνομάζουν. Ἐάν ὁμοῦς κάποιος γνωρίσῃ ἕναν πού εἶναι ὠραῖος στό σῶμα καί στήν ψυχή καί τόν κάνει φίλον του, τόν θεωροῦμεν σώφρονα ἄνθρωπον. Παρομοίως συμβαίνει καί μέ τήν σοφίαν, ἐκεῖνοι πού τήν πωλοῦν εἰς ὅσους τήν θέλουν τούς ἀποκαλοῦμεν σοφιστάς (ὡσάν νά λέγωμεν πόρνους). Ὅποιος ὁμοῦς καταλάβει κάποιον ὅτι εἶναι εὐφυής καί τόν διδάξῃ ὅτιδήποτε καλόν καί τόν κἀνη φίλον του αὐτός πιστεύομεν, ὅτι ἔπραξε ὡς καλός κἀγαθός πολίτης.

Ἐγώ λοιπόν, συνεχίζει ὁ Σωκράτης, ὅπως κάποιος ἄλλος εὐχαριστεῖται ὅταν ἔχη καλόν ἵππον, ἤ σκύλον, ἤ πτηνόν ἔτσι καί ἐγώ κατά τόν ἴδιον τρόπον καί πολύ περισσότερο χαίρομαι ὅταν ἔχω καλούς φίλους καί ἂν γνωρίζω κάτι ἀγαθόν τό διδάσκω καί τό συνιστῶ καί εἰς ἄλλους οἱ ὅποιοι νομίζω ὅτι θά ὠφεληθοῦν ὡς πρός τήν ἀρετήν. Καί τούς θησαυ-

ρούς τῶν παλαιῶν σοφῶν ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἐκεῖνοι κατέλιπαν γραμμένους εἰς βιβλία τοὺς μελετῶμαζὶ μὲ τοὺς φίλους καὶ ἂν βλέπωμεν κάτι καλὸν τό ἐκλέγομεν καὶ θεωροῦμεν μέγα κέρδος ἐάν γενώμεθα μεταξὺ μας φίλοι>>. Τό ἀρχαῖον κείμενον (Ξενοφῶν: << Ἀπομνημονεύματα>> Α,6) πού τελειῶς ἐλευθέρως ἀπέδωσα ἔχει ὡς ἀκολούθως: <<Πάλιν δέ ποτε ὁ Ἄντιφῶν διαλεγόμενος τῷ Σωκράτει εἶπεν· ὦ Σώκρατες, ἐγὼ τοί σε δίκαιον μὲν νομίζω, σοφόν δε'οὐδ' ὀπωστιοῦν δοκεῖς δέ μοι καὶ αὐτός τοῦτο γινώσκειν· οὐδένα γοῦν τῆς συνουσίας ἀργύριον πρᾶττη. καίτοι τό γε ἰμάτιον ἢ τήν οἰκίαν ἢ ἄλλο τι ὧν κέκτησαι νομίζων ἀργυρίου ἄξιον εἶναι οὐδενί ἂν μή ὅτι προῖκα δοίης, ἀλλ' οὐδ' ἔλλατον τῆς ἀξίας λαβών. δῆλον δὴ ὅτι εἰ καὶ τήν συνουσίαν ᾧου τινός ἀξίαν εἶναι, καὶ ταύτην ἂν οὐκ ἔλαττον τῆς ἀξίας ἀργύριον ἐπράττου. δίκαιος μὲν οὖν ἂν εἴης, ὅτι οὐκ ἐξαπατᾷς ἐπὶ πλεονεξία, σοφός δέ οὐκ ἂν, μηδενός γε ἄξια ἐπιστάμενος. ὁ δέ Σωκράτης πρὸς ταῦτα εἶπεν· ὦ Ἄντιφῶν, παρ' ὑμῖν νομίζεται τήν ὥραν καὶ τήν σοφίαν ὁμοίως μὲν καλόν, ὁμοίως δέ αἰσχροὺν διατίθεσθαι εἶναι. τήν τε γάρ ὥραν ἐάν μὲν τις ἀργυρίου πωλῆ τῷ βουλομένῳ, πόρνον αὐτόν ἀποκαλοῦσιν, ἐάν δέ τις, ὃν ἂν γνῶ καλόν τε καγαθόν ἐραστήν ὄντα, τοῦτον φίλον ἐαυτῷ ποιῆται, σῶφρονα νομίζομεν καὶ τήν σοφίαν ὡσαύτως τοὺς μὲν ἀργυρίου τῷ βου-

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

λομένω πωλούντος σοφιστάς ὡσπερ πόρνους ἀποκαλοῦσιν, ὅστις δέ ὄν ἂν γνῶ εὐφυᾶ ὄντα διδάσκων ὅτι ἂν ἔχη ἀγαθόν φίλον ποιεῖται, τοῦτον νομίζομεν, ἃ τῷ καλῷ κἀγαθῷ πολίτη ταῦτα ποιεῖν. ἐγὼ δ' οὖν καί αὐτός, ὃ Ἄντιφῶν, ὡσπερ ἄλλος τις ἢ ἱππῶ ἀγαθῷ ἢ κυνί ἢ ὄρνιθι ἡδεταί, οὕτω καί ἐτι μᾶλλον ἡδομαι φίλοις ἀγαθοῖς, καί ἐάν τι ἔχω ἀγαθόν, διδάσκω, καί ἄλλοις συνίστημι παρ' ὧν ἂν ἡγῶμαι ὠφελήσεσθαι τι αὐτούς εἰς ἀρετήν καί τούς θησαυρούς τῶν πάλια σοφῶν ἀνδρῶν, οὓς ἐκεῖνοι κατέλιπον ἐν βιβλίοις γράψαντες, ἀνελίττων κοινῇ σὺν τοῖς φίλοις διέρχομαι καί ἂν τι ὀρῶμεν ἀγαθόν ἐκλεγόμεθα· καί μέγα νομίζομεν κέρδος, ἐάν ἀλλήλοις φίλοι γινώμεθα. ἐμοί μὲν ἴδη ταῦτα ἀκούοντι ἐδόκει αὐτός τε μακάριος εἶναι καί τούς ἀκούοντας ἐπὶ καλοκάγαθίαν ἄγειν.>>.

Τό 404 π.Χ. ἐπεβλήθη στήν Ἀθήνα τό καθεστώς τῶν Τριάκοντα τῶν ἐπονομασθέντων δυσφημιστικῶς τυράννων. Οἱ ἄνδρες αὐτοί προσεπάθησαν νά περισώσουν ὅτι ἦτο δυνατόν ἀπό τήν ἐνδοξον πόλιν, ἀλλά δέν τό κατώρθωσαν καί τελικῶς ἔπεσαν μαχόμενοι. Μεταξύ των ἦτο ὁ διάσημος φιλόσοφος καί ποιητής Κριτίας. Τόσον αὐτός ὅσον καί οἱ περισσότεροι τῶν Τριάκοντα διετέλεσαν μαθηταί τοῦ Σωκράτους.

Ο Σωκράτης διεφώνησε μαζί τους, διότι εκείνοι έθανάτωσαν ώρισμένους πολιτικούς των αντίπαλούς. Ο φιλόσοφος παρωμοίασε τόν κυβερνήτη πόλεως μέ τόν ποιμένα βοών, τόν βουκόλον καί ισχυρίσθη ότι, όπως είναι κακός βουκόλος όποιος μειώνει τήν αγέλη τών βοών καί τήν χειροτερεύει τό ίδιο είναι κακός κυβερνήτης, όποιος μειώνει καί χειροτερεύει τούς πολίτας.

Μόλις οί Τριάκοντα έπληροφορήθησαν αυτά έξέδωσαν νόμον πού άπηγόρευε τήν διδασκαλίαν τής τέχνης του λόγου στους νέους έπιθυμούντες κατ' αυτόν τόν τρόπον νά σταματήσουν τόν Σωκράτην νά τούς κατηγορή. Ο Σωκράτης όμως συνέχισε καί τότε τόν έκάλεσαν. Ο Χαρικλής ήρχισε μαζί του έναν διάλογον, όπου ή δηκτικότης του Σωκράτους είναι προφανής.

Του υπέδειξαν τόν νόμον καί του έζήτησαν νά παύση νά συνομιλή μέ νέους. Στην συζήτησι παρίστατο ό Κριτίας, ό όποιος σκεπτικός παρηκολούθει τόν διδάσκαλόν του πού ειρωνεύετο τόν Χαρικλή.

<<Διά νά μή κάνω λάθος όρίσατέ μου πόσον έτων οί άνθρωποι είναι νέοι; Όσον χρόνον δέν μπορούν νά εκλεγούν βουλευταί, δηλαδή Σωκράτη νά μή συζητηής μέ ανθρώπους κάτω των τριάκοντα έτων.- Ούτε εάν σκοπεύω νά αγοράσω κάτι νά μή ρωτώ τόν πωλητή πόσο κάνει, εάν αυτός είναι κάτω των τριά-

κοντα ἐτῶν; ἐρωτᾷ ὁ Σωκράτης.-Ναί αὐτά νά τά ἐρω-
τᾷς. Ἄλλ' ὡς γνωστόν σύ Σωκράτη συνηθίζεις νά ἐρω-
τᾷς πῶς ἔχουν τά πράγματα μολονότι τά γνωρίζεις.
Αὐτάς τάς ἐρωτήσεις νά ἀποφεύγης. Ἐδῶ ὁ Χαρικλῆς
(πού εἶπε νά μή ρωτᾷ ὁ Σωκράτης πράγματα πού
γνωρίζει) δέχεται τήν ἀκόλουθον εὐστοχον εἰρωνείαν:
<<Οὔτε νά ἀπαντῶ ἐπομένως στόν νέον πού θά μέ ἐ-
ρωτήση πού κατοικεῖ ὁ Χαρικλῆς ἢ πού εὐρίσκεται ὁ
Κριτίας;- Ὁ Χαρικλῆς πού ἐνευρίασε εἶπεν: -εἰς
αὐτά νά ἀπαντᾷς.-Καί ὁ Κριτίας προσέθεσε ὅτι θά
εἶναι ἀναγκαῖον τοῦ λοιποῦ νά ἀφήσης ἡσύχους
τούς ὑποδηματοποιούς, τούς οἰκοδόμους καί τούς χαλ-
κουργούς πού συνεχῶς τούς ἔχεις στό στόμα σου καί
ἐφθάρησαν ἀπό τήν χρῆσιν...Νά ἀφήσης ἐπίσης καί
τούς βουκόλους, συνεπλήρωσε ὁ Χαρικλῆς, εἰδεμή
πρόσεξε μήπως ἐξ αἰτίας σου γίνουσι οἱ βόες ὀλιγώ-
τεροι>>. Ὁ Σωκράτης ἀντελήφθη ὅτι ὁ Κριτίας καί οἱ
ἄλλοι ἐγνώριζαν τόν παραλληλισμόν, πού ἔκανε με-
ταξύ βουκόλου καί κυβερνήτου καί-ὁ ὅποιος τούς εἶ-
χε ἐξοργίσει. Τελικῶς ὁ φιλόσοφος ἔφυγε δίχως οἱ
<<Τύραννοι>> νά τόν πειράξουν. Ἀργότερον θά τόν
θανατώσῃ ἡ δημοκρατία. Συνεχίζω μέ τό σχετικόν
ἀρχαῖον κείμενον (Ξενοφῶν: << Ἀπομνημονεύματα>>
Α,2): <<Ἐπειδή, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἀγνοεῖς, τάδε σοι
εὐμαθέστερα ὄντα προαγορεύομεν, τοῖς νέοις ὄλωσ μή
διαλέγεσθαι. καί ὁ Σωκράτης, ἵνα τοῖνυν, ἔφη, μή ἀμφί-

βολον ἢ ὡς ἄλλο τι ποιῶ ἢ τὰ προηγούμενα, ὀρίσατέ μοι μέχρι πόσων ἐτῶν δεῖ νομίζεῖν νέους εἶναι τοὺς ἀνθρώπους. καὶ ὁ Χαρικλῆς, Ὅσουπερ, εἶπε, χρόνου βουλεύειν οὐκ ἔξεστιν, ὡς οὐπω φρονίμοις οὐσιμηδέ σύ διαλέγου νεωτέροις τριάκοντα ἐτῶν. Μηδ' ἐάν τι ὠνώμαι. ἔφη, ἦν πωλῆ νεώτερος τριάκοντα ἐτῶν, ἔρωμαι ὀπόσου πωλεῖ; Ναί τὰ γε τοιαῦτα, ἔφη ὁ Χαρικλῆς· ἀλλά τοι σύγε, ὦ Σώκρατες, εἴωθας εἰδῶς πῶς ἔχει τὰ πλείστα ἐρωτᾶν ταῦτα οὐν μὴ ἐρώτα. Μηδ' ἀποκρίνωμαι οὐν, ἔφη, ἂν τίς με ἐρωτᾶ νέος, ἐάν εἰδῶ, οἶον ποῦ οἰκεῖ Χαρικλῆς ἢ ποῦ ἐστι Κριτίας; Ναί τὰ γε τοιαῦτα, ἔφη ὁ Χαρικλῆς, ὁ δέ Κριτίας, Ἀλλὰ τῶν δέ τοί δε ἀπέχεσθαι, ἔφη, δεήσει, ὦ Σώκρατες, τῶν σκυτέων καὶ τῶν τεκτόνων καὶ τῶν χαλκῶν καὶ γάρ οἶμαι αὐτούς ἤδη κατατετριφθαι διαθρυλουμένους ὑπό σοῦ. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τῶν ἐπομένων τούτοις, τοῦ τε δικαίου καὶ τοῦ ὀσίου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων; Ναί μά Δί', ἔφη ὁ Χαρικλῆς· καὶ τῶν βουκόλων γε· εἰ δέ μή, φυλάττου ὀπως μὴ καὶ σύ ἐλάττους τὰς βοῦς ποιήσης; ἔνθα καὶ δῆλον ἐγένετο ὀτι ἀπαγγελθέντος αὐτοῖς τοῦ περὶ τῶν βοῶν λόγου ὠργίζοντο τῷ Σωκράτει.>>.

Ἡ παρουσία τοῦ γέλωτος στήν δημοσία καὶ ἰδιωτική ζωὴ τῶν Ἀρχαιοελλήνων ἀποτελεῖ μίαν ἀκόμη ἀπόδειξιν τῆς Ἑλληνικῆς ὑπεροχῆς. Τό χιούμορ ἀνεπτύχθη στήν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα εἰς ὀλα του

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

τά είδη. Είρωνία, γελοιογραφία, λογοπαίγνιον, ύποκορισμός, άστέϊων διήγησις, σάτιρα, κωμωδία, άνέκδοτον, κλαυσίγελως, εϋθυμογράφημα κ.τ.λ. όλαι αϊ διακρίσεις καϊ αϊ μορφαί τοϋ χιοϋμορ έμφανίζονται στην καθημερινή ζωή τών Ἐρχαιοελλήνων καϊ μάλιστα κατά τρόπον πληθωρικόν.

Ἐντιθέτως οἱ ἄλλοι Ἐρχαῖοι λαοῖ άγνωστον τό χιοϋμορ. Δέν γνωρίζομεν μίαν έβραϊκήν κωμωδίαν, ένα περσικόν άνέκδοτον, μίαν αιγυπτιακήν σάτυραν, ένα μηδικόν λογοπαίγνιον κ.τ.λ. Μόνον οἱ Ἐλληνες εἶχαν αναπτύξει εἰς ἄφθαστον ὕψος τό χιοϋμορ καϊ τοϋτο δι' έμέ συνιστᾶ στοιχείον καϊ έκδήλωσιν τῆς άνωτερότητος τῆς Ἐλληνικῆς Φυλῆς, ἡ όποία ανέλυσε τό χιοϋμορ από ψυχολογικῆς καϊ κοινωνιολογικῆς πλευρᾶς.

Τό γεγονός τοϋτο δέν εἶναι δευτερεϋον. Εἶναι σημαντικόν. Ὅλοι οἱ λαοῖ καϊ οἱ πλέον βάρβαροι έγέλων. Ἐπ' αϋτοϋ δέν ὑπάρχει άμφιβολία. Ἐλλά χιοϋμορ δέν άνέπτυξαν. Ἐπρεπε νά παρέλθουν πολλοἱ αἰώνες, νά έκπολιτισθοϋν από τό Ἐλληνικόν φῶς καϊ τέλος οἱ διάφοροι βαρβαρολαοῖ νά δημιουργήσουν κάποιον ιδικόν των χιοϋμορ, αναλόγου ποιότητος βεβαίως.

Ὅπως εδῶσαμε στην άνθρωπότητα, τόν άθλητισμόν ποϋ οἱ βάρβαροι παντελῶς ἠγνόουν (π.χ. εἶχαν οἱ σημίται κ.τ.λ. άθλητισμόν;) τό θέατρον ποϋ

οί βάρβαροι παντελῶς ἠγνόουν (π.χ. δέν ὑπῆρξε ποτέ ἔβραϊκόν, φοινικικό, κ.τ.λ. θέατρον) τήν φιλοσοφίαν πού οί βάρβαροι παντελῶς ἠγνόουν (μήπως γνωρίζετε κάποιον Χετταῖο ἢ Μῆδο φιλόσοφον;) τήν πολιτικήν, τάς ἐπιστήμας, τήν γλυπτικήν, τήν ζωγραφικήν κ.τ.λ. κ.τ.λ. Ἔτσι προσεφέραμεν ὡς πολιτιστικόν μας δημιούργημα τό χιούμορ.

Ἡ ποιότης τοῦ χιούμορ συμβαδίζει μέ τήν πνευματικήν πρόοδον τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Ἄριστοτέλης ἐξ ἄλλου βεβαιώνει, ὅτι μεταξύ τῶν ἀστεϊσμῶν τῶν πεπαιδευμένων καί τῶν ἀπαιδευτῶν ὑπάρχει διαφορά: <<διαφέρει...καί αὐτοῦ τοῦ πεπαιδευμένου καί τοῦ ἀπαιδευτοῦ>>(Ἄριστοτέλης:<<Ἠθικά Νικομάχεια>> Δ, 14,25). Γενικεύοντες λέγομεν ὅτι εἶναι ἱστορική διαπίστωσις, ὅτι οἱ κατώτεροι λαοί οὔτε εἶχαν, οὔτε ἔχουν χιούμορ. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τούς ἀνθρώπους. Οἱ κατώτεροι ἄνθρωποι δέν διαθέτουν χιούμορ καί ἂν (θεωρητικῶς) διαθέτουν αὐτό εἶναι ὑποτυπῶδες ἢ χειρίστης ποιότητος. Ἀπεναντίας οἱ ἀνώτεροι ἄνθρωποι μεταξύ τῶν ἄλλων διακρίνονται, διά τήν αἴσθησιν χιούμορ ὑψηλῆς ποιότητος. Ἐν προκειμένῳ πρῶτοι καί καλλίτεροι εἶναι οἱ προγονοί μας, οἱ ὅποιοι μᾶς ἐκληροδότησαν ὅλα τά εἶδη καί ὅλας τάς μορφάς τοῦ χιούμορ. Τό ἐπαναλαμβάνω κατηγορηματικῶς: οἱ ξένοι λαοί δέν εἶχαν χιούμορ. Τούς τό ἐμάθαμεν, μαζί μέ τόσα ἄλλα, μαζί μέ τά πάντα.

Παραλλήλως τό άστειον έχρησίμευσε στην παιδείαν, διά της παιδαγωγικής τάσεως νά διδάσκονται σοβαρά ζητήματα μέ εύχάριστον τρόπον κάτι πού τώρα θεωρείται ύπερσύγχρονον. Οί έκπρόσωποι αúτης της τάσεως ώνομάσθησαν <<σπουδογέλοιοι>> καί προήλθον έκ των σατιρών, κυρίως του Μένιππου, του Κυνικου φίλοσόφου του 3ου π.Χ. αιώνος, ό όποιος έσατίρισε μέ πεζά έργα καί ποιήματα τά άλλα ποιήματα. Έκ των 13 συγγραμμάτων του έσώθησαν από τον Διογένη τον Λαέρτιον μόνον τίτλοι, ένω από τον Λουκιανό (<<νεκυομαντεία>>) πληροφορούμεθα διά τό λογοτεχνικό είδος της <<Μενιππειού σατίρας>> την όποιαν άπεμιμήθησαν οί Λατινοι (π.χ. Τερέντιος Ουάρρων: <<satirae Menippeae>> καί στους νεωτέρους χρόνους ιδίως οί Γάλλοι μέ την περίφημον πολιτικήν σάτιρα:<<Satire Menippee>>. Ο Μένιππος έκαλειτο <<σπουδογέλοιος>>(Στράβων:16,2,29).

“ Οσον ή κωμωδία έδίδασκε έξεπλήρωνε τον προορισμόν της,ό όποιος ήτο ή ήθική βελτίωσις των ανθρώπων διά του γέλωτος.” Οσον όμως ή κωμωδία περιελάμβανε ύβρεις καί προσβλητικά σκώμματα δέν έγένετο άποδεκτή από την καλήν άθηναϊκήν κοινωνίαν, παρά μόνον από τον όχλον. Ο Σωκράτης μάλιστα απέφευγε καί κατεφρόνει εκείνους, πού από σκηνης ύβριζαν καί <<ύγιές λεγόντων ουδέ έν>> (Αίλιανός:<<Ποικίλη ιστορία>>B,13). Γνωρίζομεν ότι

ἐν ἀπό τὰ πειράγματα, πού ὁ Κριτίας καί ὁ Ἀλκιβιάδης ἔκαναν στόν Σωκράτην ἦτο νά τόν ἐξαναγκάζουν νά πηγαίνει στό θέατρον <<καί κωμωδιῶν ἀκοῦσαι>>. Μία φοράν πού διεκωμῶδουν τόν ἴδιον τόν Σωκράτην αὐτός ἠνέχθη τάς ὕβρεις καί ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλά ἐσηκώθη καί καθ' ὅλην τήν παράστασιν ἴστατο ὀρθίος, διά νά τόν βλέπουν ὅλοι (ἐνθ. ἄνωτ.).

Οἱ Ἕλληνες ἐξ ἴσου ἐπεδόθησαν μέ ἐξαιρετικήν θά ἔλεγα μοναδικήν ἐπιτυχίαν στό λογοτεχνικόν εἶδος πού ὀνομάζεται <<γνωμικόν>>. Τά γνωμικά συνήθως διετύπωσαν φιλόσοφοι κ.τ.λ. ὑπό τήν μορφήν τῶν <<ἀποφθεγμάτων>>. Ἀντίστοιχα πρὸς τὰ γνωμικά εἶναι καί αἱ λαϊκαὶ ρήσεις αἱ γνωσταὶ ὡς παροιμίαι. Στάς παροιμιώδεις ἐκφράσεις ἐνυπάρχουν ἐπιγραμματικά ἀλήθειαι τῆς λαϊκῆς σοφίας. Εὐρίσκονται ἐπίσης στοιχεῖα εὐφυοῦς ἀστειότητος, ὡς πρὸς τήν διατύπωσιν, ἀλλά καί τό περιεχόμενον.

Πλήθος ἐξ αὐτῶν διασώζονται μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Διηλαδῆ λέγονται συνεχῶς ἐπὶ χιλιετίας. Ἀκολουθοῦν μερικά παραδείγματα. Εἰς ὄσους ἐπιθυμοῦν νά διαβάσουν Ἀρχαιοελληνικάς παροιμίας, ρήσεις καί ἀποφθέγματα, πού ἐπιζοῦν συνιστῶ τήν σχετικήν συλλογὴν τοῦ Τάκη Νατσούλη (<< Ἀρχαιοελληνικόν πνεῦμα >> ἔκδ. << Νέα Θέσις >> Ἀθ. 1996, σελ. 577-609).

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Υπό τοῦ Πλάτωνος (<<Γοργίας>>447,Α,1) ἀναφέρεται ἡ γνωστοτάτη ρῆσις:<<ἤλθαμε κατόπιν ἐορτῆς>> τὴν ὁποῖαν λέγει ὁ Σωκράτης:<<κατόπιν ἐορτῆς ἤκομεν>>.

Μέχρι σήμερον ἐπίσης διεσώθη καί ἡ συνηθισμένη φράσις διὰ τοὺς τυχεροὺς ἢ δι' αὐτοὺς πού κατορθώνουν κάτι,λέγουν:<<ἔφερε ἐξάρεις>> ἢ <<ἔρριξε ἐξάρεις>>. Ἔτσι ἀκριβῶς ἔλεγαν καί οἱ πρόγονοί μας πρό χιλιετιῶν π.χ. <<ὥσπερ ἐν κύβῳ πτώσει ὁ μὲν οὐδέν, ἄλλος δ' ἐξ βάλλει>>(' Ἀριστοτέλης:<<' Ἡθικά Εὐδήμεια>>1247,α,25).

Μεταξύ πολλῶν διασώζεται ἀκόμη καί ἡ παροιμία <<τό ἓνα χέρι νίβει τό ἄλλο>> τὴν ὁποῖαν μνημονεύει ὁ Ἐπίχαρμος:<<' Ἀ δέ χεῖρ τάν χεῖρα νίξει>> (' Ἰω.Στοβαῖος:<<' Ἀνθολόγιον>>I,13).

Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρεται (<<Περί παιδων ἀγωγῆς>>5) στάς μητέρας,αἱ ὁποῖαι ἀγαποῦν τά παιδιά των<< ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων>>,κατά τὴν παροιμίαν, πού ἐξακολουθεῖ νά λέγεται.

Τόν <<ἀράπη κιάν τόν πλένης...>> πού λέγομεν σήμερον τό ἴδιον ἀπῆντησε ὁ Διογένης ὅταν ἠρωτήθη διατί προσεπάθει ματαιῶς νά νουθετήσῃ κάποιον κακόν:<<Αἰθίοπα σμήχω, ἵνα λευκόν ποιήσω>> (' Ἀν.εκδ.Διογένους συλ.Ἰω.Πούλλου, 26).

Ὁ Διογένης ὡς γνωστόν, ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος τοῦ ἐζήτησε τί θέλει νά τοῦ χαρίσῃ (<<αἵτησόν με ὁ

θέλεις>>) ἀπήντησε <<ἀποσκότησόν μου>> (συλ. Ἰω. Πούλλου <<ἀνέκδοτα Διογένους>>143α). Αὐτό τό <<ἀποσκότησον>> μή μέ σκοτεινιάζης τό λέγομεν καί τώρα ἀντιστρόφως καί εἰρωνικῶς ἦτοι: <<σκοτίστηκα>>.

Ἦ ὁ τύραννος τῆς Κορίνθου καί εἷς ἐκ τῶν <<ἐπτά σοφῶν>> ὁ Περίανδρος εἶπε στόν υἱόν του Λυκόφρονα: <<Παιδί μου (<<Ἦ παῖ>>) νά μάθης ὅτι εἶναι καλλίτερον νά σε ζηλεύουν παρά νά σέ λυποῦνται>>: <<Σύ δέ μαθῶν ὄσῳ φθονέεσθαι κρέσσον ἐστί ἢ οἰκτίρεσθαι>>(Ἡρόδοτος:<<Ἱστορία>> Γ, 52). Τήν παροιμίαν αὐτήν (<<κρέσσω οἰκτιρμοῦ φθόνος>>) τήν λέγομεν μέχρι σήμερα.

Ἦ ἄλλη συνήθης ἔκφρασις δι' ὅσους διακινδυνεύουν κάτι εἶναι <<τά παίζει ὄλα, γιά ὄλα>>. Οἱ Ἀρχαιοέλληνες ἔλεγαν τό ἴδιο: <<κυβεύειν τοῖς ὄλοις>>(Πολύβιος:<<Ἱστορία>>B,63,2).

Ἦ Ἄς ἀναφέρω τώρα δύο ρήσεις πού, μεταξὺ πολλῶν, εὐρίσκονται στοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου:

Πλούσιος Ἀθηναῖος ἔταξίδευε μέ πλοῖον. Κατά τήν διάρκειαν σφοδρᾶς τρικυμίας τό πλοῖον ἐβυθίσθη (<<τῆς νηός περιτραπίσης>>). Ὅλοι πού ἔπεσαν στήν θάλασσαν προσεπάθουν κολυμβῶντες νά σωθοῦν. Ὁ πλούσιος ἔντρομος συνεχῶς ἐπεκαλεῖτο τήν βοήθειαν τῆς Θεᾶς Ἀθηνᾶς στήν ὁποίαν ἔταξε μέγας προσφοράς, ἐάν διεσώζετο. Κάποιος ναυαγός πού

τόν ἤκουσε τοῦ εἶπε τό πασίγνωστον, πού λέγεται μέχρι τώρα: <<Σύν Ἀθηνᾶ καί σύ χεῖρα κινεῖ>> (Αἴσωπος:<<Μύθοι>>Α,53).

Ἡ Λέαίνα ὠνειδίζετο ὑπό τῆς ἀλώπεκος, ὅτι τίκτει μόνον ἕναν σκύμνον (λεονταράκι). Ἐκείνη ἀπήντησε: <<Εἶς ἀλλά λέων>>(ἐνθ.ἀνωτ.Β,194).

Ἡ παροιμιώδης ἔκφρασις <<ἐξ ὄνυχος τόν Λέοντα>>ἀπαντᾶται στόν Ἀλκαῖον (<<Ἀποσπάσματα>> 234).

Τά <<δρακόντεια μέτρα>> πού ἀκόμη ἔτσι λέγονται τά αὐστηρά μέτρα προέρχονται, ἀπό τό ὄνομα τοῦ νομοθέτου Δράκοντος.

Ἡ Λουκιανός ἐξέφρασε τήν γνώμην, ὅτι ὁ συγγραφεύς βιβλίων ἱστορίας πρέπει νά γράφῃ <<τά σῦκα σῦκα, τήν σκάφην δέ σκάφην ὀνομάσων>> (Λουκιανός: <<Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν>> 41). Μία ἀκόμη παροιμία πού λέγεται μέχρι σήμερον.

Ἡ Αἰσιομνημόνευτος <<ἀστεειολόγος>> ὑπῆρξε ὁ ποιητής (<<μιμογράφος>>) καί ἠθοποιός (<<ὑποκριτής>>) Φιλιστίων ἀπό τήν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας ἢ ἀπό τήν Προύσαν. Αὐτός συνέγραψε τό περίφημον ἔργον <<Φιλόγελως>> (ὁ ἀγαπῶν τόν γέλωτα) τό ὅποιον ἀπωλέσθη. Δηλαδή κατεστράφη σκοπίμως ὑπό τῶν μισελλήνων, οἱ ὅποιοι συστηματικῶς ἔκαιαν τά συγγράμματα τῶν Ἀρχαιοελλήνων πνευματικῶν δημιουργῶν. Παρά τās πυρπολήσεις ὀλοκλήρων βιβλιοθη-

κῶν διεσώθησαν χιλιάδες Ἄρχαιοελληνικά ἔργα, πού ἀποδεικνύουν τήν Ἑλληνική φυλετική ἀνωτερότητα. Ὁ νεοπλατωνικός φιλόσοφος Ἱεροκλῆς καί ὁ γραμματικός Φιλάγριος συνεκέντρωσαν τά ἀστεῖα, τά ἀποφθέγματα καί τά ἀνέκδοτα πού περιεῖχε ὁ <<Φιλόγελως>> καί ἐξέδωσαν 264 τόν ἀριθμόν.

Κατά τήν γνώμην μας, ἡ ὁποία ἐνισχύεται καί μέ τήν πληροφορία τοῦ Λεξικοῦ Σουῖδα τό περιεχόμενον τῆς συλλογῆς εἶναι ἔργον τοῦ Φιλιστίωνος. Ὁ Ἱεροκλῆς καί ὁ Φιλάγριος πιθανόν νά προσέθεσαν κάποιο ἀπόφθεγμα, ὅπωςδῆποτε ὁμως δέν συνέγραψαν τήν συλλογήν.

Ἡ συλλογή τῶν ἀστείων πού ἔφερε τόν τίτλον <<Φιλόγελως ἐκ τῶν Ἱεροκλέους καί Φιλαγρίου γραμματικοῦ>> ἐπραγματοποίησε πολλάς ἐκδόσεις π.χ. ἀπό τόν ἱστορικόν Γ.Παχυμέρη (1242-1310) μέρος τῆς συλλογῆς ἀπό τόν Κοραῆ (1812) ἀπό Γερμανούς ἐκδότας (1869 μέχρι τό 1968!) ἀπό Γάλλους (1848) ὑπό τόν τίτλον:<<Ἱεροκλέους καί Φιλαγρίου ἀστεῖσμοί>> καί ἀπό τούς ἡμετέρους Γ.Παμπούκη (1878) Κ.Τσιλιμάτον καί Ε.Σταμάτη (1970) Ι.Ποῦλλον(1976). Ἐκ τῆς τελευταίας αὐτῆς ἐκδόσεως ἐπιλέγομεν ὠρισμένα χαρακτηριστικά ἀστεῖα, ὅπου διακωμωδοῦνται διάφοροι ἀνθρώπινοι τύποι, ὅπως ὁ Ἀβδηρίτης, ὁ Κυμαῖος, ὁ ἄμυαλος (<<ἀφυής>>), ὁ ὀκνηρός, ὁ πειναλέων ὁ

μέθυσος, ὁ βρωμόστομος, ἡ ἐρωτομανῆς γυνή, ὁ μισο-
γύνης σύζυγος κ.τ.λ.

Σχολαστικός ἀποπειραθείς νά κολυμβήση παρ' ὀλίγον νά πνιγῆ. Ὁρκίσθη λοιπόν νά μή ξαναμπῆ στήν θάλασσα, ἐάν προηγουμένως δέν ἐμάθαινε νά κολυμβῆ: <<ᾧμοσεν οὖν μή ἄψασθαι τοῦ ὕδατος, ἐάν μή πρῶτον μάθη κολυμβᾶν>> (<<Φιλόγελως>> ἐκδ. I. Πούλλου,2α).

Φιλάργυρος ἔγραψε τήν διαθήκην του καί ὠ-
ρισε κληρονόμον τόν ἑαυτόν του: <<Φιλάργυρος δια-
θήκας γράφων ἑαυτόν κληρονόμον ἔταξε>> (ἐνθ.ἀνωτ.
104).

Ἄβδητίτης ᾧφειλε εἰς κάποιον ἕναν ὄνον καί ἐπρότεινε στόν δανειστήν ἀντί τοῦ ἑνός ὄνου νά τοῦ δώσῃ δύο ἡμιόνους: <<ἵνα ἀντ' αὐτοῦ δύο ἡμιόνους παράσχη>>(ἐνθ.ἀνωτ.127).

Κάποιος πού εἶδε στήν Κύμη μίαν κηδεῖαν <<ἐπισήμου τινός>> ἠρώτησε ἕναν Κυμαῖον <<ποῖος εἶναι ὁ νεκρός;>>.<<Τίς ὁ τεθνηκώς>>. Ὁ Κυμαῖος ἀ-
πήντησε: <<Ὁ νεκρός εἶναι ἐκεῖνος πού εὐρίσκεται ἐπί τῆς νεκρικής κλίνης>>: <<ἐκεῖνος ὁ ἐπί τῆς κλί-
νης ἀνακειμένος>> (ἐνθ.ἀνωτ.154). Ἀναφέρεται ἀκόμη ὁ Κυμαῖος, ὁ ὁποῖος ἐπῶλει μέλι καί εἶπεν στόν ὑ-
ποψήφιο ἀγοραστή πού ἐδοκίμαζε ἄν εἶναι καλό τό μέλι, ὅτι: <<Ἄν ἐντός τοῦ μελιοῦ δέν ἐπιπτεν ἕνας

ποντικός δέν θά τό έπώλουν>>: <<εί μή γάρ μῦς έν-έπεσαν εἰς αὐτό, οὐκ ἄν έπώλουν>> (ένθ.άνωτ.173).

Ἦ ἀφελής μαθητευόμενος κουρεύς <<περιποι-εῖται>> τόν έπόπτην τῆς ἀγοράς, ὁ ὁποῖος κατα-κομμένος σηκώνεται καί φεύγει. Ἦ ἀπό πίσω του τρέχει ὁ μαθητευόμενος κουρεύς πού διαμαρτύρεται: <<Κύ-ριε έπόπτα, διατί δέν μέ αφήνετε νά μάθω τήν τέ-χνην;>>: <<Ἐπιστάτα,τί οὐκ αφήης με μαθεῖν>> (ένθ.άνωτ.199).

Ἦ Ἀκρον ἄωτον ὀκνηρίας. Ἦ ὀφειλέτης ὀκνηρός λέγει στόν δανειστή ὀκνηρόν. Στόν σάκκον ἔχω τό ποσόν πού σοῦ ὀφείλω. <<Ἄπλωσε τό χέρι σου, λύσε τόν σάκκον καί πάρε το>>: <<ἔκτεινον σου τήν χει-ραν καί λῦσον τό μάπουλον καί ἄρον...>>. Ἦ ὀκνηρός δανειστής εἶπε: <<Φῦγε ἀπ' ἐδῶ οὐδέν μοῦ ὀφεί-λεις>>: <<Πορεύου ένθεν οὐδέν μοι χρεωστεῖς>> (ένθ.άνωτ.213α).

Ἦ ὀπειναλέος (<<λιμόξυρος>>) επάντρευσε τήν κόρην του μέ ἄλλον πειναλέοντα καί ὡς προῖκα τῆς ἔδωσε μίαν οικίαν τῆς ὁποίας τά παράθυρα βλέπουν στό ἀπέναντι ἀρτοποιεῖον.(ένθ.άνωτ.219).

Ἦ μέθυσος ἔπινε στό καπηλεῖον, ὅταν τόν έ-πληροφόρησαν ὅτι απέθανε ἡ σύζυγός του. <<Λοι-πόν>> ἔφώναξε <<ἀφεντικό κέρασε τώρα ἀπό τό μαῦρο κρασί>>: <<Οὐκοῦν, αὐθέντα, ἔκ τοῦ μελανοῦ κέρασον>> (ένθ.άνωτ.227α).

Ἵ Ο βρωμόστομος ἐφίλησε τήν γυναῖκα του καί τῆς εἶπε: << Ἡ Ἄφροδίτη μου >> καί ἐκείνη λογοπαίζουσα ἀπήντησε: << Ὁ Ζεὺς μου >> πού προφέρεται καί ὡς: << Ὁ Ζεὺς μου >> δηλαδή << ὁ βρωμερός μου >> (ἔνθ.ἀνωτ.232).

Ἵ Ο νεαρός ἀπευθύνεται πρὸς φίλανδρον γυναῖκα καί τῆς λέγει: << τί θέλεις νά φάγωμεν ἢ νά κάνωμεν ἔρωτα; (<< ἀριστῶμεν ἢ ἀφροδιάζωμεν >>). Καί ἐκείνη: << ὅπως θέλεις ἐσύ, πάντως φαγητό δέν ὑπάρχει >> (ἔνθ.ἀνωτ.244α).

Κάποιος βλέπει μίαν κηδεῖαν γυναικός καί ἐρωτᾷ τόν μισογύνην σύζυγόν της: << ποῖος ἀνεπαύθη >>: << τίς ἀνεπαύσατο; >>. Καί ἐκεῖνος: << ἐγὼ πού τήν ἔχασα >>: << Ἐγὼ ὁ ταύτης στερηθεῖς >> (ἔνθ.ἀνωτ.247 β).

Ἵ Ο ἀνοηταίνων σχολαστικός πού ἔμαθε ὅτι ὁ κόραξ ζῆ ὑπέρ τὰ διακόσια ἔτη, ἠγόρασε ἕναν κόρακα καί τόν ἔτρεφε διά νά διαπιστώσῃ προσωπικῶς ἂν ἡ πληροφορία του εἶναι ἀληθής (ἔνθ.ἀνωτ.253).

Ἵ Ἄλλος σχολαστικός. Ὅταν τό πλοῖον ἐβυθίζετο καί ἔβλεπε τόν καθένα νά παίρνη κάποιο σκεῦος ἢ ἀντικείμενο διά νά σωθῆ, ἐκεῖνος ἐπῆρε μίαν ἀγκυραν: << ἐκεῖνος μίαν τῶν ἀγκυρῶν περιεπλέξατο >> (ἔνθ.ἀνωτ.254).

Πρωτότυπον ἀστεῖον τῶν προγόνων μας ἦτο καί ἡ ἀποστολή μηνυμάτων, ἐπιστολῶν κ.τ.λ. πού οὐδέν

ἔλεγον ἐπὶ παραδείγματι: Ὁ ἀδελφός τοῦ Κασσανδρου, Ἀλέξαρχος, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὴν Οὐρανόπολιν, σκοπίμως ἔγραφε ἀκατανοήτους ἐπιστολάς, διὰ νὰ δημιουργῇ προβλήματα στύς παραλήπτας. Περί τοῦ Ἀλεξάρχου ἀναφέρει σχετικῶς ὁ φιλόσοφος Ἡρακλείδης ὁ Λέμβος (<<ἱστορία>>37) καὶ ὁ Ἀθήναιος (<<Δειπνοσοφισταί>> Γ,98,ΣΤ) παραθέτει μίαν ἐπιστολήν τοῦ Ἀλεξάρχου πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῶν Κασσανδρέων. ἡ ὁποία ἐν μεταφράσει γράφει τὰ ἑξῆς: <<Ἀλέξαρχος ὁ βασιλεύς πρὸς τοὺς ἡγέτας, χαίρετε. Σᾶς γνωρίζω καθὼς τὰ παιδιὰ τοῦ ἡλίου. Γνωρίζω ποῖος ἐγκατέλειπεν αὐτούς, τοὺς τελέσαντες θείας πράξεις καὶ ἐχάθησαν ἀπὸ ἀναπότρεπτον ἀνοησίαν, ἀφοῦ ἤντησαν ἀπὸ τὰς πηγὰς τοῦ θεοῦ διὰ τὸν ἑαυτὸν τους καὶ διὰ τοὺς φύλακας πού ἐγεννήθησαν στὰ ὄρη>>. Ὁ Ἀθήναιος διερωτᾶται: <<τί φανερώνει αὐτὴ ἢ ἐπιστολή, ἐγὼ πιστεύω ὅτι οὔτε ὁ Πύθιος Ἀπόλλων μπορεῖ νὰ καταλάβῃ>>: <<τί δέ ἢ ἐπιστολή αὕτη δηλοῖ νομίζω ἐγὼ μηδὲ Πύθιον διαγῶναι>>.

Τὰ ἀκανοήτα τῶν σοφιστῶν καὶ τῶν ψευδοφιλοσοφούντων διακωμωδεῖ ὁ ποιητής Ἀντιφάνης στὸν <<Κλεοφάνη>>. Τό κείμενον πού διέσωσε ὁ Ἀθήναιος (ἐνθ.ἀνωτ.Γ,99,α) ἀποδίδω εἰς ἑλευθέραν μετάφρασιν: <<...νὰ ἀκολουθῆς στό Λύκειον τοὺς σοφιστάς, μὰ τὸν Δία, ἀνθρώπους, λεπτούς, νηστικούς, ζαρωμένους ὅπως τὰ σῦκα καὶ ἐκεῖ νὰ ἰσχυρίζωνται ὅτι τό

πράγμα αυτό δέν είναι, εάν βεβαίως γίνεται-καί μήτε υπάρχει ακόμη αυτό πού γίνεται, όταν γίνεται-οὔτε ἂν υπῆρξε προηγουμένως εἶναι ἐκεῖνο πού τώρα γίνεται-διότι ὅτιδήποτε δέν υπῆρχε πλέον, εἶναι τό ἴδιο μέ οὐδέν- Ἀλλά ὅποιο δέν ἔλαβε ὑπόστασιν εἶναι ἀνύπαρκτον-καί εἶναι ὡσάν νά συνέβη ἐκεῖνο πού μέχρι τώρα δέν συνέβη ακόμη-Ἐπειδή διά νά ἔγινε ἔπρεπε προηγουμένως νά ἦτο-Ἀλλά εάν δέν υπῆρχε κάτι ἀπ' ὅπου νά γενῆ-πῶς θά ἠδύνατο τότε νά γίνῃ ἀπό τό οὐδέν-Τοῦτο εἶναι ἀδύνατον-᾽Ομως καί ἂν ἔγινε κατά κάποιον τρόπον ἀπό τόν ἑαυτόν του, πάλιν δέν θά εἶναι-Λοιπόν ποῖος δύναται νά μοῦ εἶπη: ἀπό ποῦ θά γενῆ καί στό οὐδέν νά καταλήξῃ αυτό πού δέν υπάρχει-Διότι νά καταλήξῃ στό οὐδέν ποτέ δέν θά δυνηθῆ-Καί τώρα τί εἶναι ὅλα αὐτά οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόλλων θά δυνηθῆ νά μάθῃ>>. Τό ἀρχαῖον κείμενον ἔχει ὡς ἑξῆς: <<...ἀκολουθεῖν ἐρεῖς ἐν τῷ Λυκείῳ μετὰ σοφιστῶν, νῆ Δία λεπτῶν, ἀσίτων, συκίνων, λέγονθ' ὅτι τό πρᾶγμα τοῦτ' οὐκ ἔστιν, εἶπερ γίνεται, οὐδ' ἔστι γάρ πῶ γινόμενον ὃ γίνεται, οὐτ' εἰ πρότερον ἦν, ἔστιν ὃ γε νῦν γίνεται, ἔστιν γάρ οὐκ ὄν οὐδέν· ὃ δέ μή γέγονέ πω, οὐκ ἔστ' ἕωσπερ γέγονε ὃ δέ μή γέγονέ πω. Ἐκ τοῦ γάρ εἶναι γέγονεν· εἰ δ' οὐκ ἦν, ὅθεν, πῶς ἐγένετ' ἐξ οὐκ ὄντος; Οὐχ οἶον τε γάρ. Εἰ δ' αὖ πόθεν πο γέγονεν, οὐκ ἔσται κηποι δεποτις εἶη, πόθεν γενήσεται τοῦκ ὄν εἰς

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

οὐκ ὄν γάρ οὐ δυνήσεται. Ταυτί δ' ὅ τι ἐστίν οὐδ' ἂν
'Απόλλων μάθοι.>>.

3. ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΚΑΙ ΕΥΦΥΟΛΟΓΗΜΑΤΑ.

Κατάλογος όνομάτων πρωταγωνιστών στά αναφερόμενα ανέκδοτα.

`Αγησίλαος- `Αθήναιος-`Αλέξανδρος-`Αλέξαρχος- `Αλκαῖος-`Αλκιβιάδης-`Αμμώνιος-`Ανακρέων-`Αναρχος-`Ανάχαρσις-`Ανταλκίδας-`Αντίγονος-`Αντίπατρος-`Αντισθένης-`Αντιφάνης-`Αντιφών-`Απελλῆς-`Απολλώνιος-`Αριστείδης-`Αρίστιππος-`Αριστοτέλης-`Αρίστων-`Αρκεσίλαος-`Αρχίδαμος-`Αρχύτας- Βίας- Βίων- Δημάδης- Δημήτριος ὁ Πολιορκητής- Δημήτριος ὁ Φαληρεύς- Δημόδοκος-Δημόκριτος- Δημοσθένης- Διηνέκης- Διογένης- Διονύσιος-`Εμπεδοκλῆς-`Επαμεινώνδας-`Επίκουρος-`Επίκτητος- Ζεῦξις- Ζήνων- `Ηράκλειτος- Θαλῆς- Θεανώ-Θεμιστοκλῆς- Θεόκριτος- `Ιππίας- `Ιπποκράτης-`Ιππώναξ-`Ιφικράτης- Καλλίας- Καλλιμέδων- Καρνεάδης- Κίμων- Κινέας- Κλεάνθης- Κλεομένης- Κράτης- Ξενοφάνης- Πausανίας- Πελοπίδας- Περικλῆς- Πιττακός-Πλάτων- Πλούταρχος- Πολύβιος- Πυθαγόρας- Πύρρος- Σάτυρος- Σιμωνίδης- Σόλων- Σοφοκλῆς- Σπεύσιππος- Στρατοκλῆς- Σωκράτης- Σωκρατικός- Τελέσιλλα- Τιμόθεος- Φιλιππίδης- Φίλιππος- Φιλοποίμην- Φωκίων- Χαιρήμων- Χρῦσιππος.

Τά ανέκδοτα καί τά εὐφυολογήματα πού ἀκολουθοῦν ἔχουν τό χαρακτηριστικόν ὅτι εἶναι ἀληθῆ. Δηλαδή πρόκειται περί συμβάντων, πού πραγματικῶς ἔγιναν ἢ περί λόγων, πού πραγματικῶς ἐλέχθησαν. Δέν εἶναι ἐπινοήσεις. Εἶναι ἀληθῆ γεγονότα. Καί τοῦτο ἀντιλαμβάνεσθε πόσον σπουδαῖον εἶναι.

Μέ τά πτερά τοῦ γέλωτος, θά γυρίσωμεν χιλιετίας στό παρελθόν. Εἶναι ἓνα προνόμιον πού μόνον ἔμεῖς οἱ Ἕλληνες δυνάμεθα νά ἔχωμεν, διότι θά τό ἐπαναλαμβάνω συνεχῶς οἱ ξένοι ἀρχαῖοι λαοί ἐστεροῦντο χιοῦμορ.

Συμφωνῶ λοιπόν μέ τήν γνώμην τοῦ Ἰωάννου Πούλλου (<<Τά ανέκδοτα τοῦ Διογένους καί τά ἄστεια τοῦ Ἱεροκλέους>> Ἀθ.1976,σελ.10) κατά τήν ὁποίαν: <<Εἰς τά βάρβαρα ἔθνη οἱ πράγματι εὐτράπελοι ἢ οὐδόλως ὑπάρχουν ἢ εἶναι σπάνιοι...ἡ ἀληθῆς ἀστειότης παρουσιάζεται κυρίως μεταξύ ἐλευθέρων καί φωτισμένων ἀνθρώπων εἰς πολιτισμένας κοινωνίας...>>

Δέν παραλείπω νά παραθέτω καί ἐν μέρει ἀρχαῖα κείμενα διά τόν πρακτικόν λόγον νά τά διαβάσετε, ὥστε νά διαπιστώσετε ἀμέσως, ὅτι τά Ἄρχαῖα Ἑλληνικά δέν εἶναι ἀπόμακρα. Κάλλιστα γίνονται κατανοητά. Δέν εἶναι νεκρά γλῶσσα, ὅπως ψευδῶς καί ὑπόπτως προσπαθοῦν νά πείσουν τους Ἕλληνας οἱ παντός εἶδους γραϊκύλοι. Θά τονίσωμεν πάλιν τήν χρησιμότητα

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

νά μαθαίνουν τά παιδιά μας στό σχολείο Ἐρχαιο-
ελληνικά, ἀπό κείμενα ἀστείων τῶν προγόνων μας.

Ἐπογραμμίζω τέλος ὅτι τά Ἐρχαιοελληνικά
ἀστεία ἐμπεριέχουν ἠθικόν, πολιτικόν, κοινωνικόν
δίδαγμα καί ἀποσκοποῦν στήν βελτίωσιν τοῦ
Ἐνθρώπου.

Ἄγηςίλαος

Ὁ Βασιλεύς Ἄγηςίλαος ἐνῶ ἐτοιμάζετο στήν Μικράν Ἀσίαν νά βαδίση κατά τῆς Περσίας διετάχθη νά ἐπιστρέψῃ, διότι οἱ Πέρσαι εἶχαν μοιράσει ἄφθονα χρήματα διά νά προκαλέσουν πόλεμον κατά τῆς Σπάρτης. Τά χρήματα πού ἔδωσαν στήν Θήβα καί στήν Ἀθήνα ἦσαν οἱ <<δαρεικοί>> οἱ ὅποιοι στήν μίαν ὄψιν των εἶχαν τήν εἰκόνα ἐνός τόξου. Ὁ Ἄγηςίλαος ἐσχολίασεν: <<μέ ἐξεδίωσαν ἀπό τήν Ἀσίαν δέκα χιλιάδες τοξόται τοῦ βασιλέως>>: <<ἀναζευγνύων ἔφη μυρίοις τοξόταις ὑπό βασιλέως ἐξελαύνεσθαι τῆς Ἀσίας>> (Πλούταρχος:<<Ἄγηςίλαος>>15).

Ὁ Ἄγηςίλαος εἶχε μεγάλην ἀδυναμίαν στά παιδιά του (<<φιλότεκνος>>). Κάποτε τόν εἶδε κάποιος φίλος του νά παίζῃ μαζί τους. Ὁ βασιλεύς τόν παρεκάλεσε νά μή τόν μαρτυρήσῃ πρὶν γίνῃ καί αὐτός πατήρ παιδιῶν <<μηδενί φράσαι, πρὶν ἂν καί αὐτός πατήρ παιδῶν γένηται>>(ἐνθ.ἀνωτ.25).

Προσεκάλεσαν τόν Ἄγηςίλαον νά ἀκούσῃ κάποιον ὁ ὅποιος ἐμιμεῖτο τό ἀηδόνι. Ὁ βασιλεύς ἀπήντησε: <<ἔχω ἀκούσει τό ἴδιο τό ἀηδόνι>>. <<Αὐτᾶς ἄκουκα>> (ἐνθ.ἀνωτ.21).

Ὁ Ἀγησίλαος θαυμάζων ἓνα ἰσχυρόν ὄχυρόν με ὑψηλά τείχη ἐσχολίασεν: <<Τί ὠραῖος γυναικωνίτης>>.

Ἀλέξανδρος

Ὁ Ἀλέξανδρος, παιδί ἀκόμη, ἐπληροφορεῖτο τάς συνεχεῖς νίκας τοῦ Φιλίππου. <<Ὡ παῖδες>> εἶπε στούς φίλους του <<ὁ πατήρ μου θά κυριεύσῃ τά πάντα καί δέν θά ἀφήσῃ ἐμένα νά ἐπιτύχω κάτι <<μέγα καί λαμπρόν>> μαζί μέ σᾶς>> (Πλούταρχος <<Ἀλέξανδρος>>5).

Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἐδάμασε τόν Βουκεφάλαν μέ τόν γνωστόν τρόπον ὁ Φίλιππος ἐδάκρυσεν, τόν ἐφίλησεν καί τοῦ εἶπε: <<Παιδί μου, ζήτησεν βασιλείαν ἀνταξίαν σου. Διότι ἡ Μακεδονία δέν σέ χωρεῖ>>: <<Μακεδονία γάρ σε οὐ χωρεῖ>> (ἐνθ.ἀνωτ.6).

Μετά τήν συνάντησιν πού εἶχε ὁ Ἀλέξανδρος μέ τόν Διογένη στό Κράνειον τῆς Κορίνθου ὁ μέλλων Κοσμοκράτωρ ἀπεχώρησεν τόσον ἐντυπωσιασμένος ὥστε ἐδήλωσε: <<ἐάν δέν ἦμουν Ἀλέξανδρος ἤθελα νά ἦμουν Διογένης>>: <<εἰ μή Ἀλέξανδρος ἦμην, Διογένης ἄν ἦμην>> (ἐνθ.ἀνωτ.14). Σχετικῶς καί εἰς Κικέρωνα (<<Τουσκουλιαναί διατριβαί>>5).

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

Ἐπίσης γνωρίζομεν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δέν ἤξερε κολύμβησιν. Κάποτε ἔφθασε μέ τούς Μακεδόνας στήν πόλιν Νύσα, πρό τῆς ὁποίας ἔρρεεν βαθύς ποταμός: <<καί γάρ ποταμός ἦν πρός αὐτῇ βαθύς>>. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐστάθη (<<ἐπιστάς>>) περίλυπος πρό τοῦ ποταμοῦ καί κατέκρινε ἑαυτόν: <<Διατί λοιπόν ἐγώ ὁ κάκιστος δέν ἔμαθα νά κολυμβῶ;>>: <<Τί γάρ ὁ κάκιστος ἐγώ νεῖν οὐκ ἔμαθον;>>(ἐνθ.ἀνωτ.58).

Ἐνας στρατιώτης τοῦ Ἀλεξάνδρου ὠδήγει ἡμίονον φορτωμένον μέ χρυσόν. Εἰς κάποιαν στιγμῆν τό ζῶον κατάκοπον ἔπεσε κάτω. Τότε ὁ στρατιώτης ἐφορτώθη ὁ ἴδιος τόν χρυσόν καί μετά δυσκολίας ἐβάδιζε. Τελικῶς ἔφθασε στόν προορισμόν του καί ἐτοιμάζετο νά ἀποθέσῃ τό φορτίον (<<μέλλοντος κατατίθεσθαι>>). Τυχαίως τόν εἶδε ὁ Ἀλέξανδρος, ἔμαθε τί συνέβη, ἐπλησίασε τόν στρατιώτη καί τοῦ εἶπεν: <<Νά μή ἀποκάμῃς, ἀλλά νά μεταφέρῃς τό φορτίον στήν οἰκίαν σου>>(ἐνθ.ἀνωτ.39).

Ὁ Ἀλέξανδρος ἔλεγεν ὅτι ἡγάπα καί ἐθαύμαζε τόν Ἀριστοτέλην ὄχι ὀλιγώτερον (οὐχ ἦττον) ἀπό τόν πατέρα του, διότι στόν ἕναν ὀφείλει τό <<ζῆν>> καί στόν ἄλλον τό <<εὖ ζῆν>> (ἐνθ.ἀνωτ.8).

Ὁ Ἀλέξανδρος πρὶν ἀναχωρήσῃ διά τήν κατάκτησιν τοῦ κόσμου ἐμοίρασε (ἀπονεῖμαι) τήν περιουσίαν του στοὺς φίλους του. Ὁ Στρατηγός Περδίκκας

τόν ήρώτησε: <<Τί έκράτησες διά τόν έαυτόν σου;>>. <<Τάς έλπιδας>> άπήντησε ό βασιλεύς (ένθ.άνωτ.15).

Τήν κατάληψιν ενός άποτόμου βράχου ό Μ. 'Αλέξανδρος τήν άνέθεσε στους υιούς τών 'Αξιωματικών του, οί όποιοι έκαλούντο <<βασιλικοί παίδες>>. 'Αφοϋ έδωσε τάς όδηγίας στόν 'Αρχηγόν τους τόν ήρώτησε πώς όνομάζεται. 'Εκείνος άπήντησε: <<'Αλέξανδρος>>. <<'Εσύ λοιπόν ύποχρεούσαι νά άνδραγαθήσης καί λόγω τοϋ όνόματός σου>> τοϋ είπε ό Μ. 'Αλέξανδρος: <<'Αλλά σοί γε άνδραγαθεΐν προσήκει καί διά τήν έπωνυμίαν>> (ένθ.άνωτ.58).

Οί νεαροί πολεμισταί κατέκτησαν τόν άπότομον βράχον. 'Ο 'Αρχηγός των έπεσεν ήρωϊκώς (λαμπρως) μαχόμενος.

'Ο 'Αλέξανδρος διεπεδαγωγήθη λακωνικώς. 'Υπεύθυνος διά τήν σκληραγωγησίν του ήτο ό παιδαγωγός Λεωνίδας, ό όποίος όταν άνεχώρει ό 'Αλέξανδρος διά τήν έπικήν έκστρατεΐαν του ήρεϋνησε τάς άποσκευάς τοϋ βασιλέως, μήπως τυχόν έπαιρνε μαζί του κάτι μαλακόν ή περιττόν: <<τρυφερόν ή περισσόν>> (ένθ.άνωτ.22)

Φαίνεται ότι ό Λεωνίδας ήτο πολύ αϋστηρός έναντι τοϋ 'Αλεξάνδρου. Κατά τήν διάρκειαν θυσίας ό βασιλεύς έλαβε μέ τάς δύο χείρας του (άμφότεραι ταΐς χερσί) θυμίαμα καί τό έρριξε στήν φωτιά. 'Ο Λεωνίδας τοϋ έκανε παρατηρήσεις. <<Νά θυμιάζης

τόσον πλουσίως Ἄλεξανδρε, ὅταν κατακτήσης τήν ἀρωματοφόρον χώραν>>.

Οὐδέποτε ὁ Ἄλέξανδρος ἔλησμόνησε τήν παρατήρησι τοῦ Λεωνίδου. Ἐτσι ὅταν ἐκυρίευσε τήν περιοχὴ τοῦ Λιβάνου κ.τ.λ. ἔστειλε στόν Λεωνίδα ἕνα τεράστιο φορτίο λιβανωτοῦ πεντακοσίων ταλάντων, μέ ἐπιστολήν ὅπου τοῦ ἔγραφε στόν πληθυντικό μάλιστα: <<Σοῦ ἀπεστείλαμε (ἀπεστάλκαμέν σοι λιβανωτόν ἀφθονον) λιβανωτόν καί σμύρναν εἰς μεγάλην ποσότητα διά νά παύσης νά μικρολογῆς πρός τούς Θεούς>>.

Ἐπὶ ὅταν ὁ Ἄλέξανδρος εἶδε τάς Περσίδας καλλονάς ἐσχολίασεν: <<εἰσὶν ἀλγηδόνες ὀμμάτων>> δηλαδή αἱ Περσίδες εἶναι βάσανα τῶν ὀφθαλμῶν (ἐνθ. ἀνωτ.21).

Μετά τήν μάχην τῆς Ἰσοῦ ὁ Δαρεῖος ἀντελήφθη, ὅτι χάνει τά πάντα. Ἐστειλε λοιπόν ἐπιστολήν στόν Ἄλέξανδρον καί φίλους νά τόν παρακαλέσουν νά δεχθῆ τὸ τεράστιον ποσόν τῶν δέκα χιλιάδων ταλάντων καί ὅλην τήν χώραν μέχρι τοῦ Εὐφράτου. Ἀκόμη τοῦ ἔδιδε μίαν θυγατέρα του καί συμφωνίαν μονίμου φιλίας. Ὁ Παρμενίων εἶπε: <<Ἐγὼ ἂν ἤμουν Ἄλέξανδρος θά ἐδεχόμην>>. <<Καί ἐγώ>> ἀπήντησε ὁ βασιλεὺς <<θά ἐδεχόμην ἂν ἤμουν Παρμενίων>>(ἐνθ.ἀνωτ.29).

Τήν νύκτα πρίν ἀπό τήν μάχη τῶν Γαυγαμήλων οἱ στρατηγοί τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἔβλεπαν μέ ἀνησυχία τά φῶτα τοῦ πελωρίου ἐχθρικοῦ στρατοπέδου καί προέτειναν στόν Μ. Ἀλέξανδρο νά ἐπιτεθῆ τώρα πού εἶναι ἀκόμη σκότος. Ὁ βασιλεύς ἀπήντησε: <<οὐ κλέπτω τήν νίκη>>(ἐνθ.ἀνωτ.31).

Μετά τήν νίκην στήν μάχην τῆς Ἴσσοῦ ὁ θριαμβευτής Ἀλέξανδρος εἰσέρχεται μαζί μέ τόν Ἡφαιστίωνα στήν σκηνή τοῦ Δαρείου. Ὅλοι προσκυνοῦν. Ἡ μήτηρ τοῦ Δαρείου, γονατίζει πρό τοῦ Ἡφαιστίωνος, ὁ ὁποῖος ἦτο ὑψηλός, ἐπιβλητικός καί ἐκείνη τόν ἐξέλαβε ὡς τόν Ἀλέξανδρον. Ἀμέσως ὁ Ἡφαιστίων κάνει μερικά βήματα ὀπίσω καί τῆς δεικνύει τόν Ἀλέξανδρον. Ὁ Ἀλέξανδρος γελά, τῆς δεικνύει τόν Ἡφαιστίωνα λέγων ὅτι: <<δέν ἐπλανήθη, διότι καί αὐτός Ἀλέξανδρος εἶναι>>:<<Ἀλέξανδρον δέν οὐ φάναι αὐτήν ἀμαρτεῖν καί γάρ καί ἐκεῖνον εἶναι Ἀλέξανδρον>>(Ἀρριανός:<<Ἀνάβασις Ἀλεξάνδρου>>B,12).

Γνωρίζομεν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο πολύ ταχύς στό τρέξιμο (<<ποδώκυσ>>). Ὅταν τοῦ ἐπρότειναν νά λάβῃ μέρος στά Ὀλύμπια εἰς ἀγῶνα δρόμου συνεφώνησε, ὑπό τήν προϋπόθεσιν <<νά ἔχη βασιλεῖς ἀνταγωνιστάς>>:<<Εἰ γε βασιλεῖς ἐμελλον ἔξειν ἀνταγωνιστάς>>(Πλούταρχος:<<Ἀλέξανδρος>>4). Ὡστόσοσον κάποτε συνηγωνίσθη μέ τόν δρομέα Κρίσωνα, ὁ ὁποῖ-

ος ήθελημένως δέν ἔτρεχε μέ ὄλην τήν δύναμίν του, πράγμα πού ὁ Ἀλέξανδρος ἀντελήφθη καί <<σφόδρα διηγανάκτησε>> (Πλούταρχος: <<Περί Εὐθυμίας>>471).

Προσωπικός ἰατρός τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ὁ Ἀκαρνάν Φίλιππος, τόν ὁποῖον διάφοροι διαβάλλουν. Κάποτε ὁ Ἀλέξανδρος ἐδιάβασε ἐπιστολήν (μᾶλλον τοῦ Ἀντιπάτρου) στήν ὁποίαν τοῦ ἔγραφε, ὅτι νά προσέχη τόν Φίλιππον, διότι θά τόν δηλητηριάση καί νά μή πῆ κάτι ἐξ αὐτοῦ. Κατά σύμπτωσιν, ἐκείνη ἀκριβῶς τήν στιγμήν ὁ Φίλιππος ἔφερε στόν Ἀλέξανδρο κάποιο φάρμακο. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπῆρε τό κύπελλο μέ τήν μίαν χεῖραν καί μέ τήν ἄλλην ἔδωσε στόν Φίλιππον τήν ἐπιστολήν λέγων: <<Φίλιππε διάβασε, ἔχεις ἐχθρούς>> καί ἤπιε τό φάρμακον.

Ὁ Ἀλέξανδρος ὅταν ἀνέρωσε ἀπό μίαν σοβαράν ἀσθένειαν εἶπεν, ὅτι <<ἡ νόσος δέν εἶναι κακόν πράγμα, διότι μοῦ ὑπέμνησε νά μή ἔχω μεγάλην ιδέαν διά τόν ἑαυτόν μου ἀφοῦ εἶμαι θνητός>>: <<ὡς θνητούς ὄντας>> (Ἰω.Στοβαῖος: <<Ἀνθολόγιον>> ΚΑ, 15).

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶπεν: <<ἐγώ δέν θά ἡδυνάμην νά εἶμαι ὑπό τήν ἐξουσίαν κάποιου>>: <<ἐγώ δέ οὐκ ἄν ποτε ὑπό ἀνθρώπων οὐδενός ἐβασιλευθείην>>. Ὁ Φίλιππος πού τόν ἤκουσε τόν ἠρώτησε θυμωμένος (<<παροξυνθείς>>): <<Ἀλλά ἐγώ δέν σέ κυβερνῶ Ἀ-

λέξανδρε;>>. <<Ήχι βεβαίως, διότι ἐγώ σέ ὑπακούω ὄχι ὡς βασιλέα, ἀλλά ὡς πατέρα>>. <<οὐ γάρ ὡς βασιλέως, ἀλλ' ὡς πατρός ἀκούω σου>> (Δίων:<<Περὶ Βασιλείας Β,78 R).

Ὁ Ἀλέξανδρος ὅταν πρωτοεἶδε τὸν Διογένην ἐντὸς τοῦ πίθου ἀνεφώνησε: <<ὦ πίθε μεστέ φρενῶν>>. Δηλαδή<<ὦ πίθε γεμᾶτε μυαλό>> (Ι.Ποῦλλος: <<τά ἀνέκδοτα τοῦ Διογένους>>4).

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐτίμα τὸν Κράτητα στὴν οἰκίαν τοῦ ὁποῖου ἐφιλοξενεῖτο. Μίαν ἡμέραν τοῦ εἶπε ἐάν θέλῃ νὰ ξανακτίσῃ τὴν Θήβα, πού ἦτο ἡ ἰδιαιτέρα πατρίς τοῦ Κράτητος. <<Ποῖος ὁ λόγος;>> ἀπήντησε ὁ φιλόσοφος <<ἴσως πάλιν κάποιος ἄλλος Ἀλέξανδρος τὴν ξανακρημνίσῃ>>. <<ἴσως Ἀλέξανδρος ἄλλος αὐτὴν κατασκάψει>> (Διογένης Λαέρτιος: <<Βίοι φιλοσόφων>> ΣΤ,93).

Ἀλκιβιάδης

Ὁ νεαρός (<<μειράκιον>>) Ἀλκιβιάδης ἐδίσταζε νὰ παρουσιασθῇ καὶ νὰ ὁμιλήσῃ στὴν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου. Ἐφοβεῖτο πολὺ τὸ πλῆθος (<<ἐδεδίει πάνυ σφόδρα ἐς τὸν δῆμον παρελθεῖν>>). Ὁ Σωκράτης τὸν ἐνεθάρρυνε (<<ἐπιθαρσύνων>>) μὲ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. <<Δέν περιφρονεῖς ἐκεῖνον τὸν

ὑποδηματοποιόν;>> (<<σκυτοτόμον>>) καί ἀνέφερε τό ὄνομά του.-<<Ναί>>- ἀπεκρίθη ὁ Ἄλκιβιάδης. <<Δέν περιφρονεῖς καί τόν κήρυκα ἐκείνον τῆς ἀγορᾶς;>>. <<Ναί>>.-<<Καί ἐκείνον τόν σκηνορράπττην;>>. <<Ναί>>.-<<Λοιπόν>> καταλήγει ὁ Σωκράτης <<ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων εἶναι ἄθροισμα τέτοιων ἀνθρώπων. Ἐάν ἐπομένως περιφρονῆς τόν καθένα τους ξεχωριστά πρέπει νά τούς περιφρονῆς καί ὅταν εἶναι ὅλοι τους μαζί>>: <<καταφρονητέον ἄρα καί τῶν ἠθροισμένων>> (Αἰλιανός:<<Ποικίλη ἱστορία>>B,1).

Ἄλλο ἄλλο Ἄλκιβιάδης μικρός ἐπάλαιε καί ἐνῶ ὁ ἀντίπαλός του ἐπρόκειτο νά τόν ἀνατρέψη αὐτός τόν ἐδάγκωσε καί τόν ὑπεχρέωσε νά τόν ἀφήσῃ.<<Ἄλκιβιάδῃ δαγκώνεις ὅπως αἱ γυναῖκες>>: <<δάκνεις, ὡς Ἄλκιβιάδῃ, καθάπερ αἱ γυναῖκες>>. <<Ὅχι, ἀλλά ὅπως οἱ λέοντες>>: <<οὐκ ἔγωγε ἀλλ'ὡς οἱ λέοντες>> (Πλούταρχος:<<Ἄλκιβιάδης>>2).

Ἄλλο ἄλλο Ἄλκιβιάδης ἐπεσκέφθη τόν Περικλέαν. Τοῦ εἶπαν ὅτι δέν μπορεῖ νά τόν ἰδῇ, διότι σκέπτεται πῶς νά λογοδοτήσῃ (<<ἀποδώσει λόγον>>) στούς Ἀθηναίους. Ἄλλο ἄλλο Ἄλκιβιάδης ἔφυγε λέγων: <<Δέν θά ᾔτο καλλίτερον (<<βέλτιον οὐκ ἦν>>) νά σκεφθῇ πῶς νά μή λογοδοτήσῃ στούς Ἀθηναίους;>> (ἐνθ.ἀνωτ.7).

Ἄλλο ἄλλο Ἄλκιβιάδης ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τόν κατεδίκασαν εἰς θάνατον ἐφώνησαν: <<Ἄλλ' ἐγὼ δεῖξω αὐτοῖς ὅτι ζῶ>> (ἐνθ.ἀνωτ.22).

Ἀμμώνιος

Ὁ Πλούταρχος περιγράφει (<<πῶς ἂν τις διακρίνειε τόν κόλακα τοῦ φίλου>>31,E) τήν ἔξοχον λεπτότητα μέ τήν ὁποίαν ὁ καθηγητής του (<<ἡμέτερος καθηγητής>>) Ἀμμώνιος ὁ ἐπονομαζόμενος Σακκάς ἐπέπληξε τούς μαθητάς του, ὅταν τούς εἶδε νά γευματίζουν μέ πλούσια φαγητά. Ἀντί νά τούς εἶπη κάτι, διέταξε εἰς ἐπήκουον ὄλων τόν ἀπελευθερόν του νά δείρη τόν υἱόν του τόν ἴδιον (<<ἰδίῳ παιδί πληγᾶς ἐμβαλλεῖν>>) διότι παρέλειψε νά φέρῃ ξύδι <<καί δίχως ξύδι δέν μπορεῖ νά γευματίσῃ>>: <<χωρίς ὄξους ἀριστᾶν οὐ δύναται>>). Λέγων δέ αὐτά ἔρριξε ἐπιτιμητικόν βλέμμα πρός τούς παρατηρουμένους μαθητάς του.

Ἀνακρέων

Ὁ ποιητής Ἀνακρέων ἔλαβε δωρεάν ἀπό τόν τύραννον Πολυκράτη πέντε τάλαντα. Τό μεγάλο αὐτό ποσόν τό ἐφύλαττε ἐπί δύο νύκτας (<<δυοῖν νυκτοῖν>>) καί μετά τό ἐπέστρεψε λέγων ὅτι <<δέν ἀξίζουν ὅσον ἡ φροντίς δι' αὐτά>>: <<οὐ τιμᾶσθαι αὐτά τῆς ἐπ' αὐτοῖς φροντίδος>> (Ἰω.Στοβαῖος:<< Ἀνθολόγιον>> <<Ψόγος πλούτου>>25). Σχετική (ἐνθ.άνωτ.38 καί εἰς Ἀριστοτέλην <<Χρεῖαι>>) ἡ φράσις τοῦ Ἀνα-

κρέοντος: <<μισῶ τό δῶρον πού μέ ἐξαναγκάζει νά ἀγρυπνῶ>>: <<μισῶ δωρεάν, ἥτις ἀναγκάζει ἀγρυπνεῖν>>.

Ἄνάχαρσις

Ἦ Ὁ Ἄνάχαρσις ἐρωτηθεῖς ποῖα πλοῖα εἶναι ἀσφαλέστερα ἀπήντησε: <<τά τραβηγμένα στή ξηρά>>:<<τά νενεωλκημένα>>(Διογένης Λαέρτιος: <<Βίοι φιλοσόφων>>Α,105).

Ἦ Ὁ Ἄνάχαρσις παρευρίσκεται εἰς συνέλευσιν τοῦ Δήμου τῶν Ἀθηναίων, ὅπου μορφωμένοι ρήτορες ἀγορεύουν πρὸς τό πλῆθος. Ἦ Ὁ φιλόσοφος ἐσχολίασε τό γεγονός εἰπών: <<εἶναι καί ἐκεῖνο ἄξιον θαυμασμοῦ ὅτι μεταξύ τῶν Ἑλλήνων ὁμιλοῦν οἱ σοφοί καί κρίνουν οἱ ἀμαθεῖς>>: <<λέγουσι μέν οἱ σοφοί παρ' Ἑλλησι κρίνουσι δ' οἱ ἀμαθεῖς>> (Πλούταρχος:<<Σόλων>>5).

Ἀνταλκίδας

Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπέφευγαν τάς μικροσυγκρούσεις, διά νά μή ἐκπαιδεύωνται στήν στρατιωτικήν τέχνην οἱ ἐχθροί των. Ἦ Ὡστόσοσον ὁ Ἀγησίλαος ἐξεστράτευσε στήν Βοιωτία καί ἔκανε πολλάς μάχας μέ τοὺς Θηβαίους. Ἦ Ὡταν ἐπέστρεψε τραυματισμένος

ὁ ἼΑνταλκίδας ἔδειξε τάς πληγὰς τοῦ ἼΑγησιλάου καί εἶπε ὅτι: <<αὐταῖ εἶναι τά δίδακτρα (<<διδασκάλια>>) πού ἐπῆρες ἀπό τούς Θηβαίους, γιατί τούς ἐδίδαξες νά πολεμοῦν, ἐνῶ ἐκεῖνοι οὔτε ἤθελαν, οὔτε ἤξεραν>>(Πλούταρχος: <<ἼΑγησίλαος>> 26 καί σχετικόν εἰς <<Πελοπίδαν>> 14).

Κάποιος ἸΑθηναῖος συνωμίλει μέ τόν Σπαρτιάτην ἸΑνταλκίδα περί ἀνδρείας. <<Ἐμεῖς πολλές φορές>> εἶπεν ὁ ἸΑθηναῖος <<σᾶς ἐδίωξαμεν ἀπό τάς ὄχθας τοῦ Κηφισοῦ>>. <<Ἐμεῖς>> ἀπήντησε ὁ ἸΑνταλκίδας <<δέν σᾶς ἐδίωξαμεν ποτέ ἀπό τάς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα>: <<ἀλλ' ἡμεῖς οὐδέποτε ὑμᾶς ἀπό τοῦ Εὐρώτα>> (ἐνθ.ἀνωτ.31). Καί πράγματι ἔτσι ἦτο ἀφοῦ οὐδέποτε οἱ ἸΑθηναῖοι κατώρθωσαν νά φθάσουν στήν Σπάρτην.

Παρεμφερής εἶναι ἡ ἀπάντησις πού ἔδωσε κάποιος ἄγνωστος Σπαρτιάτης πρὸς τόν ἸΑργεῖον ὁ ὁποῖος ἐκαυχᾶτο ὅτι <<πολλοί ἰδικοί σας εἶναι νεκροί στήν ἸΑργολίδα>> (ἐν τῇ ἸΑργολίδι κεῖνται). <<Ἰμῶν δέ γε οὐδεῖς ἐν τῇ Λακωνικῇ>> ἀπεκρίθη ὁ Σπαρτιάτης, δηλαδή: <<οὐδεῖς ὁμως ἀπό τούς ἰδικούς σας κεῖται στήν Λακωνία>> (ἐνθ.ἀνωτ.).

Ἀντίγονος

Ἄ Ο Ἀντίγονος κάποτε ὅταν τοῦ ἐπετίθεντο ὑπεχώρησε εἰπών, ὅτι: <<δέν φεύγει (<<οὐκ ἔφη φεύγειν>>) ἀλλά κυνηγεῖ τό συμφέρον του, τό ὅποιον εὐρίσκεται ὀπίσω>>: (<<διώκειν τό συμφέρον ὀπίσω κείμενον>> (Ἰω.Στοβαῖος: <<Ἀνθολόγιον>>ΝΔ,44). Ἄ Ο Ἀντίγονος βλέπων τάς ὑποχρεώσεις τῆς βασιλείας τήν ἀπεκάλεσε: <<ἐνδοξον δουλείαν>> (Αἰλιανός: <<ποικίλη ἱστορία>>Β,20).

Ἀντίπατρος

Κάποτε ὁ Ἀντίπατρος ἐζήτησε κάτι ἄδικον ἀπό τόν Φωκίωνα καί παρεπονείτο, πού ὁ Φωκίων δέν τοῦ ἔκανε τήν χάριν μολονότι ἦσαν φίλοι. Ἄ Ο Φωκίων τότε τοῦ παρήγγειλεν: <<Οὐ δύνασαι ἅμα καί φίλῳ Φωκίῳνι χρῆσθαι καί κόλακῳ>> (Πλούταρχος: <<Ἄγις>>2). Δηλαδή: <<Δέν μπορείς νά μέ ἔχης ταυτοχρόνως φίλον καί κόλακα>>.

Ἄντισθένης

Ὁ ἰδρυτής τῆς κυνικῆς φιλοσοφίας Ἄντισθένης ἐρωτηθεὶς τί εἶναι καλλίτερον νά νυμφευθῆ κάποιος ὡραίαν ἢ ἄσχημον γυναῖκα, ἀπήντησεν: <<Ἄν πάρης ὡραίαν ἔχεις κοινήν, ἂν πάρης ἄσχημον ἔχεις ποινήν>>.

Ἄναφέρεται (Διογένης Λαέρτιος: <<βίοι φιλοσόφων>> Δ,7,48) ὅτι αὐτό τό εἶπε ὁ Βίων ὁ Βορυσθενίτης: <<ἐάν μὲν γήμης αἰσχράν, ἔξεις ποινήν καί ἂν δέ καλήν, ἔξεις κοινήν>>. Ὁ Ἄντισθένης ἐχαρακτήρισε τὴν σύζυγον τοῦ Σωκράτους, Ξανθίππην ὡς τὴν πλέον δύστροπον ἀπὸ τὰς γυναῖκας πού ὑπάρχουν, πού ὑπῆρξαν καί θά ὑπάρξουν: <<ἀλλά χρῆ γυναϊκί τῶν οὐσῶν, οἶμαι δέ καί τῶν γεγεννημένων καί τῶν ἐσομένων χαλεπωτάτη>> (Ξενοφῶν: <<Συμπόσιον>> 2,10).

Στόν Ἄντισθένη ἀπήντησε ὁ Σωκράτης, εἰπὼν ὅτι ὅσοι ἐπιθυμοῦν νά γίνουν καλοί ἵππεις (<<τούς ἵππικούς βουλομένους γενέσθαι>>) δέν χρησιμοποιοῦν ἡμερα ἄλογα (<<εὐπειθέστατα>>) ἀλλά δύστροπα (<<θυμοειδεῖς>>) τά ὅποια ἐάν δαμάσουν θά δύνανται εὐκόλως (<<ραδίως>>) νά ἐξουσιάζουν ὅλα τά ἄλογα. Ἔτσι καί ἐγὼ ἐπιθυμῶν νά συναναστρέφωμαι ἀνθρώπους ἔλαβα αὐτὴν τὴν δύστροπον γυναῖκα, δι-

ότι γνωρίζω εάν αυτήν υποφέρω, τότε εύκόλως θά συναναστρέφωμαι ὄλους τούς ἄλλους ἀνθρώπους: <<ἀπασιν συνέσομαι>> (ἐνθ.ἀνωτ.).

Ὁ Ἀντισθένης ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σωκράτους: <<Πῶς ἐνῶ ἔχει τόσα ὀλίγα ὑπερηφανεύεται ὅτι εἶναι πλούσιος>>: <<πῶς οὕτω βραχέα ἔχων μέγα φρονεῖς ἐπὶ πλούτῳ>> ἔδωσε τὴν ἐξοχὸν ἀπάντησιν: <<Ἐγώ, ὦ ἄνδρες, πιστεύω ὅτι οἱ ἄνθρωποι δέν ἔχουν τόν πλοῦτον καί τὴν πενίαν στήν οἰκίαν των, ἀλλά στήν ψυχὴν των>>: <<Ὅτι νομίζω, ὦ ἄνδρες τούς ἀνθρώπους οὐκ ἐν τῷ οἴκῳ τόν πλοῦτον καί τὴν πενίαν ἔχει ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖα>> (ἐνθ.ἀνωτ.4,34).

Ὁ Ἀντισθένης κατηγορήθη ὅτι κάνει συντροφιά μέ κακοῦς (<<πονηρούς>>). <<Καί οἱ ἰατροί>> ἀπεκρίθη <<συναναστρέφονται ἀρρώστους, ἀλλά δέν ἔχουν πυρετόν>>: <<μετά τῶν νοσοῦντων εἰσίν, ἀλλ' οὐ πυρέττουσιν>> (Διογένης Λαέρτιος: <<Βίοι φιλοσόφων>>ΣΤ,6).

Ὁ ἴδιος ἐπαινεθεὶς ἀπὸ <<φαύλους>> ἀνησύχησε: <<ἀγωνιῶ>> εἶπεν <<μήπως ἐπραξα κάτι κακόν>>: <<ἀγωνιῶ μή τι κακόν εἰργασμαι>> (ἐνθ. ἀνωτ.5).

Ὁ Ἀντισθένης κατηγορεῖ τόν Πλάτωνα ὡς ἀλαζόνα (<<τετυφωμένον>>). Κάποτε πού τόν ἐπεσκέφθη, τόν εἶδε ἀρρωστον νά κάνη ἐμετό εἰς μίαν λεκάνην (<<θεασάμενον λεκάνην ἐνθα ὁ Πλάτων ἐμημέκει>>). Ἐκύτταξε τὴν λεκάνην καί εἶπεν: <<χολήν

βλέπω έδω, αλλά όχι άλαζονεία>>: <<χολήν μέν όρῶ ένταῦθα, τῦφον δέ οὐχ όρῶ>> ύπονοῶν ότι ό Πλάτων έξακολουθεϊ νά έχη άλαζονείαν (ένθ.άνωτ.ΣΤ,7).

Εϊς νεαρός έκ του Πόντου ύπέισχετο (<<έπαγγελομένου>>) νά δώση μεγάλην άμοιβήν στον 'Αντισθένην, μόλις άφιχθῆ τό πλοϊον μέ τούς ταρίχους. 'Ο φιλόσοφος έπῆρε αυτόν και ένα άδειο σάκκον (<<θύλακον κενόν>>) και είσηλθε στό κατάστημα όπου έπωλοῦντο άλευρα. 'Εγέμισε τόν σάκκον και ένῶ έφευγε ή άλευροπῶλις του έζήτησε νά πληρώση τήν άξίαν των άλεύρων. Τῆς έδειξε τόν νεαρόν και είπεν: <<αὐτός θά στά δώση μόλις έλθη τό πλοϊον του μέ τούς ταρίχους>>(ένθ.άνωτ.ΣΤ,9).

'Ο 'Αντισθένης ύπέφερε από πόνους και έφώναζε:<<Ποϊος θά μέ άπαλλάξη από τούς πόνους;>>.'Ο Διογένης του έδειξε ένα ξιφίδιον (<<δείξας τό ξιφίδιον>>) και του είπε: <<αὐτό έδῶ>>. <<'Από τούς πόνους είπα, όχι από τήν ζωήν>> άπήντησε ό 'Αντισθένης: <<των πόνων είπον οὐ του ζῆν>> (ένθ.άνωτ. ΣΤ,19).

'Ο 'Αντισθένης είπε τήν πικράν άλήθειαν, ότι είναι <<βασιλικόν προνόμιον νά πράττης τό καλό και νά σέ κακολογούν>>: <<βασιλικόν καλῶς ποιούντα κακῶς άκούειν>> (ένθ.άνωτ.ΣΤ,3).

'Ο 'Αντισθένης συνεβούλευσε τούς 'Αθηναίους νά ψηφίσουν, ότι οί όνοι είναι ίπποι.'Επειδή έ-

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

κεῖνοι ἐθεώρουν τοῦτο παράλογον (<<ἄλογον δέ ἡγου-
μένων>>) τοὺς εἰρωνεύθη λέγων: << Ἀλλά μήπως καὶ
τοὺς στρατηγούς σας, ἔτσι δὲν τοὺς ἐκλέγετε, μόνον
διὰ τῆς χειροτονίας; δίχως νὰ ἔχουν μάθει κάτι;>>:
<<μηδὲν μαθόντες, μόνον δέ χειροτονηθέντες>> (ἐνθ.
άνωτ.ΣΤ,8).

Ὁ Ἀντισθένης συνεβούλευε νὰ προσέχωμεν τί
λέγουν οἱ ἐχθροὶ μας <<προσέχειν τοῖς ἐχθροῖς>>. Διότι αὐτοὶ πρῶτοι ἐπισημαίνουν τὰ σφάλματά μας:
<<πρῶτον γάρ τῶν ἁμαρτημάτων αἰσθάνονται>> (ἐνθ.
άνωτ.ΣΤ,12).

Ὁ Ἀντισθένης παρωμοίωσε τὸν ὠραιολόγον
Κηφισόδοτον ὁ ὁποῖος ἦτο λεπτὸς πρὸς τὸ λιβάδι, πού
χανόμενον εὐφραίνει:<<ἀπολλύμενος εὐφραίνει>>(Ἀ-
ριστοτέλης:<<Ρητορική τέχνη>>1407,α,10).

Ὁ Ἀντισθένης εἶπε τὸ γνωμικόν: <<Κρεῖττον
εἰς κόρακας ἢ εἰς κόλακας ἐμπεσεῖν. Οἱ μὲν γάρ
νεκροὺς, οἱ δέ ζῶντας ἐσθίουσι>>.

Ἀντιφῶν

Ὁ ποιητὴς Ἀντιφῶν ἐπρόκειτο νὰ θανατωθῆ
κατὰ διαταγὴν τοῦ τυράννου Διονυσίου. Μαζί του ἔ-
μελλον νὰ ἀποθάνουν (<<συναποθνήσκουν μέλλο-
νται>>) καὶ κάποιοι ἄλλοι,οἱ ὅποιοι καθὼς διήρ-
χοντο πρὸ τοῦ συγκεντρωμένου πλήθους ἐσκέπασαν

τά πρόσωπά των (<<έγκαλυπτομένους>>). Ὁ Ἄντιφῶν τότε τούς εἶπε: <<τί σκεπάζεσθε; ἢ μήπως αὔριον θά σᾶς ἴδῃ κάποιος ἀπό αὐτοῦς ἐδῶ;>>: <<τί ἐγκαλύπτεσθε; ἔφη, ἢ μή αὔριόν τις ὑμᾶς ἴδῃ τούτων>> (Ἄριστοτέλης: <<Ρητορική τέχνη>>1385,α,10). Μαῦρο χιούμορ.

Ἄπελλης

Ὁ Πέρσης Μεγάβυζος ἀνῆλθε (<<ἀναβά- ντος>>) στό ἐργαστήριον (<<ζωγραφεῖον>>) τοῦ Ἄπελλου καί ἐπεχείρησε νά ὁμιλήσῃ περί τέχνης. Ὁ Ἄπελλης τόν ἀπεστόμωσε: <<Ὅσον ἐκάθησο ἡσυχος ἐφαίνεσο πῶς κάτι εἶσαι ἀπό τά χρυσᾶ καί τήν πορφύρα πού φορεῖς. Τώρα ὁμως καί τά παιδάρια πού τρίβουν τήν ὄχρα γελοῦν μέ τάς φλυαρίας σου>>: <<καταγελά σου φλυαρῶντος>> (Πλούταρχος: <<Περί εὐθυμίας>>472,Α). Κατά τόν Αἰλιανόν (<<Ποικίλη ἱστορία>>β,2) ὁ ζωγράφος Ζεῦξις εἶπε περίπου αὐτά στόν Μεγάβυζον.

Ἄπολλώνιος

Ὄταν ὁ Ἄπολλώνιος ὁ Τυανεύς ἔφθασε στήν Μεσοποταμίαν, ὁ ἐπί τοῦ ζεύγματος ὑπεύθυνος, δηλαδή ὁ τελώνης ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ Εὐφράτου τόν ἠρώτησε τί φέρει (<<ὄ. τί ἀπάγοιειεν>>) μαζί του. Ὁ φιλόσοφος ἀπήντησε ὅτι φέρει <<σωφροσύνην, δικαιοσύνην, ἀρετήν, ἐγκράτειαν, ἄσκησιν>> (Φιλόστρατος: <<Βίος Ἄπολλωνίου>>20).

Ἄριστείδης

Ὁ Ἄριστείδης ὁ Δίκαιος ἐδίκαζε τήν διαφοράν δύο ιδιωτῶν καί ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν ἔλεγε, ὅτι ὁ ἄλλος πολλές φορές ἔβλαψε τόν Ἄριστείδη. (<<ὁ ἀντίδικος λελυπηκῶς>>). <<Λέγε, καλέ μου>> τόν διέκοψε ὁ Ἄριστείδης, <<τί κακόν σοῦ ἔκανε; διότι δικάζω γιά σένα καί ὄχι γιά μένα>>: <<σοί γάρ, οὐκ ἐμαυτῶ δικάζω>> (Πλούταρχος:<<Ἄριστείδης>>4).

Ἄρίστιππος

Ὁ φιλόσοφος Ἄρίστιππος, μετέβη στόν Τύραννο τῶν Συρακουσῶν Διονύσιον, διά νά τοῦ παρα-

δώση μαθήματα ἐπ' ἀμοιβῆ. Εἶπεν: <<Ἦλθον διὰ νά σου δώσω ὅ,τι ἔχω καί νά πάρω ὅ,τι δέν ἔχω>>: <<μεταδώσειν ὧν ἔχει καί μεταλήψεσθαι ὧν μή ἔχει>> (Διογένης Λαέρτιος:<<βίοι φιλοσόφων>>B,77).

ἽΟ ἴδιος στούς προσπαθούντας νά λύσουν κάποιο δυσκολώτατον πρόβλημα τούς συνέστησε νά τό ἐγκαταλείψουν ἀφοῦ <<καί δεμένο μᾶς προκαλεῖ τόσα ζητήματα>>: <<ὁ καί δεδεμένον ἡμῖν πράγματα παρέχει>>(ἐνθ.άνωτ.Β,70).

Μαζί μέ τόν Πλάτωνα ἐπεσκέφθησαν τόν Διονύσιον. Ἐκεῖνος τούς ἐρώτησε τί δῶρα θέλουν. Ὁ Πλάτων ἐζήτησε βιβλία. Ὁ Ἀρίστιππος χρήματα. Ἀργότερον τόν κατηγορήσαν διότι ἐπῆρε χρήματα, ἐνῶ ὁ Πλάτων ἐπῆρε βιβλία. Απῆντησε: ὅτι ἕκαστος ἔλαβε ὅτι εἶχε ἀνάγκην. Ἐγώ εἶχα ἀνάγκη χρημάτων καί ὁ Πλάτων ἀνάγκην βιβλίων: <<ἐγώ μέν γάρ ἀργυρίων, Πλάτων δέ βιβλίων ἐστίν ἐνδεής>> (ἐνθ.άνωτ.Β,81).

ἽΑλλοτε πάλιν πού τόν κατέκριναν, διότι διὰ νά ἐπιτύχη κάποια χάριν ἀπό τόν Διονύσιον ἔπεσε στά πόδια του, ἀπῆντησε: <<Τί φταίω ἐγώ, ἐάν ὁ Διονύσιος ἔχει τά αὐτιά στα πόδια;>>: <<ὁ ἐν τοῖς ποσὶ τάς ἀκοάς ἔχων>>(ἐνθ.άνωτ.Β,79).

Κάποιος πλούσιος ἠρνήθη νά τοῦ πληρώσῃ ἀκριβά δίδακτρα διὰ τήν μόρφωσιν τοῦ παιδιοῦ του

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

εἰπὼν ὅτι <<μέ τόσα χρήματα ἀγοράζω ἓνα ὑποζύγιον>>. Ὁ Ἀρίστιππος ἀπεκρίθη: <<Ἀγορασέ το διὰ νά ἔχης δύο>>: <<Πρῶ καί ἔξεις δύο>> (ἐνθ. ἀνωτ. Β,72).

Ἰσχυρίζετο ὅτι διαπαιδαγωγεῖ τούς νέους, ὥστε ὅταν πηγαίνουν στό θέατρον <<νά μήν εἶναι μία πέτρα πάνω στήν ἄλλην>>: <<λίθος ἐπί λίθῳ>> (ἐνθ. ἀνωτ.).

Συνέζη μετά τῆς ἐταίρας Λαΐδος λέγων πάντοτε, ὅτι <<ἔχω καί οὐκ ἔχομαι>> δηλαδή ἐγώ ἔχω τήν Λαΐδα καί δέν μέ ἔχει αὐτή (ἐνθ. ἀνωτ.75).

Ὅταν τόν ἠρώτησαν πῶς συμβιβάζεται νά συνδέεται μέ τόν Σωκράτη ταῦτοχρόνως καί μέ τόν Διονύσιον ἀπήντησε: <<Στόν Σωκράτην ἐπῆγα χάριν παιδείας καί στόν Διονύσιον χάριν παιδιᾶς>>: <<ἀλλά πρός Σωκράτην μέν ἦλθον παιδείας ἕνεκεν, πρός δέ Διονύσιον παιδιᾶς>>(ἐνθ. ἀνωτ. Β,80).

Ὁ Σωκράτης οὐδέποτε ἐλάμβανε ἀμοιβή διὰ τήν διδασκαλίαν του. Ἀντιθέτως ὁ Ἀρίστιππος ἐπληρώνετο καλῶς, ὥστε συντόμως ἔγινε πλούσιος. Ὁ Σωκράτης τόν ἠρώτησε <<ποῦ εὔρε τόσα πολλά>>. Ὁ Ἀρίστιππος ἀπήντησε <<ἐκεῖ πού ἐσύ εὐρίσκεις ὀλίγα>>: <<πόθεν σοί τά τσαῦτα; ὀθεν σοι τά ὀλίγα>>(ἐνθ. ἀνωτ. Β,80).

Ὁ Ἀρίστιππος εἰσέρχεται στήν οἰκίαν μίας ἐταίρας συνοδευόμενος ἀπό μερικούς νεαρούς. Κά-

ποιος ἐξ αὐτῶν ἐκοκκίνησε. Ὁ Ἀρίστιππος τὸν εἶδε καὶ τοῦ εἶπε: <<Ἐντροπή δέν εἶναι τό νά εἰσέλθῃ κάποιος ἐδῶ μέσα, ἀλλά τό νά μή μπορῆ νά ἐξέλθῃ>>: <<οὐ τό εἰσελθεῖν χαλεπόν, ἀλλά τό μή δύνασαι νά ἐξέλθῃς>>(ἐνθ.άνωτ.Β,70).

Κατά τήν διάρκειαν τελετῆς ὁ Διονύσιος ἐπιθυμῶν νά μειώσῃ τόν Ἀρίστιππον τόν ἔβαλε νά καθήσῃ στήν τελευταίαν θέσιν. Ὁ φιλόσοφος δέν διεμαρτυρήθη. Ἐκάθησεν καί εἶπεν: <<Προφανῶς θέλατε νά δώσετε τιμητικὴν διάκρισιν στήν τελευταίαν θέσιν>>: <<ἐνδοξώτερον τόν τόπον ἠθελήσας ποιῆσαι>> (ἐνθ.άνωτ.73).

Διαχειριστής τῆς περιουσίας τοῦ τυράννου Διονυσίου ἦτο κάποιος Σίμος, ἀπό τήν Φρυγίαν, ἄνθρωπος μοχθηρός. Αὐτός ἐξενάγει τόν Ἀρίστιππο στά πολυτελῆ ἀνάκτορα τοῦ Διονυσίου, τά ὅποια ἀπήστραπτον ἀπό τά μάρμαρα μέ τά ὅποια ἦσαν στρωμένα. Εἰς μίαν στιγμὴν ὁ φιλόσοφος ἔπτυσε τόν Σίμον στό πρόσωπον (<<ἀναχρεμψάμενος προσέπτυσε τῆ ὄψει>>) καί μόλις ἐκεῖνος διεμαρτυρήθη (<<ἀγανακτήσαντος>>) τοῦ εἶπε <<δέν εὔρον καταλληλότερον μέρος διά νά φτύσω>>: <<οὐκ εἶχον τόπον ἐπιτηδειότερον>>(ἐνθ.άνωτ.75). Ἀπό ἀρχαίους συγγραφεῖς ἀποδίδονται τά ἀνωτέρω στόν Διογένην.

Ἀριστοτέλης

Ὁ Ἀριστοτέλης ὥρισεν ὅτι ὑπάρχουν δύο εἶδη στερήσεως (<<διχῶς δέ εἰσιν ἐνδεεῖς>>): << Ἡ στέρησις τῶν ἀναγκαίων, ὅπως συμβαίνει στούς πτωχοὺς καὶ ἡ στέρησις τῶν περιττῶν, ὅπως συμβαίνει στούς πλουσίους>> (Ἀριστοτέλης: <<Ρητορική τέχνη>> 1372,18).

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει (ἔνθ.ἀνωτ.1399,α,23) κάποιαν ἰέρειαν ἢ ὁποῖα δέν ἄφηνε (<<οὐκ εἶα>>) τόν υἱόν της νά ὀμιλῇ δημοσίως<<διότι>>τοῦ εἶπεν: <<ἄν μὲν λέγῃς τά δίκαια οἱ ἄνθρωποι θά σέ μισήσουν, ἐάν δέ τά ἄδिका θά σέ μισήσουν οἱ Θεοί>>: <<ἐάν μὲν γάρ, ἔφη, τά δίκαια λέγῃς, οἱ ἄνθρωποι σέ μισήσουσιν, ἐάν δέ τά ἄδिका οἱ Θεοί>>.

Ὁ ἴδιος ἐρωτηθεῖς <<διατί ὁ ἔρωσ σχετίζεται μέ τούς ὠραίους>> ἀπεκρίθη: <<ἡ ἐρώτησις προέρχεται ἀπό τυφλόν>>: <<τυφλοῦ ἢ ἐρώτησις>> (ἔνθ. ἀνωτ.ΞΕ,15).

Ὁ Ἀριστοτέλης ἔλεγε, ὅτι <<ἡ ὁμορφιά εἶναι ἀνωτέρα πάσης συστατικῆς ἐπιστολῆς>>: <<τό κάλλος πάσης ἐπιστολῆς συστατικώτερον εἶναι>> (Ἰω.Στοβαῖος:<<Ἀνθολόγιον>>ΞΕ,11).

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐπρόκειτο νά διωχθῇ δικαστικῶς ἀπό τούς ἀντιπάλους του. Προετίμησε νά δραπετεύσῃ ἀπό τήν Ἀθήνα εἰπών ὅτι <<δέν θά

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

έπιτρέψω δευτέραν άσέβειαν προς τήν φιλοσοφίαν>>. 'Η πρώτη ήτο ή θανάτωσις του Σωκράτους.

'Αρίστων

'Ο 'Αρίστων ό Χίος έπρόσεξεν ότι μερικοί έπαυσαν νά ασχολούνται μέ τήν φιλοσοφίαν, διότι προφανώς ήτο δύσκολος και έκοπίαζαν (<<πονουμένους>>) μέ τά έγκύκλια μαθήματα. Έλεγε λοιπόν δι' αυτόύς ότι <<όμοιάζουν μέ τούς μνηστήρας τής Πηνελόπης, οί όποιοι έπειδή απέτυχαν νά τήν κατακτήσουν έστράφησαν προς τάς ύπηρετρίας>>: <<οί άποτυγχάνοντες εκείνης περί τάς θεραπαίνας έγίνοντο>>('Ιω.Στοβαίος:<<'Ανθολόγιον>>Δ,110).

'Αρκεσίλαος

'Ο φιλόσοφος 'Αρκεσίλαος παρηκολούθησε μαθήματα γεωμετρίας στον 'Ιππόνικον, ό όποιος ήτο καθ'όλα όκνηρός και τον έβλεπαν συνεχώς χασμώμενον. 'Ητο πάντως σπουδαίος γεωμέτρης. 'Η γεωμετρία, έσχολίασε ό 'Αρκεσίλαος, εισέρρευσε στό στόμα του τήν στιγμήν πού έχασκε: <<τήν γεωμετρίαν αυτού

χάσκοντος εἰς τό στόμα ἐμπτήναι>> (Διογένης Λαέρτιος:<<Βίοι φιλοσόφων>>Δ,6,32).

Ἄρχίδαμος

Ἵ Ο Ἄρχίδαμος, ὁ υἱός τοῦ Ἄγησιλάου, ὅταν εἶδε τά βέλη νά ἐκτοξεύωνται μέ καταπέλτη, πού τότε διά πρώτην φοράν ἔφεραν ἀπό τήν Σικελίαν ἐφώνασε (<<ἀνεβόησεν>>): <<᾽ Ω Ἡράκλεις, ἀπόλωλεν ἄνδρός ἀρετά>>. Δηλαδή: ᾽ Ω Ἡρακλῆ, πάει ἐχάθη ἡ ἀνδρεία τοῦ ἀνθρώπου>> (Ἰω.Στοβαῖος: <<Ἀνθολόγιον>> Ν,12).

Ἄρχύτας

Εἶναι γνωστή ἡ παροιμία <<έν ὀργῇ καί θυμῷ μήτε τι πράττειν, μήτε τι λέγειν>>. Ὁ Πλούταρχος (<<περί παιδων ἀγωγῆς>>14,Ε) μᾶς παραδίδει δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα. Ὁ φιλόσοφος Ἄρχύτας ὅταν ἐπανῆλθε ἀπό πόλεμον, ὅπου ἦτο στρατηγός εὔρε τόν ἀγρόν του ἀκαλλιέργητον. Ἐκάλεσε τόν ἐπιστάτην καί τοῦ εἶπε: <<θά σέ ἔδερνα, ἐάν δέν ἤμουν πολύ ὠργισμένος: <<ᾧμοξας ἄν ἔφησεν εἰ μή λίαν ὠργιζόμεν>>. Καί ὁ μέγας Πλάτων ἐκνευρισθεῖς μ' ἔ-

ναν κακό δούλον του είπε στόν ἀνηψιόν τοῦ Σπευσίππου: <<Αὐτόν πᾶρε τον καί δεῖρε τον ἐσύ, διότι ἐγώ εἶμαι πολύ θυμωμένος>>: <<τοῦτον ἔφησεν ἀπολαβών κρότησον, ἐγώ γάρ πάνυ θυμοῦμαι>>.

Βίας

Κάποτε ὁ φιλόσοφος Βίας ὁ Πριηνεύς (περί τό 600 π.Χ.) ἐταξίδευε μέ πλοῖο μαζί μέ γνωστούς ἀσεβεῖς. Κατά τήν διάρκεια τοῦ πλοῦ ἐξέσπασε τρικυμία καί τό πλοῖον ἐκινδύνευε νά βυθισθῆ. Τότε οἱ ἀσεβεῖς ἔντρομοι προσηύχοντο καί ἐζήτησαν τήν βοήθειαν τῶν Θεῶν. Ὁ Βίας τούς ἐφώνασε: <<σωπάστε, μή σᾶς ἀντιληφθοῦν ὅτι εἴσθε ἐδῶ μέσα>>: <<σιγάτε μή αἰσθάνωνται ὑμᾶς ἐνθάδε πλέοντας>> (ἐνθ. ἀνωτ. Α,86).

Βίων

Ὁ βασιλεὺς Ἀντίγονος ἠρώτησε τόν φιλόσοφον Βίωνα: <<Ποῖος εἶσαι; ποία ἡ πόλις σου; ποιοὶ οἱ γονεῖς σου;>>. Ὁ Βίων πού ἦτο ἀσήμου καταγωγῆς ἀπήντησε: <<Καλῶς πράττεις, βασιλεῦ, πού ὅταν χρειάζεσαι τοξότας (<<τοξοτῶν χρειαν ἔχης>>) δέν ρωτᾶς διά τήν καταγωγήν των, ἀλλά παίρνεις τούς

ἀρίστους τοξευτάς. Τό ἴδιο λοιπόν κάνε καί μέ τούς φίλους σου νά μή ἐξετάζης ἀπό ποῦ κατάγονται (<<πόθεν εἰσίν>>) ἀλλά τί εἶδους ἄνθρωποι εἶναι>> (Ἰω.Στοβαῖος:<< Ἀνθολόγιον>> ΠΣΤ,13).

Ἦ Ο Βίων ἔλεγε ὅτι << ὅπως τά εὐτελεῖ βαλά- ντια πού δέν ἔχουν τά ἴδια κάποιαν ἀξία ἀξίζου- ὄμως ὅσον χρῆμα ἔχουν μέσα, ἔτσι εἶναι καί οἱ πλούσιοι πού δέν ἔχουν ἰδικήν των ἀξίαν, ἀλλά ἀξί- ζουν ὅσα χρήματα ἔχουν ἀποκτήσει>>: <<τάς ἀξίας ὧν κέκτηνται>>(ἐνθ.ἀνωτ.32).

Ἦ Ο Βίων ἀπεκάλει τό χρῆμα νεῦρο τῆς ἐπιτυ- χίας: <<τόν πλοῦτον νεῦρο πραγμάτων>> (ἐνθ.ἀνωτ.)

Συνταξιδεύων μέ <<πονηρούς>> συνελήφθη ὑ- πό ληστῶν (λησταῖς περιέπεσεν) <<ἐχάθημεν>> ἔλε- γαν ἐκεῖνοι, <<ἄν μᾶς ἀνακαλύψουν>> <<καί ἐγώ>> εἶπεν ὁ Βίων <<ἐχάθην ἄν δέν μέ ἀνακαλύψουν>> (ἐνθ.ἀνωτ.50).

Ἦ ὁ ἴδιος φιλόσοφος, ὅταν εἶδε κάποιον συκο- φάντην στενοχωρημένον τοῦ εἶπεν: <<δέν γνωρίζω, ἄν συνέβη εἰς ἐσέ κάτι κακόν ἢ εἰς ἄλλον κάτι κα- λόν>> (ἐνθ.ἀνωτ.15).

Δημάδης

Ἦ ὁ ρήτωρ Δημάδης, πού συνελήφθη αἰχμάλω- τος κατά τήν μάχην τῆς Χαιρωνείας συνεδέθη μέ τόν

Φίλιππον, ὁ ὁποῖος εἰς ἓνα γεῦμα διηρωτήθη: <<πού εἶναι ἡ εὐγένεια καί ἡ ὑπεροχή τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων;>>. <<Θά ἐγνώριζες (<<ἐγnows ἄν>>) βασιλεῦ τὴν δύναμιν τῆς πόλεως ἐάν στρατηγός τῶν Ἀθηναίων ἦτο ὁ Φίλιππος καί τῶν Μακεδόνων ὁ Χάρης;>> (Ἰω.Στοβαῖος:<< Ἀνθολόγιον>> ΝΔ,47).

Δημήτριος

ἽΟ Δημήτριος, ὁ υἱός τοῦ Ἀντιγόνου, ἐκυρίευσεν τὰ Μέγαρα καί οἱ στρατιῶται ἐληλάτησαν τὴν πόλιν. Μεταξύ τῶν διαρπαγείσων οἰκιῶν ἦτο καί ἐκείνη τοῦ φιλοσόφου Στίλπωνος, τόν ὁποῖον ὁ Δημήτριος ἐξετίμα. Ἐδωσε ἐντολήν νά τοῦ ἐπιστρέψουν ὅλα τὰ ἀρπαγέντα (<<καί πάντα τὰ ἀρπασθέντα πρόνοησεν ἀποδοθῆναι>>). Ἐζήτησε λοιπόν ἀπό τόν φιλόσοφον νά τοῦ δώσῃ ἓναν κατάλογον τῶν πραγμάτων πού ἔχασε (<<ἀναγραφὴν λαβεῖν>>). Ὁ Στίλπων εἶπεν, ὅτι ἀπό αὐτά πού πραγματικῶς τοῦ ἀνῆκουν οὐδέν ἔχασε, διότι οὐδεὶς τοῦ ἀφήρεσε << τὴν παιδείαν, τόν λόγον καί τὴν ἐπιστήμην>> (Διογένης Λαέρτιος: <<Βίοι φιλοσόφων>> Β,115).

ἽΟ Δημήτριος ἐρωτηθεὶς ποῖον κακόν παρακολουθεῖ τοὺς ψευδομένους ἀπεκρίθη ὅτι: <<δέν γίνονται πιστευτοὶ κι ὅταν λέγουν τὴν ἀλήθειαν>>: <<αἱ φαῦλοι τοῖς ψευδομένοις παρακολουθεῖ εἶπε τό μῆδ' >>

ἄν τ' ἀληθῆ λέγωσιν ἔτι πιστεύεσθαι>> ('Ιω. Στοβαῖος:
'Ἀνθολόγιον>>1Β,18).

Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς

Ὁ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς, ὅταν ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι κατέστρεψαν τοὺς ἀνδριάντας του εἶπεν ὅτι: <<Δέν ἠδυνήθησαν ὁμῶς νά καταστρέψουν καί τήν ἀρετήν, διὰ τήν ὁποίαν τοὺς ἀνήγειραν: <<οὐ τήν ἀρετήν δι' ἣν ἐκείνας ἀνέστησαν>> (Διογένους Λαέρτιος:<<Βίοι φιλοσόφων>>Γ,82).

Ὁ ἴδιος ἔλεγε: <<ὅταν εὐτυχῶμεν οἱ φίλοι φεύγουν ὅποτε θέλομεν ἐμεῖς, ὅταν δυστυχῶμεν φεύγουν μόνοι των>>: <<ἐπὶ δέ τάς συμφοράς αὐτομάτους>> (ἔνθ.άνωτ.).

Δημόδοκος

Ὁ Δημόδοκος, κατά πάσαν πιθανότητα ὁ Ἀθηναῖος στρατηγός, εἶπε διὰ τοὺς Μιλησίους: <<Οἱ Μιλήσιοι δέν εἶναι ἀσύνητοι, ἀλλά δρῶν ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἀσύνητοι>>: <<Μιλήσιοι ἀξύνητοι μὲν οὐκ εἰσίν, δρῶσιν δ' οἷά περ οἱ ἀξύνητοι>> ('Αριστοτέλης: <<'Ηθικά Νικομάχεια>>1151,α,10).

Δημοκράτης

ἽΟ ἐξ ἽΑφιδνῶν ρήτωρ Δημοκράτης μετὰ τήν μάχην τῆς Χαιρωνείας ἀνήλθε στό βῆμα τῆς ἽΕκκλησίας τοῦ Δήμου καί εἶπε πρὸς τοὺς ἡττηθέντας ἽΑθηναίους μέ σκωπτικήν διάθεσιν: <<Δέν θά ἡθελα (<<οὐκ ἄν ἐβουλόμην>>) νά πάθη ἡ πόλις τόσον μεγάλην συμφοράν, ὥστε σεῖς νά ἀκούετε τάς ἰδικάς μου συμβουλάς>>(Πλούταρχος: <<Πολιτικά παραγγέλματα>> 803,Ε).

Δημόκριτος

ἽΟ Δημόκριτος ἔλεγεν, ὅτι: <<ὄποιος ἐπέτυχε καλόν γαμβρόν, εὔρε υἰόν καί ὄποιος ἀπέτυχε στόν γαμβρόν ἔχασε καί τήν κόρην>>: <<ἀπώλεσε καί θυγατέρας>>(ἽΙω.Στοβαῖος:<<ἽΑνθολόγιον>>Ο,18).

ἽΟ Δημόκριτος ἔλεγεν, ὅτι <<προτιμᾶ νά ἀνακαλύψη κάποιον φυσικόν νόμον παρά νά γίνη βασιλεύς τῶν Περσῶν>>.

άριστους τοξευτάς. Τό ίδιο λοιπόν κάνε καί μέ τούς φίλους σου νά μή ἐξετάζης ἀπό ποῦ κατάγονται (<<πόθεν εἰσίν>>) ἀλλά τί εἶδους ἄνθρωποι εἶναι>> (Ίω.Στοβαῖος:<< Ἀνθολόγιον>> ΠΣΤ,13).

Ἦ Ο Βίων ἔλεγε ὅτι << ὅπως τά εὐτελεῆ βαλάντια πού δέν ἔχουν τά ἴδια κάποια ἀξία ἀξίζου ὅμως ὅσον χρῆμα ἔχουν μέσα, ἔτσι εἶναι καί οἱ πλούσιοι πού δέν ἔχουν ἰδικήν των ἀξία, ἀλλά ἀξίζου ὅσα χρήματα ἔχουν ἀποκτήσει>>: <<τάς ἀξίας ὧν κέκτηνται>>(ἐνθ.ἀνωτ.32).

Ἦ Ο Βίων ἀπεκάλει τό χρῆμα νεῦρο τῆς ἐπιτυχίας: <<τόν πλοῦτον νεῦρο πραγμάτων>> (ἐνθ.ἀνωτ.)

Συνταξιδεύων μέ <<πονηρούς>> συνελήφθη ὑπό ληστῶν (λησταῖς περιέπεσεν) <<ἐχάθημεν>> ἔλεγον ἐκεῖνοι, <<ἂν μᾶς ἀνακαλύψουν>> <<καί ἐγώ>> εἶπεν ὁ Βίων <<ἐχάθην ἂν δέν μέ ἀνακαλύψουν>> (ἐνθ.ἀνωτ.50).

Ἦ ὁ ἴδιος φιλόσοφος, ὅταν εἶδε κάποιον συκοφάντην στενοχωρημένον τοῦ εἶπεν: <<δέν γνωρίζω, ἂν συνέβη εἰς ἐσέ κάτι κακόν ἢ εἰς ἄλλον κάτι καλόν>> (ἐνθ.ἀνωτ.15).

Δημάδης

Ἦ ὁ ρήτωρ Δημάδης, πού συνελήφθη αἰχμάλωτος κατά τήν μάχην τῆς Χαιρωνείας συνεδέθη μέ τόν

Φίλιππον, ό όποϊος εις ένα γεύμα διηρωτήθη: <<πού είναι ή ευγένεια και ή ύπεροχή τής πόλεως των 'Αθηνών;>>. <<Θά έγνώριζες (<<έγνωσ αν>>) βασιλεύ τήν δύναμιν τής πόλεως εάν στρατηγός των 'Αθηναίων ήτο ό Φίλιππος και των Μακεδόνων ό Χάρης;>>('Ιω.Στοβαϊος:<<'Ανθολόγιον>> ΝΔ,47).

Δημήτριος

Ό Δημήτριος, ό υϊός του 'Αντιγόνου, έκυρίευσε τά Μέγαρα και οί στρατιώται έλεηλάτησαν τήν πόλιν. Μεταξύ των διαρπαγεισών οικιών ήτο και εκείνη του φιλοσόφου Στίλπωνος, τόν όποϊον ό Δημήτριος εξέτιμα. Έδωσε έντολήν νά του επιστρέψουν όλα τά άρπαγέντα (<<και πάντα τά άρπασθέντα πρόνόησεν άποδοθηναι>>). Έζήτησε λοιπόν από τόν φιλόσοφον νά του δώση έναν κατάλογον των πραγμάτων που έχασε (<<άναγραφήν λαβείν>>). Ό Στίλπων είπεν, ότι από αυτά που πραγματικώς του ανήκουν ουδέν έχασε, διότι ουδείς του αφήρεσε <<τήν παιδείαν, τόν λόγον και τήν έπιστήμην>> (Διογένης Λαέρτιος: <<Βίοι φιλοσόφων>> Β,115).

Ό Δημήτριος έρωτηθείς ποιον κακόν παρακολουθεί τούς ψευδομένους άπεκρίθη ότι: <<δέν γίνονται πιστευτοί κι' όταν λέγουν τήν αλήθειαν>>: <<αί φαύλοι τοίς ψευδομένοις παρακολουθεί είπε τό μηδ'

Δημοσθένης

ἽΟ Δημοσθένης συνέλαβε ἕναν κλέπτην, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐδικαιολογεῖτο: <<δέν ἐγνώριζα ὅτι εἶναι δικό σου (<<σόν ἐστιν>>).<<Ἐγνώριζες ὁμως ὅτι δέν εἶναι δικό σου>>(<<σόν οὐκ ἐστιν ἦδεις>>) ἀπεκρίθη ὁ ρήτωρ.

ἽΟ Δημοσθένης ὠμίλει ἐκ χειρογράφου. Τήν νύκτα ὑπό τό φῶς τοῦ λύχνου συνέγραφε τοῦς λόγους, πού ἐπρόκειτο νά ἀπαγγεῖλη. Δι' αὐτό ὁ ρήτωρ Πυθέας ἔλεγεν ὅτι: <<οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους μυρίζουν ἔλαιον λύχνου>> (Πλούταρχος:<<Πολιτικά παραγγέλματα>>802).

ἽΟ Δημοσθένης ὁσάκις ἐβλεπε τόν Φωκίωνα νά ἐγείρεται διά νά ἀνέλθῃ στό βῆμα ἔλεγε: <<ἡ τῶν ἐμῶν λόγων κόπις ἀνίσταται>>. Δηλαδή:<<σηκώνεται ἡ κοπίς τῶν ἰδικῶν μου λόγων>>(ἐνθ.ἀνωτ.803,Ε).

ἽΟ Δημοσθένης ἔλεγεν ὅτι πολλές φορές ἐπεθύμει νά εὐχηθῆ (<<εὐξασθαι>>) νά χαθοῦν ὅλοι οἱ κακοί, ἀλλά ἐφοβεῖτο μήπως ἐξ αἰτίας τῆς εὐχῆς ἐρημωθῆ ἡ πόλις: <<ἐρημον ἄρδην ἐκ τῆς εὐχῆς ποιήσῃ τήν πόλιν>>(Ἵω.Στοβαῖος:<<Ἀνθολόγιον>> Β,22).

Διηνέκης

Συλληφθείς κατάσκοπος τῶν Περσῶν στήν μάχη τῶν Θερμοπυλῶν παρεκάλει νά μή τόν ἐκτελέσουν, διότι <<οἱ Πέρσαι εἶναι πλησίον σας>>. Ὁ δικαστής τῶν Σπαρτιατῶν Διηνέκης διέταξε νά τόν ἐλευθερώσουν: <<Πήγαινε νά τούς εἴπης, ὅτι καί ἐμεῖς εἶμεθα πλησίον των>>.

Διογένης

Ὁ Διογένης ἔτρωγε ξερά σῦκα (<<ἰσχάδας ἐσθίων>>) τήν ὥρα πού διήρχετο ὁ Πλάτων, τόν ὁποῖον προσεκάλεσεν νά μετάσχη στό φαγητόν. Ὁ Πλάτων ἐπῆρε τά σῦκα καί τά ἔφαγε ὄλα, ὅποτε ὁ Διογένης τοῦ εἶπε: <<μετασχεῖν εἶπον οὐ καταφαγεῖν>> (Διογένης Λαέρτιος: <<Βίοι φιλοσόφων>> ΣΤ,25).

Ὁ Διογένης μίαν ἡμέραν ἐφώναξε (<<φωνήσας ποτέ>>): <<Ἄνθρωποι, ἄνθρωποι πῶ εἶσθε;>> Μερικοὶ προσέτρεξαν πλησίον του καί αὐτός τούς ἐκτύπησε μέ τήν βακτηρίαν του (<<καθίκετο τῇ βακτηρίᾳ>>) διότι <<ἀνθρώπους ἐκάλεσα, οὐ καθάρματα>> (ἐνθ.ἀνωτ. ΣΤ,32).

Προβλέπων ὁ Διογένης τήν ἐπικράτησιν τοῦ Φιλίππου καί τήν ἀναστάτωσιν πού θά ἐπηκολούθει

ἐζήτησε νά τόν θάψουν ανάποδα, διότι: <<μετ' ὀλίγον πρόκειται νά γυρίσουν τά κάτω ἐπάνω>> (ἐνθ.άνωτ.).

Ἦ Όταν ὁ Διογένης εἶδε τούς ὑπευθύνους ἑνός δημοσίου ταμείου νά ἔχουν συλλάβῃ κάποιον πού ἔκλεψε μίαν φιάλην καί νά τόν πηγαίνουν στήν φυλακὴν εἶπεν: <<οἱ μεγάλοι κλέπται, τόν μικρόν ἄγουσι>> (ἐνθ.άνωτ.ΣΤ,45).

Ἦ Ὁ Διογένης ἐζήτησε χρηματικὴν βοήθειαν ἀπό φιλάργυρον διὰ νά ἀγοράσῃ τρόφιμα. Ἦ Ὁ φιλάργυρος καθυστερεῖ νά τοῦ δώσῃ, ὅποτε ὁ φιλόσοφος τοῦ εἶπε:<< Ἀνθρωπέ μου, σοῦ ζητῶ βοήθειαν διὰ τροφήν καί ὄχι διὰ ταφήν>>: <<τροφήν σε αἰτῶ, οὐκ ἔς ταφήν>>(ἐνθ.άνωτ.ΣΤ,56).

Ἦ Ὁ Διογένης ἐπιστρέφων ἀπό τὴν Σπάρτην στήν Ἀθήνα καί ἐρωτηθεὶς: <<ἀπό ποῦ ἔρχεται καί ποῦ πηγαίνει;>> ἀπήντησε: <<ἔρχομαι ἀπὸ τό μέρος τῶν ἀνδρῶν καί πηγαίνω στό μέρος τῶν γυναικῶν>>: <<ἐκ τῆς ἀνδρωνίτιδος εἰς τὴν γυναικωνίτιν>> (ἐνθ.άνωτ.ΣΤ,59).

Ἦ Ἀλέξανδρος πρὸς Διογένην:<< Ἐγὼ εἶμι Ἀλέξανδρος ὁ μέγας βασιλεύς>>.Διογένης πρὸς Ἀλέξανδρον: <<Καγὼ Διογένης ὁ Κύων>> (ἐνθ.άνωτ. ΣΤ,60).

Ἦ Ὁ Διογένης συνήθιζε νά ἀναπαύεται στήν Στοά τοῦ Διὸς καί στό Πομπεῖον. Σχετικῶς ἔλεγε ὅτι τά προαναφερθέντα κτίρια κατεσκευάσθησαν ἀπὸ

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

τούς Ἀθηναίους διά νά διαμένη αὐτός: <<αὐτῷ κατεσκευασκέναι ἐνδικοιτᾶσθαι>> (ἐνθ.ἀνωτ.ΣΤ,22).

Ἦ Διογένης ἐθεῶρει τόν γάμον <<ἐνωσιν πείσαντος καί πεισθείσης>>(ἐνθ.ἀνωτ.Ζ,72).

Τούς ρήτορας καί γενικῶς ὄλους, πού ἐπεδίωκαν τήν διαφήμισιν ὁ Διογένης τούς ὠνόμαζε <<τρισανθρώπους>> ἀντί νά τούς ὀνομάση <<τρισαθλίους>> (ἐνθ.ἀνωτ.175).

Ἦ Διογένης εἰσήλθε στήν πλουσίαν οἰκίαν τοῦ Πλάτωνος ξυπόλητος καί πατῶν ἐπιδεικτικῶς τούς πολυτελεῖς τάπητας ἀνεφώνησε: <<Πατῷ τήν ματαιοδοξίαν τοῦ Πλάτωνος: <<πατῷ τόν Πλάτωνος τύφον>>(ἐνθ.ἀνωτ.ΣΤ,26). Ἦ Πλάτων ἀπήντησε: <<Ναί, ἀλλά μέ ἄλλην ματαιοδοξίαν>>.

Κάποιος ρήτωρ ἐδιάβαζε τό κείμενον τοῦ λόγου του, πρὸς μίαν συντροφίαν, ὅπου μετεῖχε ὁ Διογένης. Ἦ λόγος ἦτο ἀτελείωτος. Ἦ κύλινδρος τῆς περγαμνῆς ἐξεδιπλοῦτο καί συνεχῶς παρουσιάζετο νέον κείμενον πυκνογραμμένον. Ὅλοι δυσανασχέτουν. Εἰς μίαν στιγμὴν βλέπει ὁ Διογένης, ὅτι τὸ κείμενον τελειώνει καί φαίνεται ἡ περγαμνὴ λευκὴ. Τότε ὑψώνει τὰς χεῖρας καί φωνάζει: <<Παῖδες ὀρῷ ξηράν>> δηλαδή:<<θᾶρρος παιδιὰ βλέπω ξηράν>> (ἐνθ. ἀνωτ.ΣΤ,38).

‘Ο Μ.‘ Αλέξανδρος ἔστειλε μέ ἀγγελιοφόρον ὄνόματι ‘Αθλίαν ἐπιστολήν πρὸς τόν ‘Αντίπατρον. ‘Ο Διογένης ἐσχολίασεν: <<‘Αθλιος πρὸς ἄθλιον, δι’ ‘Αθλίου, ἀθλίαν>>(ἐνθ.ἀνωτ.ΣΤ,44).

‘Ο Διογένης ἐγεννήθη καί διέμενε στήν Σινώπην, ὅπου ὁ πατήρ του ἦτο τραπεζίτης. Κατηγορήθη διά κιβδηλοποιΐαν καί κατεδικάσθη εἰς ἐξορίαν. Μόλις ἦλθε στήν ‘Αθήνα τόν εἰρωνεύθησαν, πού τόν κατεδίκαναν νά φύγη ἀπό τήν πόλιν των.‘Εκεῖνος ἀπήντησε: <<‘Εγώ τούς κατεδίκανα νά μείνουν ἐκεῖ>>(ἐνθ.ἀνωτ.ΣΤ,49).

Κάποτε προσεκλήθη εἰς γεῦμα. Εἰσῆλθε στό λουτρό διά νά πλύνη τάς χεῖρας του.‘Αλλά τό λουτρόν ἦτο πολύ βρώμικον.‘Οταν ἐξῆλθε ἐσχολίασεν: <<Οἱ ἐδῶ λουόμενοι πού πλένονται κατόπιν;>>.

Μίαν φοράν παρηκολούθει ἀγῶνας τοξοβολίας. Μόλις εἶδε κάποιον ἀδέξιον νά λαμβάνη τό τόξον, διά νά τοξεύση ἔτρεξε ἀμέσως καί ἐστάθη ἐμπρός στόν στόχον λέγων: <<ἐδῶ εἶναι τό ἀσφαλέστερον μέρος>>.

Τοῦ ἐδώρησαν ἕναν δοῦλον πού ὠνομάζετο Μάνης, διά νά τόν ὑπηρετῇ. Μίαν ἡμέραν ὁ Μάνης ἐδραπέτευσε καί εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι τοῦ συνέστησαν νά τόν καταδιώξῃ εἶπεν: <<Εἶναι γελοῖον ὁ Μάνης νά μπορῇ νά ζήσῃ χωρίς τόν Διογένη καί ὁ Διογένης νά μή μπορῇ νά ζήσῃ χωρίς τόν Μάνη-

τα>>.Σχετικόν καί εἰς Ἴω.Στοβαῖον (<<Ἀνθολόγιον>> ΞΒ,47) καί εἰς Διογένην Λαέρτιον: <<Βίοι φιλοσόφων>>ΣΤ,55).

Οἱ Ἀρχαιοέλληνες συνήθιζαν νά τοποθετοῦν ἄνωθεν τῆς θύρας εἰσόδου τῆς οἰκίας των διάφορα ρητά, δίκην ἐμβλημάτων (θυρεοί). Κάποιος μοχθηρός εἶχε γράψει ἄνωθεν τῆς εἰσόδου: <<μηδέν εἰσίτω κακόν>> δηλαδή, νά μή εἰσέλθῃ κάποιο κακόν. Ὁ Διογένης ἐκτύπησε τήν θύραν καί ἠρώτησεν:<<Ὁ οἰκοδεσπότης ἀπό ποῦ μπαίνει;>>(ἐνθ.ἀνωτ.ΣΤ,39).

Ἐπισκεφθεῖς τήν πόλιν Μύνδον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἶδε ὅτι ἡ πόλις ἦτο πολύ μικρά, ἀλλά διέθετε ὑπερβολικῶς μέγαρα τείχη. Ἡ ὁμιλία πού ἔκανε δέν ἐπῆγε καλῶς καί ἀναχωρῶν δυσαραεστημένος εἶπεν: <<Ἄνδρες Μύνδιοι, κλείετε καλῶς τάς πύλας, διά νά μή σᾶς φύγῃ ἡ πόλις>>: <<μή ἡ πόλις ὑμῶν ἐξέλθῃ>>(ἐνθ.ἀνωτ.ΣΤ,57).

Ὅταν ἐγήρασε οἱ φίλοι του τόν παρεκάλουν νά ἀναπαύεται καί νά μή ἐργάζεται. Ἐκεῖνος διεφώνει καί ἔλεγεν: <<Ὅταν ὁ δρομεύς φθάνῃ στό τέλος τῆς διαδρομῆς δέν σταματᾷ διά νά ξεκουρασθῇ, ἀλλά ἐντείνει τήν προσπάθειάν του>> (ἐνθ.ἀνωτ.ΣΤ, 34).

Εἷς βαθύπλουτος προσεκάλεσε τόν Διογένην στήν οἰκίαν του καί τοῦ ἔδειξε τό πλῆθος τῶν πολυτίμων ἀντικειμένων, πού ἐφύλαττε στό ὑπόγειον καί

τούς άλλους θησαυρούς. Ἀποχωρῶν ὁ Διογένης τοῦ εἶπε: <<Σέ εὐχαριστῶ διότι σήμερον ἐμοιράσθης τούς θησαυρούς σου μαζί μου>>. Ὁ πλούσιος ἠπόρησε: <<Μά πῶς ἐμοιράσθην μαζί σου τους θησαυρούς μου; ἐσύ ἀπλῶς τούς εἶδες>>. <<Καί ἐσύ>> ἀπήντησε ὁ Διογένης <<Τί ἄλλο κάνεις; ἀπλῶς τούς βλέπεις>>.

Ὁ Βασιλεύς Ἀλέξανδρος, ὁ ὁποῖος ἐθαύμαζε τόν Διογένην, διά νά τόν πειράξῃ τοῦ ἔστειλε ὡς δῶρον ἕναν δίσκο μέ κόκκαλα. Καί τοῦτο διότι οἱ κυνικοί φιλοσοφοί εἶχον ὡς ἔμβλημα τόν Κῦνα. Ὄταν συνητηθήσαν τόν ἠρώτησεν: <<Πῶς σοῦ ἐφάνη τό δῶρον μου>>. <<Ἀντάξιον διά κυνικόν φιλόσοφον, ἀλλά ὄχι ἀντάξιον διά βασιλέα>>.

Ὁ Διογένης διέμενε ἄλλοτε στήν Ἀθήνα καί ἄλλοτε στήν Κόρινθον: <<διῆγε ποτέ μέν ἐν Κορίνθῳ, ποτέ ἐν Ἀθήνησιν>> (Δίων: <<Διογένης ἢ περί τυραννίδος>> 197R) καί ἔλεγε ὅτι μιμεῖται τόν τρόπον ζωῆς τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, διότι αὐτός μένει τόν χειμῶνα στήν Βαβυλῶνα, ὅπου ἔχει ζέστη καί τό θέρος στά Ἐκβάτανα, ὅπου ἔχει δροσιά.

Ἔτσι καί ὁ Διογένης τόν χειμῶνα διέμενε στήν ζεστή Ἀθήνα καί τό καλοκαίρι στήν δροσερά Κόρινθον.

Ὁ Διογένης λοιδορούμενος ὑπό κάποιου φαλακροῦ τοῦ εἶπε: <<Δέν σέ ὑβρίζω>>: <<Σέ μέν οὐχ ὑβρίζω>>, <<ἀλλά συγχαίρω τάς τρίχας πού ἐγκατέ-

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

λειψαν τέτοιο κακό κεφάλι>>: <<τάς δέ τρίχας σου έπαινώ, ότι κακόν έξέφυγον κρανίον>> (Ι.Πούλλου: <<άνέκδοτα Διογένους>>34).

‘Ο Διογένης έπίστευε, ότι τά πάσης φύσεως υλικά αγαθά είναι τύραννοι. Έτσι όταν έλαβε ένα κομμάτι καθαρό ψωμί (<<καθαρόν λαβών άρτον>>) έβγαλε από τό σακκούλι του (<<πήρα>>) τό παξιμάδι (<<αυτόπυρον>>) τό επέταξε και είπεν: <<ξένε, σέ πε- τοῦν έξω οί τύραννοι>>:<<ώ ξένε, τυράννοις έκποδών μεθίστασο>>(Ίω.Στοβαίος:<<Άνθολόγιον>> ΙΖ,16).

‘Ο Διογένης έλεγε: <<Άπό τούς Θεούς ζητοῦν υγιείαν, αλλά οί περισσότεροι κάνουν όλα τά ένάντια στην υγιείαν>>: <<Παρά μέν τών Θεών υγιείαν εὔχονται πάντα δέ οί πλείστοι τάνάντια τῆ υγιεία πράττουσιν>> (ένθ.άνωτ.ΣΤ,38).

‘Ο Διογένης βλέπων κάποιον, ό όποίος προσεποιείτο ότι είναι έρωτευμένος μέ πλουσία γραιάν είπεν:<<Σ’αυτήν δέν εκάρφωσε τά μάτια του αλλά τά δόντια του>>.<<Διογένης ό Κύων θεασάμενος τινα πλουσίας γραιίας προσποιούμενον έρᾶν έφη:<<ταύτη οὔ τόν όφθαλμόν, αλλά τόν όδόντα έπιβέβληκεν>> (Ίω.Στοβαίος:<<Άνθολόγιον>>Ι,60).

‘Ο ίδιος έλεγεν ότι: <<οί φιλάργυροι χρησιμοποιοῦν τόν βίον όπως τό μαχαίρι, κάνουντες όμως όλα μέ τήν λαβήν>>: <<οί φιλάργυροι καθάπερ μα-

χαίρα τῷ βίῳ χρῶνται πάντα ποιοῦντες κατὰ τήν λαβήν>>(ἐνθ.άνωτ.59).

Ὁ Διογένης ὁ ἐπονομαζόμενος Κύων, ἔλεγε ὅτι διαφέρει ἀπό τῶν ἄλλων σκυλιῶν, διότι <<ἐγὼ δὲν δαγκῶνω τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ τοὺς φίλους διὰ νὰ τοὺς σώσω>>: <<ἐγὼ δὲ τοὺς φίλους, ἵνα σώσω>> (ἐνθ.άνωτ.Γ,27).

Ὁ Διογένης συνήθιζε νὰ ζητῇ ἀπὸ γνωστούς του ἕναν ὀβολόν. Ἀπὸ γνωστὸν σπάταλον ἐζήτησε μίαν δραχμὴν (6 ὀβολοί). Ἐκεῖνος τὸν ἠρώτησε <<διὰ τί ἀπὸ τοὺς ἄλλους παίρνεις ἕναν ὀβολόν καὶ ἀπὸ ἐμὲ ζητεῖς μίαν δραχμὴν;>>, <<διότι>> εἶπε ὁ Διογένης <<ἀπὸ τοὺς ἄλλους θὰ ξαναπάρω ἐνῶ ἀπὸ σένα ὄχι>>: <<Πάλιν ἐλπίζω λαβεῖν, παρὰ δὲ σοῦ οὐκέτι>> (ἐνθ.άνωτ.ΙΕ,9).

Κατὰ τὸν Διογένην ἡ ἀνοησία εἶναι <<μεγίστη καὶ τελειωτάτη πασῶν νόσων>> (Δίων: <<Περὶ βασιλείας>> Δ,160 R).

Ὁ Διογένης κατ' ἄλλους ὁ Ἀντισθένης ἐξηπατήθη καὶ στό σκοτεινὸν δωμάτιον, ἀντὶ νὰ εὑρεθῇ μετὰ τῆς Λαΐδος εὐρέθη μὲ ἄλλην ἄσχημον γυναῖκα. Ἐξελθὼν εἶπεν τὸ περίφημον: <<σβησθέντος τοῦ λύχνου πᾶσα γυνὴ ὁμοία>>.

Ὁ Διογένης ἔλεγεν ὅτι: <<οἱ ρήτορες σπουδάζουν τὴν δικαιοσύνην στὰ λόγια, ἀλλὰ οὐδὲν τὴν ἐφαρμόζουν στὰ ἔργα>>: <<ρήτορας τὰ δίκαια

μέν έσπουδακέναι λέγειν, πράττειν δέ μηδαμῶς>> (ένθ.άνωτ.ΣΤ,28).

Ο Πλάτων έδωσε τόν όρισμόν τοῦ ανθρώπου: <<ζῶν δίπουν ἄπτερον>> καί ό Διογένης έμάδησε (<<τίλας>>) έναν πετεινό, τόν έρριψε στήν Ἀκαδημία καί είπεν: <<Ίδού ό άνθρωπος>> τοῦ Πλάτωνος: <<οὔτος έστιν ό Πλάτωνος άνθρωπος>>. Μετά ό Πλάτων προσέθεσε στόν όρισμόν <<καί πλατυώνυχον>> (ένθ.άνωτ.ΣΤ,40).

Τά πανδοχεΐα (δέχονται τούς πάντας) ἦσαν κακόφημα στήν Ἀθήνα. Ο Δημοσθένης έγευμάτιζε εις ένα πανδοχεΐον. Όταν είδε τόν Διογένη νά διέρχεται έτραβήχθη πρός τά μέσα διά νά αποφύγη τά σχόλια τοῦ κυνικοῦ. Αὐτός όμως πού τόν είδε τοῦ έφώναξε: <<Δημοσθένη, ὅσον βαθύτερον εισέρχεσαι στό πανδοχεΐον, τόσον περισσότερο βυθίζεσαι εις αυτό>>(ένθ.άνωτ.ΣΤ,34).

Συμβολική πράξις του, ή όποία εισήλθε στήν αιωνιότητα καί παραμένει πάντοτε έπίκαιρος ἦτο πού έβάδιζε στήν πόλιν κρατῶν φανόν ήμέρα μεσημέρι λέγων: <<Ἀνθρωπον ζητῶ>>(ένθ.άνωτ.ΣΤ,41).

Έν ὄψει έκστρατεΐας τοῦ Φιλίππου οί Κορίνθιοι προετοιμάζοντο πυρετωδῶς, διά νά τόν αντιμετώπισουν. Ολοι άπησχολοῦντο μέ κάτι. Ἄλλος έπιδιόρθωνε τά ὄπλα του (<<ὄπλα έπισκευάζων>>) ἄλλος μετέφερε λίθους (<<λίθους παραφέρων>>) ἄλλος έκτιζε

τό τεῖχος (<<ὑποικοδομῶν τοῦ τείχους>>) καί γενικῶς πάντες ἔτρεχαν εἰς ἐργασίας. Στόν Διογένην οὐδέν ἔργον ἀνέθετον (<<οὐδεῖς γάρ αὐτῷ ἐς οὐδέν ἐχρητο>>). Τότε αὐτός ἀνεσήκωσε τό <<τριβώνιον>> (εὐτελής χιτῶν) μέχρι τήν ζώνη του καί μέ βιασύνη (<<σπουδῆ μάλα>>) ἐκύλιε τόν πίθον του ἄνω καί κάτω τοῦ Κρανείου (τοποθεσία τῆς Κορίνθου ὅπου ἔζη ὁ Διογένης). Κάποιος τόν ἐρώτησε: <<Διατί κάνεις αὐτό Διογένη;>>, <<κυλίω τόν πίθον>> ἀπεκρίθη ὁ φιλόσοφος <<διά νά μή φαίνεται, ὅτι μόνον ἐγώ εἶμαι ἀργός μεταξύ τόσων ἐργαζομένων>>: <<Τί ταῦτα ποιεῖ, ὦ Διόγενες; Κυλίω, ἔφη καγώ τόν πίθον ὡς μή μόνον ἀργεῖν δοκοῖην ἐν τοσαύτοις ἐργαζομένοις>> (Λουκιανός:<<Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν>>).

Ὁ Διογένης πωλούμενος δοῦλος περιέπαιζε τούς πάντας. Ὁ δουλέμπορος τόν ἐρώτησε τί ἐπάγγελμα γνωρίζει. << Ἀνθρώπων ἄρχειν>> ἀπεκρίθη ὁ φιλόσοφος. Καί στόν κήρυκα πού τόν διέταξε νά σηκωθῆ ἐπάνω (<<ἀναστήναι κελευόντος>>) ἠρνήθη εἰπών <<καί ἂν ἐπώλεις; ἰχθύν τί θά ἔκανες;>> (Πλούταρχος: <<Περί εὐθυμίας>>³, Ε-Διογένης Λαέρτιος: <<βίοι φιλοσόφων>> ΣΤ,29 -Μένιππος: <<Διογένους πράσις>>).

Ὁ Διογένης ἐθεώρει ὅτι σφάλλει τό ἴδιο αὐτός, πού δίδει εἰς ἐκείνους πού δέν πρέπει, μέ αὐτόν πού δέν δίδει εἰς ἐκείνους πού πρέπει νά δίδῃ: <<τῆς

αυτῆς ἀμαρτίας εἶναι τό διδόναι οἷς μή δεῖ καί τό μή διδόναι οἷς δεῖ» (ἐκ τῆς συλ. Ἰω.Πούλλου <<τά ἀνέκδοτα τοῦ Διογένους>>38).

Ἦ Διογένης εὕρισκόμενος στήν Ὀλυμπία διά νά παρακολουθήσῃ τούς ἀγῶνας εἶδε <<νεανίσκους>> ἀπό τήν Ρόδον πολυτελῶς ἐνδεδυμένους μέ ἀκριβᾶ στολίδια ἐγέλασε καί εἶπεν: <<Αὐτό εἶναι ἀλαζονεία>>: (<<γελάσας ἔφη τῦφος τοῦτό ἐστι>>). Κατόπιν συνήντησε τούς Λακεδαιμονίους οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐνδεδυμένοι μέ πολύ πτωχοῦς χιτῶνας μέ γυμνοῦς ὤμους: <<Αὐτό εἶπεν, εἶναι ἄλλου εἶδους ἀλαζονεία>> (ἐνθ.ἀνωτ.21).

Ἦ Διογένης κατηγορεῖ τόν Σωκράτην, ὅτι ἐξηβίον τρυφηλόν (<<τρυφήσαι>>) διότι κάποτε-κάποτε (<<ἔστιν ὅτε>>) ἐφόρει σανδάλια (<<βλαύτας>>).

Διονύσιος

Ἦ Οὐρανὸς τῶν Συρακουσῶν Διονύσιος, πού ἐπιέζετο ἀπό τήν ὑπερήλικα μητέρα του νά τῆς δώσῃ κάποιον πολίτην διά σύζυγον τῆς ἀπήντησε ὅτι: <<ὡς τύρανος κατήργησε τούς νόμους τοῦ κράτους, ἀλλά δέν μπορεῖ νά καταργήσῃ τούς νόμους τῆς φύσεως>>: <<τούς μέν τῆς πόλεως νόμους λευκέναι τυραννῶν τούς δέ τῆς φύσεως οὐκ εἶναι δυνατός βιάζεσθαι>>. (Πλούταρχος:<<Σόλων>>20).

Ὁ τύραννος Διονύσιος εἶπε στόν μουσικό Ἀριστόξενο, ὅτι <<ἡ τυραννία εἶναι γεμάτη ἀπό πολλά κακά (<<κακῶν μεστὴν οὖσαν>>) ἐκ τῶν ὁποίων τό χειρότερον εἶναι τό γεγονός ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν λεγομένων φίλων σοῦ ὀμιλεῖ μέ εἰλικρίνεια>>: <<ἡλικόν τό μηδένα τῶν λεγομένων φίλων μετά παρρησίας διαλέγεσθαι>> (Πλούταρχος: <<Τιμολέων>>15).

Ἐπαμεινώνδας

Μία ἑταῖρα παρεκάλεσε τόν στρατηγόν Πελοπίδα νά ζητήσῃ ἀπό τόν βοιωτάρχην Ἐπαμεινώνδα νά ἀπολύσῃ ἐκ τῆς φυλακῆς γνωστόν κακόφημον κάπηλον. Ὁ Πελοπίδας συνήντησε τόν Ἐπαμεινώνδα καί τοῦ ἐζήτησε νά ἐλευθερώσῃ τόν κάπηλον. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἠρνήθη. Μετ' ὀλίγον ἡ ἑταῖρα πού ἦτο ἐρωμένη τοῦ καπήλου ἐπεσκέφθη τόν Ἐπαμεινώνδα καί τόν παρεκάλεσε καί αὐτή. Ὁ Ἐπαμεινώνδας τῆς ἔκανε τήν χάριν καί ἀπέλυσε ἐκ τῆς φυλακῆς τόν κάπηλον: <<τῆς ἐρωμένης δεηθείσης ἀφείξ>>.

Ὁ Πελοπίδας ὠργισμένος διαμαρτύρεται στόν Ἐπαμεινώνδα. <<Ἐγώ, ὁ στρατηγός, σοῦ ἐζήτησα τήν χάριν καί σύ δέν τήν ἔκανες εἰς ἐμέ τόν στρατηγόν, ἀλλά τήν ἔκανες εἰς ἓνα πορνίδιον>>. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔδωσε ἀπάντησιν, ἡ ὁποία πραγματικῶς ἀξίζει θαυμασμοῦ. Ἀπεκρίθη: <<Τέτοιες χάρες, Πελοπίδα,

δέν πρέπει νά τίς ζητοῦν στρατηγοί, ἀλλά ἑται-
ρίδια>>: <<τοιαύτας χάριτας, ὦ Πελοπίδα, λαμβάνειν
ἑταιριδίους οὐ στρατηγοῖς πρέπον ἐστίν>> (Πλού-
ταρχος:<<Πολιτικά παραγγέλματα>>808,Ε).

Ἄπεσταλμένοι τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν προ-
σηλθαν στόν Ἐπαμεινώνδα μέ σκοπόν νά τόν δωρο-
δοκήσουν. Αὐτός ἀντελήφθη τάς προθέσεις των καί
τούς προσεκάλεσε εἰς γεῦμα: <<ὁ δέ αὐτοῦς εἰς ἄρι-
στον εἰσεδέξατο>>. Ἡ τράπεζα ἦτο πτωχική: <<παρα-
κειμένης δέ τραπέζης φαύλης>> μέ ἐλάχιστον φαγη-
τόν καί ξινό κρασί: <<ὀξίνην ἔπινον>>. Οἱ ἀπε-
σταλμένοι ἔβλεπαν ἀμίλητοι τήν πενίαν τοῦ Ἐπαμει-
νώνδου. Αὐτός ἐγέλασε καί τούς εἶπεν: <<Φύγετε τώ-
ρα καί νά πληροφορήσετε τόν δεσπότη σας τί τρώγω
ὄταν γευματίζω καί θά καταλάβῃ, ὅτι ὁ ἀρκούμενος
εἰς αὐτά δέν πρόκειται νά προδώσῃ: <<καί συνήσει
ὅτι ἔγωγ' οὐκ ἄν προδοίδην τι ὁ τούτοις ἀρκούμε-
νος>> (Ἰω.Στοβαῖος:<<Ἀνθολόγιον>> Ε,48).

Ἦταν ὁ Ἐπαμεινώνδας εἶδε <<μέγα στρατό-
πεδον>> πού δέν εἶχε καλόν στρατηγόν ἐσχολίασε:
<<ἤλικον θηρίον καί κεφαλὴν οὐκ ἔχει>>(ἔνθ.ἀνωτ.
ΝΔ.50).Δηλαδή:<<τεράστιον θηρίον, δίχως κεφάλι>>.

Ἐπίκουρος

Ἦ Ο Ἐπίκουρος ἠρνεῖτο τὴν πολυτελῆ ζωὴν. Στόν φίλο πού ἐπέμενε νά τοῦ προσφέρῃ δῶρα ὁ Ἐπίκουρος ἔγραψε: <<Στείλε μου λίγο τυρί γιά νά μπορῶ νά ζῶ πολυτελῶς ὅταν θέλω>>: <<πέμψον μοι τυροῦ κυθριδίου ἴν' ὅταν βούλωμαι πολυτελεύσασθαι δύνωμαι>>(ἔνθ.άνωτ.11).

Ἐπίκτητος

Ἦ Ο Ἐπίκτητος συνεβούλευε (<<'Εγχειρίδιον>> ΛΓ,8). Ἐάν σέ πληροφορήσουν ὅτι κάποιος σέ κακο-λογεῖ (<<κακῶς λέγειν>>) νά μὴν ἀπολογηθῆς (<<μὴ ἀπολογοῦ>>) ἀλλά νά ἀπαντήσης: <<Αὐτός πού μέ κατηγορεῖ ἠγνῶει προφανῶς καί τά λοιπά ἐλαττώματά μου, διότι, ἀλλοιῶς δέν θά ἔλεγε μόνον ὅσα εἶπε>>: <<'Ηγνῶει γάρ τά ἄλλα τά προσόντα μου κακά, ἔπει οὐκ ἂν ταῦτα μόνον ἔλεγεν>>.

Ἦ Ο Ἐπίκτητος παρετήρησε (<<'Εγχειρίδιον>> ΝΒ,2): <<Λέγομεν ψεύδη, ἀλλά εἴμεθα ἐτοιμοὶ νά ἀποδεικνύωμεν μέ λόγους, ὅτι δέν πρέπει νά ψευδῶμεθα>>: <<ὅτι οὐ δεῖ ψεύδεσθαι πρόχειρον ἔχομεν>>.

Ζεῦξις

Ὁ ἐπιφανής ζωγράφος Ζεῦξις, φίλος τοῦ Σωκράτους εἶχε ζωγραφίσει τόν περίφημον πίνακα <<Παῖς φέρων σταφυλάς>> πού ὅπως διηγείται ὁ Πλίνιος ἦτο τόσο φυσικός, ὥστε τά πουλιά ἐρράμφισαν τά σταφύλια. Ὁ Ζεῦξις ἐδυσφόρησε λέγων, ὅτι ἂν ὁ πίναξ ἦτο πράγματι φυσικός τά πουλιά θά ἐφοβοῦντο τό παιδί καί θά ἔφευγαν.

Ὁ ἴδιος ζωγράφος ἐπεσκέφθη τόν Παρράσιον (σπουδαῖος ὁ διάλογός του μέ τόν Σωκράτην περί ζωγραφικῆς) διά νά ἰδῆ κάποιο ἔργον του, <<Ποῦ εἶναι;>> ἐρώτησε. <<Ὅπισθεν τοῦ παραπετάσματος>> ἀπεκρίθη ὁ Παρράσιος καί τοῦ ἐδειξε τό ἀπέναντι παραπέτασμα. Ὁ Ζεῦξις ἐπῆγε νά τό τραβήξῃ καί τότε μόνον ἀντελήφθη ὅτι τό παραπέτασμα ἦτο ζωγραφισμένον στόν τοίχον. Ἀναφέρεται τό σχόλιον κάποιου ὅτι: <<Ὁ Ζεῦξις ἐξηπάτησε τά πουλιά καί ὁ Παρράσιος τόν Ζεῦξιν>>.

Ζήνων

Ὁ Ζήνων ὁ Κιτιεύς δέν ἦτο ἐξ ἀρχῆς φιλόσοφος, ἀλλά ἔμπορος. Τό πλοῖον του ἐναυάγησε πλησίον τοῦ Πειραιῶς καί ἔχασε ὀλόκληρον τήν περιουσίαν του. Πτωχός ἀνήλθε στήν Ἀθήνα καί <<ἐκά-

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

θισε παρά τινα βιβλιοπώλην>> ὁ ὁποῖος ἐδιάβαζε μεγαλοφώνως τὰ << Ἀπομνημονεύματα>> τοῦ Ξενοφώντος. <<Ποῦ εὐρίσκονται τώρα τέτοιοι ἄνδρες ὅπως ὁ Σωκράτης;>> ἐρώτησε τὸν βιβλιοπώλην τὴν ὥραν πού διήρχετο ὁ Κράτης (<<εὐκαίρως δέ παριόντος τοῦ Κράτητος>>). Ὁ βιβλιοπώλης ἔδειξε τὸν Κράτητα καὶ εἶπε:<<Τούτῳ παρακολούθησον>>. Ἔτσι ὁ Ζήνων χάρις στό ναυάγιον ἔγινε φιλόσοφος.

Σχετικῶς παροιμιώδης εἶναι ἡ φράσις του: <<εἶχα καλὸν ταξειίδι, ὅταν ἐναυάγησα>>: <<νῦν εὐπλόηκα, ὅτε νεναυάγηκα>> (Διογένης Λαέρτιος: <<Βίοι φιλοσόφων>>Δ,4).

Ὁ ἴδιος φιλόσοφος εἶπεν εἰς κάποιον φλύαρον νεαρόν (<<φλυαροῦν μειράκιον>>): <<ἔχομεν δύο αὐτιά καὶ ἓνα στόμα διὰ νὰ ἀκούγωμεν πολλὰ καὶ νὰ λέγωμεν ὀλίγα>> (ἔνθ.ἀνωτ.23).

Ἡράκλειτος

Ὁ Ἡράκλειτος ὅταν ἦτο μικρὸς ἔλεγεν, ὅτι δέν ἐγνώριζε κάτι (<<μηδέν εἰδέναι>>), ὅταν ἐμεγάλωσε ἔλεγεν, ὅτι ἐγνώριζε τὰ πάντα (<<πάντα ἐγνώκέναι>>).

Θαλής

ἽΟ Θαλῆς παρατηρῶν τόν οὐρανόν ἔπесе ἐντός λάκκου (<<ἐμπεσόντα εἰς βάραθρον>>). ἽΗ ὑπηρέτριά του ἐκ Θράκης (<<Θραῖτα οὐσα>>) εἶπεν: <<καλῶς ἔπαθεν>>, διότι ἐνῶ ἀγνοῖ αὐτά πού εὐρίσκονται πρό τῶν ποδῶν του (<<παρά ποσίν ἀγνοῶν>>) ἀναζητεῖ νά μάθη αὐτά πού εὐρίσκονται στόν οὐρανόν>> (ἽΙω. Στοβαῖος:<<ἽΑνθολόγιον>>Π,5).

Στόν μοιχόν ὁ ὁποῖος ἐρώτησε τόν Θαλῆ, ἐάν ἔπρεπε νά ὀρκισθῆ ὅτι δέν ἐμοίχευσε ὁ φιλόσοφος ἀπήντησε: <<δέν εἶναι χειρότερα ἢ ἐπιπορκία τῆς μοιχείας;>> (Διογένης Λαέρτιος:<<Βίοι φιλοσόφων>> Α, 35).

ἽΗ μήτηρ τοῦ Θαλοῦ τόν ἐπίεξε νά νυμφευθῆ. <<Δέν ἦλθε ἀκόμη ὁ καιρός>> τῆς ἔλεγε: <<οὐδέπω καιρός>> καί ἀργότερον <<ἐπέρασε ὁ καιρός>>: <<οὐκέτι καιρός>>(ἐνθ.ἀνωτ.Α,26).

Θεανώ

ἽΗ Θεανώ, ἡ πυθαγορική φιλόσοφος, ἐρωτηθεῖσα <<πότε μία γυναῖκα καθαρίζει ἀπό τήν ἐπαφήν της μέ τόν ἄνδρα>>, ἀπήντησε: <<ἀπό μέν τόν ἰδικόν της ἀμέσως, ἀπό δέ τόν ξένον ποτέ>>: <<ἀπό

μέν τοῦ ἰδίου παραχρῆμα, ἀπό δέ τοῦ ἀλλοτρίου οὐδέποτε» (Διογένης Λαέρτιος: <<Βίοι φιλοσόφων>> Γ, 43).

Θεμιστοκλῆς

Κάποιος Σερίφιος εἶπε στόν Θεμιστοκλῆ, ὅτι δέν ἐδοξάσθη λόγω τῆς ἀξίας του (<<ἐνεκα αὐτοῦ>>) ἀλλά λόγω τῆς ἀξίας τῆς πόλεως. Ὁ Θεμιστοκλῆς τοῦ ἀπήντησε: <<Ἀληθῆ λέγεις, οὔτε ἐγώ θά ἐγενόμην ἐνδοξος ἐάν ἦμουν Σερίφιος, οὔτε σύ ἐάν ἦσουν Ἀθηναῖος>> (Πλούταρχος: <<Θεμιστοκλῆς>> 18)

Ὁ Θεμιστοκλῆς μεταξύ τῶν διαφόρων, πού τοῦ ἐζήτησαν τήν κόρην του προετίμησε ἀντί ἑνός πλουσίου ἕναν χρηστόν νέον εἰπών ὅτι: <<προτιμᾶ ἄνδρα πού νά ἔχη ἀνάγκην χρημάτων, παρά χρήματα πού νά ἔχουν ἀνάγκην ἀνδρός>>: <<ζητεῖν ἄνδρα χρημάτων δεόμενον μᾶλλον ἢ χρήματα ἀνδρός>> (ἐνθ.ἀνωτ.).

Μετά τήν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνας ὁ Θεμιστοκλῆς περιπατεῖ στήν παραλίαν μέ φίλον του. Παντοῦ ἔχουν ἐκβρασθῆ πτώματα βαρβάρων. Ἡ περιοχή εἶναι γεμάτη ἀπό ναύαγια καί διασκορπισμένα εὐρίσκονται διάφορα πολύτιμα ἀντικείμενα. Ὁ φίλος τοῦ Θεμιστοκλέους σκύβει καί παίρνει ἕνα περιδέριον. Τό δεικνύει στόν Θεμιστοκλῆ, ὁ ὁποῖος τοῦ

λέγει: <<Κράτησέ το. Διότι ἐσύ δέν εἶσαι ὁ Θεμιστοκλῆς>>. <<ἀνελοῦ σαύτῳ σύ γάρ οὐκ εἶ Θεμιστοκλῆς>>.

Ἦ Ο Θεμιστοκλῆς ἔλεγε στόν υἱόν του, ὅτι εἶναι ὁ ἰσχυρότερος τῶν Ἑλλήνων, διότι <<Οἱ Ἰ Αθηναῖοι ἐξουσιάζουν τούς Ἑλληνας, ἐγώ ἐξουσιάζω τούς Ἀθηναίους, ἡ μητέρα σου ἐξουσιάζει ἐμένα καί ἐσύ τήν μητέρα σου>>: <<τοῖς μέν γάρ Ἑλλησιν ἐπιτάσσειν Ἀθηναίοις δ' ἐαυτόν, αὐτῳ δέ τήν ἐκεῖνου μητέρα, τῇ μητρί δ' ἐκεῖνον>> (Πλούταρχος: <<Θεμιστοκλῆς>>18). Σχετικόν καί εἰς Πλούταρχον: <<Περί παιδῶν ἀγωγῆς>>2).

Κάτι ἀνάλογο εἶχε διατυπώσει καί ὁ Ἄριστοτέλης ὁ ὁποῖος ἔγραψεν (<<Πολιτικά>> Β,1269,β): <<Διότι τί διαφέρει τό νά κυβερνοῦν αἱ γυναῖκες ἀπό τό νά κυβερνῶνται οἱ ἄρχοντες ὑπό τῶν γυναικῶν;>>: <<Τί γάρ διαφέρει γυναῖκας ἄρχειν ἢ τούς ἄρχοντας ὑπό τῶν γυναικῶν ἄρχεσθαι;>>.

Ἦ Οταν ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο ἀκόμη νέος καί δέν εἶχεν ἀκόμη ἀναδειχθῆ ἔλεγε στούς φίλους του, πού τόν ἐθαύμαζαν: <<Ποία εἶναι ἡ ἀξία μου ἀφοῦ οὐδεῖς μέ φθονεῖ διά κάτι;>>: <<ὄς οὔπω φθονοῦμαι>> (Αἰλιανός:<<Ποικίλη ἱστορία>>Β,12).

Ἦ Οταν ὁ Θεμιστοκλῆς διωκόμενος ἀπό τούς Ἀθηναίους κατέφυγε στήν Περσικήν αὐλήν καί παρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ βαρβάρου βασιλέως, διά νά

μή τόν προσκυνήση, ἀλλά καί διά νά σεβασθῆ τό πρωτόκολλον ἔρριψε χάμω τό δακτυλίδιον του καί ἔσκυψε νά τό πάρη δίδων οὕτω τήν ἐντύπωσιν ὅτι προσεκύνησε.

Τό ἴδιο τέχνασμα ἔκανε καί ὁ βοιωτάρχης Ἰσμηνίας, ὅταν τό 367 π.Χ. μαζί μέ τόν Πελοπίδα ἀπεστάλη ὑπό τῶν Θηβαίων στόν βασιλέα τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξη τόν Μνήμονα(ἐνθ.ἀνωτ.Α,21).

Θεόκριτος

Ὁ Θεόκριτος ἐρωτηθεῖς διατί δέν συγγράφει ἀπῆντησε: <<διότι δέν δύναμαι νά γράψω ὅπως θέλω καί ὅπως δύναμαι νά γράψω, δέν θέλω>>. <<ὡς μέν βούλομαι, οὐ δύναμαι, ὡς δέ δύναμαι, οὐ βούλομαι>> (Ἰω.Στοβαῖος: <<Ἀνθολόγιον>>ΚΑ,10).

Στόν γραμματοδιδάσκαλον πού ἐδιάβαζε ἄσχημα (<<φαύλως ἀναγιγνώσκοντα>>) ὁ Θεόκριτος προσελθών εἶπεν: <<διατί δέν διδάσκεις γεωμετρίαν;>>. Ἐκεῖνος ἀπεκρίθη ὅτι: <<δέν ξέρω γεωμετρίαν>>,<<καί τί μέ αὐτό;>> συνέχισε ὁ Θεόκριτος <<ἀφοῦ δέν γνωρίζεις, οὔτε νά διαβάζης>>(Ἰω. Στοβαῖος:<<Ἀνθολόγιον>>Δ,70).

Θεόφραστος

Ἦ Ο Θεόφραστος εἶπε σέ κάποιον, ὁ ὁποῖος οὐδὲν ὄλως ὠμίλησε στό Συμπόσιον ὅτι <<ἐάν εἶσαι βλάξ ἐφέρθης ὡς σοφός καί ἂν εἶσαι σοφός ἐφέρθης ὡς βλάξ>> (Διογένης Λαέρτιος: <<Βίοι φιλοσόφων>> Γ, 40).

Ἰππίας

Ἦ Ο σοφιστής Ἰππίας μετά παρέλευσιν χρόνου ἐπέστρεψε στήν Ἀθήνα καί παρηκολούθησε τόν Σωκράτη διδάσκοντα. Διά νά τόν πειράξῃ (<<ἐπισκώπτων>>) τοῦ εἶπε: <<ἀκόμη τά ἴδια λέγεις Σωκράτη;>>: <<ἔτι γάρ τά αὐτά λέγεις;>> (Ξενοφῶν: <<Συμπόσιον>>4,6). <<Εἰς τοὺς ἐρωτῶντας σέ>> ἀπήντησε ὁ Σωκράτης <<ἐάν δύο φορές τό πέντε κάνη δέκα; δέν θά ἀποκριθῆς τό ἴδιο τώρα, τό ὅποιον καί πρίν ἀπεκρίθης;>>.

Ἰπποκράτης

Ἦ Ο διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς Ἰπποκράτης ἐζήτησε ἀπό κάποιον φλυάρον μαθητήν δύο δίδακτρα. Ἦ Εν διά νά τόν μάθῃ νά ὀμιλῇ καί ἔν διά νά τόν μάθῃ νά σιωπᾷ.

Ἴππῶναξ

Ὁ Ἐφέσιος ἱαμβογράφος Ἴππῶναξ ἔλεγεν, ὅτι <<δύο εἶναι αἱ γλυκύτεραι ἡμέραι τῆς γυναικός, ἢ μία ὅταν τὴν νυμφεύεσαι καὶ ἢ ἄλλη ὅταν τὴν κηδεύης>>. <<ὅταν γαμῆ τις κάκφερη τεθνηκυῖαν>>(Ἰω. Στοβαῖος;<< Ἀνθολόγιον>>ΞΗ,8).

Ἴφικράτης

Κάποιος ρήτωρ ἀγορεύων στὴν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου ἠρώτησε τὸν Ἴφικράτην: <<Ποῖος εἶσαι καὶ ἔχεις μεγάλην ιδέαν (<<μέγα φρονεῖς>>) διὰ τὸν ἑαυτὸν σου; μήπως εἶσαι ἰππεύς; ἢ ὀπλίτης; ἢ τοξότης; ἢ πελταστής;>>. <<Τίποτε ἐξ αὐτῶν>> ἀπήντησε ὁ Ἴφικράτης, <<ἀλλὰ γνωρίζω ὅλους αὐτούς νὰ τοὺς διατάσσω>>. <<ἀλλὰ τούτοις ἐπιτάττειν πᾶσιν ἐπιστάμενος>> (Ἰω. Στοβαῖος;<< Ἀνθολόγιον>> ΝΔ,52).

Ὁ Ἴφικράτης ὅταν ἐστρατοπέδευσε εἰς ἐχθρικήν περιοχὴν διέταξε νὰ σκάψουν τάφρο καὶ χαρακώματα. Εἰς κάποιον πού τὸν ἠρώτησεν <<διατί; τί φοβούμεθα;>> ἀπήντησε ὅτι ἢ χειρίστη φράσις ἑνὸς στρατηγοῦ εἶναι: <<δὲν τό ἐπερίμενα>>. <<οὐκ ἂν προσεδόκησα>>(ἐνθ. ἀνωτ. ΝΔ,51).

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Είρωνεύοντο τόν Ἴφικράτην διά τήν ταπεινήν καταγωγήν του. Ἐκεῖνος ἀπεκρίθη: <<Ἐγώ θά ἀρχίσω τό γένος μου>>: <<ἐγώ ἄρξω τοῦ γένους>> (ἐνθ.ἀνωτ. ΠΣΤ,15). Καί πράγματι συντόμως κατέστη ὁ ἐνδοξώτερος στρατηγός τῶν Ἀθηναίων.

Ἦ ὁ υἱός τοῦ Ἴφικράτους, ὅταν ἦτο παιδί εἶχε μεγάλη σωματική διάπλασι. Δι' αὐτόν τόν λόγον ἤθελαν νά τόν ἀναγκάσουν νά ἀναλάβῃ δημοσίαν ὑπηρεσίαν (<<ἀναγκαζόντων λειτουργεῖν>>). Ἦ Ἴφικράτης τούς εἶπεν: <<ἐάν θεωρῆτε τά μεγαλόσωμα παιδιά ἄνδρας τότε νά νομοθετήσετε ὅτι καί οἱ μικρόσωμοι ἄνδρες εἶναι παιδιά>>: <<τούς μικρούς τῶν ἀνδρῶν παῖδας εἶναι ψηφιοῦνται>> (Ἦ Ἀριστοτέλης: <<Ρητορική τέχνη>>1399,α,40).

Καρνεάδης

Ἦ ὁ φιλόσοφος Καρνεάδης εἶχε τήν ἀτυχίαν νά χάσῃ αἰφνιδίως τό φῶς του. Τυφλός πλέον ἐζήτησε ἀπό τόν ὑπρέτην του (παῖδα) νά ἀνάψῃ τόν λύχνον (λύχνον ἄψαι) διά νά φωτίζεται ἡ οἰκία. Αὐτός τοῦ εἶπε ὅτι ἐν τάξει ἦναψα τόν λύχνον. Ἦ Καρνεάδης πού δέν τόν ἐπίστευσε τόν διέταξε: <<διάβασέ μου (σύ ἀναγίγνωσκε) διά νά βεβαιωθῶ>>.

Κίμων

Κάποιος ὀνόματι Ροισάκης ἀποστάτης τοῦ Πέρσου βασιλέως ἦλθε στήν Ἀθήνα μέ πολλά χρήματα: <<ἐλθεῖν μετὰ χρημάτων πολλῶν>>. Αὐτός ὁ βάρβαρος ἔχων ἀνάγκην προστασίας προσέφυγε στήν οἰκίαν τοῦ Κίμωνος καί ἄφησε στήν πύλην τῆς αὐλῆς δύο δοχεῖα, τό ἓνα γεμάτο μέ χρυσοῦς δαρεικοῦς καί τό ἄλλο μέ ἀργυροῦς. Ὄταν ὁ Κίμων τά εἶδε ἐγένεσε καί τόν ἠρώτησε: <<τί ἀπό τά δύο διαλέγει νά ἔχη τόν Κίμωνα μισθωτόν ἢ φίλον;>>: <<πότερον αἰρεῖται Κίμωνα μισθωτόν ἢ φίλον ἔχειν;>>. Ἐκεῖνος ἀπεκρίθη <<φίλον>>, <<Ἐ, τότε λάβε αὐτά μαζί σου, διότι ἀφοῦ εἶμαι φίλος σου θά τά χρησιμοποιήσω ὅταν τά χρειασθῶ>> (Πλούταρχος: <<Κίμων>>10).

Κινέας

ἽΟ Θεσσαλός φιλοσοφος καί δεινός ρήτωρ Κινέας ἀνήκε στήν ἀκολουθία τοῦ βασιλέως Πύρρου, τόν ὁποῖον προσεπάθησε νά ἀποτρέψη νά ἐκστρατεύσῃ κατά τῆς Ἰταλίας. ἽΟ διάλογος, τόν ὁποῖον διασώζει ὁ Πλούταρχος (<<Πύρρος>>14) συνοπτικῶς εἶχε ὡς ἑξῆς: <<Πύρρε, ἂν νικήσωμεν τοῦς Ρωμαίους τί θά κάνωμεν κατόπιν;>>. <<Θά κυριεύσωμεν ὀλόκληρον τήν Ἰταλίαν>>. <<Καί ἀφοῦ κυριεύσωμεν τήν Ἰτα-

λίαν τί θά κάνωμεν;>>(τί ποιήσωμεν;). <<Θά στραφῶμεν ἐναντίον τῆς Σικελίας καί θά τήν κατακτήσωμεν>>. <<Καί μέ αὐτό θά τελειώσωμεν τήν ἐκστρατείαν μας;>>.<<᾽Οχι, διότι μετά θά καταλάβωμεν τήν Λιβύην καί τήν Καρχηδόνα>>. <<Καί ἀφοῦ τέλος τά ὑποτάξωμεν ὅλα τί θά κάνωμεν;>>. Ἐδῶ ὁ Πύρρος ἐγέλασε (ἐπιγελάσας) καί εἶπεν:<<᾽Ε! τότε θά ἀναπαυόμεθα γιά καλά>> (Σχολήν ἄξομεν πολλήν). <<Καί γιατί>> ἠρώτησε ὁ Κινέας <<δέν ἀναπαυόμεθα ἀπό τώρα;>>.

ἽΟ Κινέας ἀπεδείχθη ἱκανός διπλωμάτης καί ὅπως εἶπεν ὁ Πύρρος: <<ὁ Κινέας κατέκτησε μέ τά λόγια περισσότερας πόλεις, ἀπό ὅσας κατέκτησα ἐγώ μέ τά ὅπλα>>.

Κλεάνθης

ἽΟ Κλεάνθης παρεπονείτο στόν ἰατρόν πού τόν ἐθεράπευσε: <<σύ δέ με βούλει ἤδη τό πλεόν τῆς ὁδοῦ κατανούσαντας ἀναστρέφειν, εἶτα πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς τήν αὐτήν ἔρχεσθαι;>>. Δηλαδή:<<Ἐσύ θέλεις τώρα πού διήνυσα τό περισσότερον μέρος τῆς ὁδοῦ νά μέ γυρίσης πίσω καί ἔπειτα νά κάνω πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς τόν ἴδιον δρόμον;>> (Ἵω.Στοβαῖος: <<Ἐνθολόγιον>>Ζ,54).

Κλεομένης

Ἵ Ο Βασιλεύς τῆς Σπάρτης Κλεομένης ἐξεστράτευσε κατά τοῦ Ἄργους. Στά τεῖχη τῆς πόλεως ἵστανται ἔνοπλοι αἱ γυναῖκες μέ ἐπικεφαλῆς τήν βασίλισσα Τελέσιλλαν, τήν ὁποίαν ἐξύμνησεν ὁ Πλούταρχος καί ὁ Παυσανίας, διά τά κατορθώματά της. Ἵ Ο Κλεομένης μόλις εἶδε γυναῖκας στά τεῖχη διέταξε νά ἀποχωρήσουν, διότι: <<τό νικᾶν ἄδοξον, τό ἠτῶσθαι ὄνειδος>>.

Κράτης

Ἵ Ο Κράτης συνήντησε νέον πλούσιον συνοδευόμενον ἀπό πολλούς κόλακας. Τοῦ εἶπεν: <<νεανίσκε ἐλεῶ σου τήν ἐρημίαν>>. Δηλαδή: <<νέε μου σέ λυποῦμαι διά τήν μοναξιά σου>> (Ἵ Ιω. Στοβαῖος: << Ἀνθολόγιον>> ΙΔ, 20).

Ἵ Ο Κράτης ἀπό βαθύπλουτος κατέστη ἠθελημένως πάμπτωχος, διότι ἐμοίρασε ὀλόκληρον τήν περιουσίαν του. Ἵ Η πλουσία Ἵ Ιπαρχία ἐπέμενε νά τόν παντρευθῆ. Ἵ Αφοῦ ἐκεῖνος ματαιίως προσεπάθησε νά τήν μεταπείσῃ, ἐσηκώθη, ἐγδύθη τελείως καί τῆς εἶπεν: <<ὁ μέν νυμφίος οὔτος, ἡ δέ κτήσις αὐτῆ>> δηλαδή: <<αὐτός εἶναι ὁ γαμβρός καί αὐτή ἡ περιουσία του>> (Διογένης Λαέρτιος: <<Βίοι φιλοσόφων>> ΣΤ, 93).

Λυκοῦργος

Περί τό 800 π.Χ. ὁ Λυκοῦργος ἀσχολεῖται μέ τήν ἐπιρροήν πού ἀσκοῦν αἱ συνήθειαι καί ἀποδίδει ἰδιαιτέραν σημασίαν στόν τρόπον ἀνατροφῆς (<<βίων ἀγωγαί>>). Πρός τοῦτο ἔλαβε δύο σκυλάκια ἀπό τούς ἰδίους γονεῖς καί τά ἐξεπαίδευσε διαφορετικῶς. Τό ἓνα τό ἔμαθε νά κυνηγᾶ (<<θηρᾶν>>) καί τό ἄλλο τό ἔκανε λαίμαργον (<<λίχνον>>). Εἰς μίαν συνάθροισιν τῶν Λακεδαιμονίων ἔφερε τά ἀδελφά σκυλάκια καί τούς ἐπαρουσίασε ἓνα δοχεῖον μέ φαγητό καί ἓναν λαγό πού τόν ἔλυσε ἀμέσως νά φύγη. Τό ἓνα σκυλάκι ὤρμησε νά ἀρπάξῃ τόν λαγό, ἐνῶ τό ἄλλο ὤρμησε στό φαγητό.: <<Εἶτα προσαγωγῶν τούς σκύλακας διαφῆκε, καταθείς εἰς μέσον λοπάδα καί λαγοῦ κατευθύ τῶν σκυλάκων. Καί ὁ μὲν ἐπί τόν λαγῶν ἦξεν ὁ δ' ἐπί τήν λοπάδα ὤρμησε>> (Πλούταρχος: <<Περί παιδων ἀγωγῆς>>4,Z). Ἔτσι ἔδειξε τήν σημασίαν τοῦ τρόπου ἀνατροφῆς, πού συνδυαζόμενος μέ τήν ποιότητα τοῦ γένους (<<εὐγένεια>>) δημιουργεῖ τόν τέλειον ἄνθρωπον, ὅπως ἀναλύει (ἐνθ.ἀνωτ.) λεπτομερῶς ὁ Πλούταρχος.

Λύσανδρος

Ὁ Λύσανδρος ἐπίστευε πολλή στήν σημασία τῆς δυνάμεως, ἰδίως στάς σχέσεις μεταξύ κρατῶν. Στούς Ἀργεῖους οἱ ὁποῖοι ἠμφεσβήτησαν τά σύνορα τῆς χώρας καί ἐπίστευαν ὅτι ὁμιλοῦν δικαίως ἔδειξε ἓνα μαχαῖρι καί τούς εἶπε: <<ὁποῖος κρατεῖ αὐτό ὁμιλεῖ καλλίτερον περί συνόρων γῆς>>: <<ὁ ταύτης κρατῶν βέλτιστα περί γῆς ὄρων διαλέγεται>>(Πλούταρχος:<<Λύσανδρος>>22).

Στόν νεαρό Μεγαρέα ὁ ὁποῖος εἰς κάποιαν συγκέντρωσιν τοῦ ὠμίλησε μέ θάρρος τοῦ εἶπεν: <<ξένε, τά λόγια σου ἔχουν ἀνάγκην μιᾶς πόλεως>>: <<οἱ λόγοι σου, ὦ ξένε, πόλεως δέονται>> (ἔνθ.ἀνωτ).

Ὁ Λύσανδρος μετέβη πρεσβευτής στόν τύραννο Διονύσιο στάς Συρακούσας. Αὐτός τοῦ ἔδειξε δύο ὁμορφα φορέματα καί τοῦ εἶπε νά διαλέξῃ ὁποῖο θέλει διά νά τό κάνῃ δῶρο στήν κόρην του (<<θυγατρὶ κομίζειν>>). Ὁ Λύσανδρος ἀπεκρίθη ὅτι καλλίτερον νά διαλέξῃ μόνη τῆς ἡ κόρην του (<<ἐκείνη βέλτιον αἰρήσεσθαι>>) καί ἔτσι ἀφοῦ ἐπῆρε καί τά δύο φορέματα ἀνεχώρησε: <<καί λαβῶν ἀμφοτέρας ἀπῆλθεν>>(ἔνθ.ἀνωτ.1).

Οἱ Κορίνθιοι ἀπεστάτησαν ἀπό τούς Λακεδαιμονίους καί ἔγιναν ἐχθροὶ των. Πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κορίνθου εὐρίσκεται στρατός τῆς Σπάρτης, ὁ ὁποῖος

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

διστάζει νά ἐπιτεθῆ. Ὅπως κυττοῦν τά τεῖχη βλέπουν ἕναν λαγόν νά πηδᾷ ἀπό τήν τάφρον. Ὁ Λύσανδρος, τότε τοὺς λέγει: <<δέν ἐντρέπεσθε νά φοβῆσθε τέτοιους ἐχθρούς πού ἀργοῦν, ὥστε οἱ λαγοὶ κοιμοῦνται στά τεῖχη τους: <<οἱ λαγοὶ δι' ἀργίαν τοῖς τείχεσιν ἐγκαθεύδουσιν>> (ἐνθ.ἀνωτ.22).

Λυσίμαχος

Ὁ τύραννος Λυσίμαχος εἶπε στόν φίλον του κωμωδιογράφον Φιλιππίδην: <<τί θέλεις νά σοῦ δώσω>>. Ὁ ποιητής ἀπήντησε: <<ὅτιδήποτε θέλεις πλήν τῶν μυστικῶν>>: <<πλήν τῶν ἀπορρήτων>> (Ἰω.Στοβαῖος:<< Ἀνθολόγιον>>ΜΘ,19).

Μένανδρος

Ὁ ποιητής Μένανδρος ἀναφέρει ὅτι: <<ἡ μήτηρ ἀγαπᾷ περισσότερο τό παιδί ἀπό τόν πατέρα, διότι αὐτή μέν γνωρίζει, ὅτι εἶναι δικό της, ἐκεῖνος δέ τό νομίζει>>:<<μήτηρ φιλότεκνος μᾶλλον πατρός ἢ μέν γάρ αὐτῆς οἶδε μέν υἱόν ὁ δ' οἶεται>> (<< Ἀποσπάσματα>>543).

Ξεναίνετος

Ὁ Ξεναίνετος κατηγορεῖτο ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι μολονότι στρατηγὸς ἐτρέπη εἰς φυγὴν (<<πέφευγε>>) κατὰ τὴν μάχην. Ἀπήντησε στὴν λοιδορίαν κατὰ τρόπον χαριτωμένον (<<χάριεν>>): <<Βεβαίως, ἀγαπητοὶ συμπολίται, ἔφυγα, ἀλλὰ μαζί σας>>:<<μεθ' ὑμῶν γ' ὧ φίλαι κεφαλαί>> (Πλούταρχος:<<Πολιτικά παραγγέλματα>>803,Δ).

Ξενοφάνης

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς εἶπε στὸν Ξενοφάνη, ὅτι:<<δέν εἶναι δυνατό νά εὔρης ἕναν σοφόν>>. <<Βεβαίως ἔτσι εἶναι>> ἀπεκρίθη ὁ Ξενοφάνης <<διότι πρέπει νά εἶναι σοφὸς αὐτὸς πού θά ἀναγνωρίσῃ τὸν σοφόν>>: <<Εἰκότως, σοφόν γάρ εἶναι δεῖ τὸν ἐπιγνωσόμενον τὸν σοφόν>> (Διογένης Λαέρτιος: <<Βίοι φιλοσόφων>> Θ,20).

Παυσανίας

Μετά τὴν νικηφόρον μάχην τῶν Πλαταιῶν ὁ βασιλεὺς Παυσανίας ἐθαύμασε τὴν πολυτελεστάτην σκηνὴν τοῦ Μαρδονίου καὶ διέταξε τοὺς Πέρσας μα-

γείρους νά παρασκευάσουν δείπνον ὁμοιον μέ τό δείπνον τοῦ ἡγεμόνος των.

Πράγματι οἱ βάρβαροι ἐτοίμασαν ἐπί χρυσῆς τραπέζης πλούσιον δείπνον, μέ ποικιλία κυνηγίων, κρεάτων, γλυκῶν κ.τ.λ. Τά καθίσματα ἦσαν ἐκ πολυτίμων ξύλων καί ἐκαλύπτοντο ἀπό δοράς τίγρεων. Τά σκεύη ἦσαν ἀργυρᾶ καί χρυσᾶ.

Δίπλα ἀπό αὐτό τό πλουσιοπάροχον δείπνον ὁ Πausανίας διέταξε τόν Σπαρτιάτην μάγειρόν του νά παραθέσῃ τό σύνηθες λακωνικόν δείπνον. Ἐπί ξυλίνης τραπέζης ἔβαλαν ἄρτον ἐκ κριθῆς καί ἐντός κεραικοῦ σκεύους μέλανα ζωμόν: <<κελεῦσαι ἐπί γέλωτι τούς ἐωυτοῦ διηκόνους παρασκευάσαι Λακωνικόν δείπνον>>.

Ὁ Πausανίας ἀφοῦ ἔδειξε στήν συνοδεία του τά δύο δείπνα ἐσάρκασεν: <<Ἐλάτε νά ἰδῆτε διατί ὁ βάρβαρος ἦτο βλάξ. Διότι ἐνῶ εἶχε αὐτά, ἦλθε νά μᾶς πάρῃ αὐτά>>:<<ἀφροσύνην δεῖξαι>> (Ἡρόδοτος: <<Ἱστορία>>1,82).

Πελοπίδας

Εἰς κάποιαν ἐκστρατείαν ἢ συνοδεία τοῦ στρατηγοῦ Πελοπίδου εὐρέθη αἰφνιδίως πρό τῶν ἀντιπάλων. Κάποιος ἀνησύχησε: <<ἐπέσαμεν πάνω στούς ἐχθρούς>>.<<Ὁχι>> εἶπεν ὁ Πελοπίδας <<οἱ

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ἐχθροὶ ἔπεσαν ἐπάνω μας>>:<<ἐμπεπτώκαμεν εἰς τοὺς πολεμίους, τί μᾶλλον εἶπεν ἢ εἰς ἡμᾶς ἐκεῖνοι>> (Πλούταρχος:<<Πελοπίδας>>17).

Πιττακός

Ὁ Πιττακός ἐρώτησε κάποιον <<διατί δέν ἐπιθυμεῖ νά νυμφευθῆ;>>: <<οὐ βούλεται γῆμαι>>. Ἐκεῖνος τοῦ ἀπήντησε ὅτι <<ἐάν μέν νυμφευθῶ ὁμορφη θά ἔχω κοινήν, ἐάν δέ νυμφευθῶ ἄσχημον θά ἔχω ποινήν>>: <<ἐάν μέν καλήν γῆμω ἔξω κοινήν, ἐάν δέ αἰσχράν ἔξω ποινήν>>. Ὁ σοφός ἐσχολίασεν <<Ναί, ἀλλά ἐάν μέν νυμφευθῆς ὁμορφη δέν θά ἔχῃς ποινήν, ἐάν δέ νυμφευθῆς ἄσχημον δέν θά ἔχῃς κοινήν>> (Ἰω.Στοβαῖος: Ἀνθολόγιον>>ΞΖ,17).

Πλάτων

Ὁ Πλάτων ἔκανε παρατηρήσεις εἰς κάποιον πού ἔπαιζε κύβους (<<κυβεύοντα αἰτιάσασθαι>>). Ἐκεῖνος τοῦ εἶπεν, ὅτι παίζουν μικρά (<<ὡς ἐπί μικροῖς>>) πράγματα. <<Ἀλλά ἡ συνήθεια δέν εἶναι μικρόν πρᾶγμα>> ἀπήντησε ὁ φιλόσοφος: <<ἀλλά τό γ' ἔθος οὐ μικρόν>> (Διογένης Λαέρτιος:<<Βίοι φιλοσόφων>>Γ,38).

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

Κάποτε πού έβρεχε κρουνηδόν ό Διογένης παρ-
έμενε άδιάφορος κάτω από τήν βροχήν (<<κατακρου-
νιζόμενος>>) διακινδυνεύων νά άρρωστήση. Πολλοί
Ἰ Αθηναῖοι συνεκεντρώθησαν καί έβλεπαν τό παρά-
δοξον θέαμα. Ὁ Πλάτων τούς παρεκάλεσε:<< Ἐάν θέ-
λετε νά τοῦ κάνετε καλό, άπομακρυνθῆτε>>: <<εἰ
βούλεσθ' αὐτόν έλεῆσαι, άποστήτε>>(ένθ.άνωτ.ΣΤ,41).

Ἦ Πλάτων όταν εἶδε νέον νά άποθρασύνεται
πρός τόν πατέρα του, τοῦ εἶπεν: <<Νεαρέ (<<μειρά-
κιον>>) δέν θά παύσης νά καταφρονῆς αὐτόν διά
τόν όποῖον ἔχεις τήν άξίωσιν νά καυχᾶσαι;>>: <<δι-
όν μέγα φρονεῖν άξιοῖς;>> (Ἰω. Στοβαῖος: << Ἄνθο-
λόγιον>> ΟΘ,43).

Ἦ Πλάτων ώργίσθη μ'έναν από τούς δούλους
του. << Ὁφείλεις χάριν στους Θεούς, πού έθύμωσα,
διότι έάν δέν εἶχα όργισθῆ όπωςδήποτε θά σέ εἶχα
τιμωρήσει>>, <<κολασθῆναι γάρ ἄν πάντως εἰ μή
ώργιζετο>>(ένθ.άνωτ.Κ,43).

Ἦ τύραννος Διονύσιος έβαλε τόν Πλάτωνα,
διά τήν φιλίαν του πρὸς τόν Δίωνα, στήν φυλακή
καί εἶπεν: <<όταν φύγη ό Πλάτων από έδῶ θά κάνη
πολύν λόγον στήν Ἰ Ακαδημίαν έναντίον μας>>(<<Καθ'
ήμῶν διαθήσει>>). Ὁ δέ Πλάτων θαρραλέως άπεκρίθη:
<<Εἶθε νά μή συμβῆ (<<μή γένοιτο>>) νά ύπάρξη τό-
ση έλλειψις λόγων στήν Ἰ Ακαδημίαν, ώστε νά συν-

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ομιλοῦμεν περί ἐσοῦ>>: <<τοσαύτη ἀπορία, ὥστε περί σου διαλέγεσθαι>>.(ἐνθ.ἀνωτ.ΙΓ,36).

Πυθαγόρας

Ὁ Πυθαγόρας δέν ἄφηνε (<<οὐκ ἔᾶ>>) τούς φίλους του νά εὐχωνται <<χρόνια πολλά>>, διότι << δέν μπορείς νά γνωρίζης ἄν σέ συμφέρη ἢ εὐχή αὐτή>> (Διογένης Λαέρτιος:<<Βίοι φιλοσόφων>>Γ,9).

Πύρρος

Ὁ Λουκιανός ἀναφέρει (<< Ὑπέρ τοῦ ἐν τῇ προσαγορεύσει πταίσματος>>11-<< Ἀπαντα>>735) ὅτι ὁ Πύρρος οὐδέποτε ἐζήτησε προσευχόμενος στούς Θεοῦς νίκη, ἢ μεγαλυτέρα βασιλική ἐξουσία, ἢ δόξα ἢ πλοῦτον, ἀλλά μόνον ἐζήτηι ὑγιείαν (<<ἠὔχετο ὑγιαίνειν>>) καί ἄν εἶχε ὑγιείαν ὄλα τά ὑπόλοιπα θά τά ἐπετύγχανε εὐκόλως (<<ραδίως>>).

Μερικοί συνέστησαν στόν βασιλέα Πύρρον νά διώξη ἀπό τήν Ἀμβρακία (πόλις πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου) ἕναν ἄνθρωπο πού τούς ἐκακολόγει καί τούς ὑβρίζει. Ὁ Πύρρος ἠρνήθη. <<Καλλίτερον>> εἶπεν <<μένων ἐκεῖ νά μᾶς κακολογῇ μεταξύ ὀλίγων, παρά νά περιφέρεται καί νά μᾶς κακολογῇ μεταξύ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

ὄλων τῶν ἀνθρώπων>>: <<Αὐτοῦ μένων, μάλλον ἡμᾶς ἐν ὀλίγοις ἢ περιῶν πρὸς ἅπαντας ἀνθρώποις κακῶς λεγέτω>> (Πλούταρχος:<<Πύρρος>>8).

Μετά μίαν ἀπό τὰς πολλές νίκας του κατὰ τῶν Ρωμαίων ὁ Πύρρος πού υπέστη πολλές ἀπωλείας ἐδήλωσε πρὸς κάποιον, ὁ ὁποῖος τὸν συνέχαιρε διὰ τὴν νίκην ὅτι: <<ἀκόμη μίαν μάχην νά νικήσωμεν κατὰ τῶν Ρωμαίων καί ἐχάθημεν ὅλοσχερῶς>>: <<Ἄν ἔτι μίαν μάχην Ρωμαίους νικήσωμεν, ἀπολούμεθα παντελῶς>> (ἔνθ.ἀνωτ.21).

Σάτυρος

Ὁ Σάτυρος ἐχαρακτήρισε τοὺς ἀσώτους <<ἐχθροὺς τῆς περιουσίας των>>: <<πολέμιοι τῆς οὐσίας>> (Ἰ Αθήναιος: <<Δειπνυσοφισταί>>Δ,168,γ) καί περιγράφει στό <<Περί χαρακτήρων>> πῶς οἱ ἄσωτοι <<ἐρημώνουν τοὺς ἀγροὺς των, διαρπάζουν τὰ ἀκίνητά των, πωλοῦν τὰ ὑπάρχοντά των ὡσάν νά εἶναι λάφυρα (<<λαφυροπωλοῦντες>>)... προκαταναλώνουν κατὰ τὴν νεότητα ὅλα τὰ ἐφόδια τοῦ γήρατος (<<ἐν τῇ νεότητι τὰ τοῦ γήρωσ ἐφόδια προκαταναλίσκοντες>>)...>>.

Εἰς τὴν Σπάρτην οἱ Ἴεφοροι ἀπηγόρευαν στοὺς ἀσώτους <<νά συναναστρέφονται μέ τοὺς νέους>>:

<<έκώλουν οί Ἐφοροι συναναστρέφεσθαι τοῖς νέ-
οις>>.

Σιμωνίδης

Ἦ Ο Σιμωνίδης ἔλεγεν, ὅτι: <<ὅπως πρέπει (<<χρῆν>>) ὅλοι οἱ κορυδαλλοί νά ἔχουν λοφίον, ἔτσι καί κάθε δημοκρατία ἔχει τό συκοφάντην της>>: <<οὐ μόνον πᾶσι κορυδαλλοῖς λόφον ἐγγίγνεσθαι, ἀλλά καί πάση δημοκρατίᾳ συκοφάντην>> (Πλούταρχος:<<Τιμολέων>>37).

Ἦ Ο Σιμωνίδης ἐρωτηθεῖς διατί δέν μπορεῖ νά ἐξαπατήσῃ τούς Θεσσαλοὺς ἀπήντησε: <<Διότι εἶναι περισσότερο ἀμαθεῖς, ἀπ' ὅσον χρειάζεται διὰ νά ἐξαπατηθοῦν ἀπό ἐμένα>>: <<ἀμαθέστεροι γάρ εἰσιν ἢ ὡς ὑπ' ἐμοῦ ἐξαπατᾶσθαι>> (Πλούταρχος:<<Πῶς δεῖ τόν νέον ποιημάτων ἀκούειν>>1).

Ἦ Ο Ἀριστοτέλης ἀναφέρει (<<Ρητορική τέχνη>>B,14) ὅτι ὁ Σιμωνίδης στό ἐρώτημα: <<ποῖος εἶναι καλλίτερος ὁ πλούσιος ἢ ὁ σοφός>> ἀπήντησε: <<ὁ πλούσιος, διότι βλέπομεν τούς σοφοὺς νά περνοῦν τόν καιρόν των (<<διατρίβουν>>) ἔξω ἀπό τάς θύρας τῶν πλουσίων>> (ἐνθ.ἀνωτ.) καί ὄχι ἀντιστρόφως.

Ἦ Επί τού θέματος αὐτοῦ ὁ Πλάτων (<<Πολιτεία>>ΣΤ) ἀπησχολήθη διὰ μακρῶν. Ἦ Ο δέ Ἀρίστιππος

(Διογένης Λαέρτιος:<<Βίος Ἄριστίππου>>) ἔδωσε διαφορετικὴν ἄποψιν. Συγκεκριμένως γράφει ὅτι ὁ τύραννος Διονύσιος ἠρώτησε τὸν Σιμωνίδην: <<Διατί οἱ σοφοὶ πηγαίνουν στοὺς πλουσίους καὶ ὄχι οἱ πλούσιοι στοὺς σοφοὺς;>>. <<Διότι>> ἀπεκρίθη ὁ Σιμωνίδης <<οἱ σοφοὶ γνωρίζουν τί ἔχουν ἀνάγκην, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὄχι>>. Κατ' ἐλευθέραν ἀπόδοσιν ὁ Σιμωνίδης ὑπεστήριξε, ὅτι οἱ σοφοὶ πηγαίνουν στοὺς πλουσίους, διὰ τὴν ἀνάγκην, ἐνῶ οἱ πλούσιοι δὲν πηγαίνουν στοὺς σοφοὺς, διότι ἀγνοοῦν τὴν ἀνάγκην τῶν πλουσίων.

Ὁ Σιμωνίδης ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ Ἰέρωνος ποῖον ἐκ τῶν δύο εἶναι προτιμώτερον (<<αἰρετώτερον>>): <<ἡ σοφία ἢ ὁ πλοῦτος;>> ἀπήντησε: <<Δὲν ξέρω (<<οὐκ οἶδα>>) πάντως ὁμοῦ βλέπω συχνῶς τοὺς σοφοὺς στὰς θύρας τῶν πλουσίων>> (Ἰω. Στοβαῖος: <<Ἀνθολόγιον>>- <<Ἐπαινος πλοῦτου>> 31).

Κάποιος ἐπληροφόρησε τὸν μελοποιὸν Σιμωνίδην, ὅτι πολλοὶ τὸν κακολογοῦν (<<κακῶς λέγουσιν>>). <<Δὲν θὰ σταματήσης λοιπὸν ἐσύ νὰ μένῃς ἐπιβριζὴς μετὰ ταῦτα;>> τοῦ ἀπεκρίθη ἐκεῖνος: <<σὺ τοῖς ὡσὶ με βλασφημῶν;>>(ἐνθ.ἀνωτ.Β,42).

Σόλων

Τόν νομοθέτη Σόλωνα προέτρεπαν νά όρίση πρόστιμον (<<έπιτίμιον>>) εις βάρος τών άγάμων. Ο Σόλων έσχολίασε: <<Χαλεπόν (βαρύ) φορτίον ή γυνή>> (Ίω.Στοβαίος: <<Ήνθολόγιον>> ΞΗ,33).

Σοφοκλής

Περί του Εύριπίδου, έλεγε κάποιος, ότι είναι μισογύνης. Ο Σοφοκλής πού έγνώριζε τόν Εύριπίδην είπεν: <<Ήχι βεβαίως στό κρεββάτι>>: <<άλλ'ούκ έν γε τή κλίνη>> (Ίω.Στοβαίος: <<Ήνθολόγιον>>).

Σπεύσιππος

Ο φιλόσοφος Σπεύσιππος διεδέχθη στήν διεύθυνσιν τής Ήκαδημίας τόν Πλάτωνα. Ήπέφερε άπό ρευματισμούς καί δέν ήδύνατο πολλές φορές, ούτε νά βαδίση. Τόν μετέφεραν μέ φορείον στήν Ήκαδημίαν διά νά διδάξη. Καθ'όδόν συνήνητησε τόν Διογένη, ό όποιος τόν έλοιδώρησε. <<Σπεύσιπε>> του είπε <<δέν άξιζει νά ζη κάποιος σ'αυτήν τήν κατάστασιν>>. <<Διογένη>> άπεκρίθη ό Σπεύσιππος <<ό άνθρωπος δέν ζη μέ τά πόδια, αλλά μέ τό μυαλό>>.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΛΕΥΡΗΣ

Κατά τόν Διογένην τόν Λαέρτιον (<<Βίοι φιλοσόφων>>Δ.1.3) ὁ Σπεύσιππος ἡμιπαράλυτος ἐχαιρέτησε τόν Διογένην, ὁ ὁποῖος δέν ἀνταπέδωσε τόν χαιρετισμόν εἰπών ὅτι δέν σέ χαιρετῶ διότι: <<ὑπομένης ζῆν τοιοῦτος ὦν>>.

Στίλπων

ἽΟ Στίλπων συνωμίλει μέ τόν Κράτητα, ὅταν εἶδε νά πωλοῦν ἰχθεῖς. Ἔσπευσε λοιπόν νά ἀγοράση (<<σπεῦσαι ἰχθεῖς πρίασθαι>>). ἽΟ Κράτης διεμαρτυρήθη: <<ᾧστε ἀφήνεις τήν συζήτησι;>> <<Ἡ συζήτησις μπορεῖ νά περιμένη, ἐνῶ οἱ ἰχθεῖς θά πωληθοῦν>>: <<ὁ μέν γάρ λόγος περιμενεῖ τό δέ ὄψον πεπράσεται>> (Διογένης Λαέρτιος: <<Βίοι φιλοσόφων>> Β,119).

Στρατοκλῆς

ἽΟ Δημαγωγός Στρατοκλῆς ψευδόμενος ἀνήγγειλε νίκην τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι προέβησαν εἰς θυσίας καί πανηγυρισμούς διά νά ἐορτάσουν τό χαρμόσυνον νέον. Μετά τρεῖς ἡμέρας ἐπιστρέφουν οἱ ἠττηθέντες Ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι πληροφοροῦν τόν Δῆμον, ὅτι ὄχι μόνον δέν ἐνίκησαν, ἀλλά κατεστράφησαν ὀλοσχερῶς. Ὅπως ἦτο φυσικόν ἐπηκολούθησε

ἀγανάκτησις κατά τοῦ Στρατοκλέους, ὁ ὁποῖος μέ πρωτοφανῆ θρασύτητα τοὺς εἶπε: <<Τί κακό ἐπάθατε; ἀφοῦ χάρις εἰς ἐμέ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπεράσατε εὐχαρίστως>>: <<τί ἀδίκηται τρεῖς ἡμέρας δι' αὐτόν ἡδέως γεγονώς>> (Πλούταρχος: <<Πολιτικά παραγγέλματα>> 800).

Σωκράτης

Κατά τὴν διάρκειαν Συμποσίου ὁ Σωκράτης παρετήρησε δριμύτως ἕναν φίλον ἐνώπιον ὄλων. Ὁ Πλάτων διεμαρτυρήθη: <<Δέν θά ἦτο καλλίτερον νά τοῦ τά ἔλεγεσ ἰδιαιτέρως; <<ἰδίᾳ ταῦτα λελέχθαι;>> <<Καί σύ>> εἶπεν ὁ Σωκράτης δέν θά ἦτο καλλίτερον ἂν μοῦ τά ἔλεγεσ ἰδιαιτέρως;>> (Πλούταρχος: <<Ἡθικά>>2,70,F).

<<Ἡ ὄρασις τοῦ μυαλοῦ>> ἔλεγε ὁ Σωκράτης, <<ἀρχίζει νά γίνεται ὄξεία, ὅταν ἡ ὄρασις τῶν ματιῶν χάνη τὴν δύναμίν της>>: <<ἦτο.ι τῆς_διανοίας ὀψις ἄρχεται ὄξύ βλέπειν, ὅταν ἡ τῶν ὀμμάτων τῆς ἀκμῆς λήγειν ἐπιχειρῆ>> (Πλάτων: <<Συμπόσιον>>211 A).

Ἐπικειμένης τῆς δίκης τοῦ Σωκράτους ὁ Λυσίας προετοίμασε τὴν ἀπολογίαν τοῦ φιλοσόφου. Ὁ Σωκράτης τὸν ἠὐχαρίστησε ἀλλὰ ἠρνήθη νά τὴν δεχ-

θῆ, διότι ὅπως ἐξήγησεν: <<προτιμῶ νά καταδικασθῶ ὡς Σωκράτης, παρά νά ἀθωωθῶ ὡς Λυσίας>>.

Ἦ Ο Σωκράτης ἀκούων τούς διαφόρους ρήτορας ἰδίως τόν Περικλῆν, νά ἐξυμνοῦν συνεχῶς τούς Ἀθηναίους ἐσχολίασε: <<Δέν εἶναι δύσκολον νά ἐπαινεῖς τούς Ἀθηναίους, ἐνώπιον τῶν Ἀθηναίων>>: <<οὐ χαλεπόν Ἀθηναίους ἐν Ἀθηναίοις ἐπαινεῖν>> (Ἀριστοτέλης: <<Ρητορική τέχνη>>Α,1367 καί σχετικόν εἰς Πλάτωνα: <<Μενέξενος>>235).

Ἦ Ο Σωκράτης εἶπε διά τήν φτώχειαν, ὅτι εἶναι ἓνα πρᾶγμα <<πού οὐδεῖς τό φθονεῖ, οὔτε τό ἐπιδιώκει καί ἀφύλακτον νά μείνη δέν χάνεται καί παραμελούμενον δυναμώνει περισσότερο>>: <<ἤκιστα μὲν ἐπίφθονον ἤκιστα δέ περιμάχητον καί ἀφύλακτον ὄν σώζεται καί ἀμελούμενον ἰσχυρότερον γίνεται>>. (Ξενοφῶν: <<Συμπόσιον>>3,10)

Ἦ Ἐανθίππη, ἡ περίφημος σύζυγος τοῦ Σωκράτους, παρεκάλει καί αὐτή τόν φιλόσοφον νά δραπετεύσῃ. <<Μά δέν βλέπεις>> τοῦ εἶπεν <<ὅτι σέ κατεδίκασαν ἀδίκως;>>, <<Τί ἤθελες νά μέ καταδικάσουν δικαίως;>> ἀπεκρίθη ὁ Σωκράτης.

Ἦ Ο Εὐριπίδης ἔδωσε στόν Σωκράτη τό βιβλίον τοῦ Ἡρακλείτου <<Περί φύσεως>>. Ἦ Ο Σωκράτης τό ἐδιάβασε καί ὅταν τό ἐπέστρεψε ὁ Εὐριπίδης τόν ἠρώτησε πῶς τοῦ ἐφάνη τό ἔργον. Ἦ Ο Σωκράτης ἀπήντησε: <<Ὅσα ἀντελήφθην εἶναι σπουδαῖα, νομίζω

καί ὅσα δέν ἀντελήφθην: <<ἄ μὲν συνῆκα γενναῖα οἶμαι δέ καί ἄ μὴ συνῆκα>> (Διογένης Λαέρτιος: <<Βίοι φιλοσόφων>>Β,5,22).

Κάποιος ἀναιδῆς ἐλάκτισε τόν Σωκράτην, ὁ ὁποῖος δέν ἀντέδρασε.Μερικοὶ τόν ἠρώτησαν, διατί δέν διεμαρτυρήθη καί ἐκεῖνος ἀπήντησε: <<ἐάν μέ ἐλάκτιζε ὄνος θά τόν ἐπήγαινα στόν δικαστήριον>>: <<εἰ δέ μέ ὄνος ἐλάκτισε δίκην ἄν αὐτῷ ἐλάγχανον>>. (ἐνθ.ἀνωτ.21).

Ὁ Σωκράτης συνήθιζε νά λέγη ὅτι διαφέρει ἀπό πολλούς ἐπειδή αὐτός <<τρώγει διά νά ζῆ, ἐνῶ ἐκεῖνοι ζοῦν διά νά τρώγουν>> (ἐνθ.ἀνωτ.34).

Ἐρώτησαν τόν Σωκράτην: <<τί εἶναι καλλίτερον νά νυμφεύεται κάποιος ἢ ὄχι;>>. Ἀπήντησε: <<καί στάς δύο περιπτώσεις θά τό μετανοιώσῃ>>: <<Ἐρωτηθεῖς πότερον γῆμαι ἢ μὴ,ἔφη,ὁ ἄν αὐτῷ ποιήσης μεταγνώσης>>. (ἐνθ. ἀνωτ.Β,5,33).

Καταπληκτική εἶναι ἡ φράσις τοῦ Σωκράτους, ἡ ὁποία περιέχει <<χιοῦμορ>> στήν ὑψίστην συλληψίν του, δι' ὅσους βεβαίως δύνανται νά τήν ἐννοήσουν. Εἶπεν ὁ Σωκράτης: <<Ἐμένα ὁ Μέλητος καί ὁ Ἄνυτος μποροῦν νά μέ σκοτώσουν, ἀλλά δέν μποροῦν νά μέ βλάψουν>>: <<ἐμέ δέ Ἄνυτος καί Μέλητος ἀποκτεῖναι μέν δύνανται, βλάψαι δέ οὐ>> (Ἐπίκτητος: <<Ἐγχειρίδιον>>ΝΓ,- Πλάτων: <<Ἀπολογία Σωκράτους>>18,Δ).

Ὁ Σωκράτης καί οἱ φίλοι του ἐπεσκέφθησαν τό ἐργαστήριον ἑνός ζωγράφου ὁ ὁποῖος ἐζωγράφιζε τήν πολύ ὁμορφην ἑταίραν Θεοδότην (<<γυναικός δέ ποτε οὕσης ἐν τῇ πόλει καλῆς>>) καί ἀφοῦ τήν ἐθαύμασαν ὁ Σωκράτης διηρωτήθη: <<᾽Ω ἄνδρες, ποῖον ἐκ τῶν δύο; ἐμεῖς πρέπει νά εἴμεθα εὐγνώμονες πού ἡ Θεοδότη μᾶς ἔδειξε τά κάλλη της ἢ αὐτή πρέπει νά μᾶς εὐγνωμονῇ πού τά εἶδαμε;>>: <<πότερον ἡμᾶς δεῖ μᾶλλον Θεοδότη χάριν ἔχειν, ὅτι ἡμῖν κάλλος ἑαυτῆς ἐπέδειξεν, ἢ ταύτην ἡμῖν ὅτι ἐθεασάμεθα;>> (Ξενοφῶν: <<Ἀπομνημονεύματα>>Γ,11,2).

Τελικῶς διεξήχθη διάλογος, ὅπου ἡ Θεοδότη παρεδέχθη, ὅτι αὐτή πρέπει νά τοῦς εὐγνωμονῇ πού τήν εἶδαν: <<ἐμέ ἂν δεοί ὑμῖν τῆς θεᾶς χάριν>> (ἐνθ.ἀνωτ.). Ἡ Θεοδότη ὠφελήθη πού εἶδαν τό σῶμα της, ἀφοῦ τό ἐθαύμασαν καί θά τό διαφημίσουν εἰς πολλούς, ἐνῶ ὁ Σωκράτης καί οἱ φίλοι του δέν ὠφελήθησαν, ἀφοῦ μόνον εἶδαν καί δέν ἀπήλαυσαν τό ὠραῖον σῶμα τῆς ἑταίρας καί ἔφυγαν μέ ἀνεκπλήρωτον πόθον.

Κάποιος παρεπονέθη, ὅτι τό νερό πού πίνει στήν οἰκίαν του εἶναι θερμόν (<<θερμόν εἶη παρ' ἑαυτῶ>>) καί ὁ Σωκράτης τοῦ εἶπε: <<Ἐπειδή ὅταν θέλης νά κάνης θερμό λουτρό τό νερό θά σοῦ εἶναι ἔτοιμο>>: <<ὅταν ἄρ' ἔφη, βούλη θερμῶ λούσασθαι, ἔτοιμον ἔσται σοι>> (ἐνθ.ἀνωτ.Γ,13,3).

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Ἡ συντροφιά τοῦ Σωκράτους ἐθαύμαζε τήν ἑ-
ταίραν Θεοδότην καθώς αὐτή διήρχετο λικνιστή. Ὁ
φιλόσοφος παρατήρησε: <<πῶς ἀπό τά δύο (<<πότε-
ρον>>) ἔμεῖς νά εὐχαριστήσωμεν τήν Θεοδότην πού
μας ἐπέδειξε τήν ὀμορφιάν της ἢ αὐτή νά εὐχαριστή
ἔμας διότι τήν παρετηρήσαμεν>>: <<ὅτι ἡμῖν τό
κάλλος ἑαυτῆς ἐπέδειξεν ἢ ταύτην ἡμῖν ὅτι ἐθεασά-
μεθα>> (ἐνθ.ἀνωτ.11,2).

Ἄλλοτε πάλιν ἡ Θεοδότη εἶπε στόν Σωκράτην
:<<Ἐγώ Σωκράτη μπορῶ εὐκόλως νά πάρω τούς φί-
λους σου στην συντροφιά μου, ἐνῶ ἐσύ δέν μπο-
ρεῖς>>. <<Πράγματι ἔτσι εἶναι>> ἀπήντησε ὁ φιλόσο-
φος <<διότι ἐγώ μέν τούς ὀδηγῶ στόν ἀνήφορον, ἐνῶ
ἐσύ στόν κατήφορον>>.

Σωκρατικός

Ἁ ἰωνικός φιλόσοφος Σωκρατικός ἤκουσε
γνωστόν κακόν (<<πονηρόν>>) νά κατηγορῆ τόν Πλά-
τωνα. <<Παῦσε>> τοῦ εἶπε <<οὔτε σύ κατηγορῶν ἐ-
κεῖνον θά γίνης πιστευτός, οὔτε ἐκεῖνος θά γίνη πι-
στευτός, ἐάν σέ ἐπαινέση>>: <<οὔτε γάρ κακῶς λέγων
ἐκεῖνον πιστευθήση, οὔτε ἐκεῖνος σέ ἐπαινῶν>> (Ἰω.
Στοβαῖος: <<Ἀνθολόγιον>> Β,41).

Τελέσιλλα

Ἡ Τελέσιλλα ὑπῆρξε λυρική ποιήτρια καί ὕμνωδός. Κάποιος πλούσιος Ἀργεῖος τῆς ἔδιδε πολλά χρήματα διά νά τοῦ γράψῃ ἕνα γαμήλιο ποιήμα. Τοῦ ἀπήντησε: <<τά χρήματα δέν ἐμπνέουν ποιήματα>>.

Τιμόθεος

Οἱ Ἀθηναῖοι ρήτορες ἔδειξαν ἕναν ἄνδρα δυνατόν (<<ἰσχυρόν ὄντα>>) καί ἠξίουσαν νά ἀναλάβῃ στρατηγός. Ὁ Τιμόθεος εἶπεν: <<Μά τοὺς Θεοὺς ὄχι. Τέτοιος πρέπει νά εἶναι αὐτός, πού θά κομίζῃ τά στρώματα τοῦ στρατηγοῦ...>>: <<τόν μέλλοντα τῷ στρατηγῷ τά στρώματα κομίζεις>> (Ἰω.Στοβαῖος: <<Ἀνθολόγιον>>ΝΔ,43).

Ὁ στρατηγός Τιμόθεος παρεκάθησε κάποτε εἰς συμπόσιον στήν Ἀκαδημίαν. Ἐπρόσεξε ὅτι τά φαγητά ἦσαν εὐπεπτα, ὑγιεινά καί εἰς εὐχαρίστους ἐλαφροὺς συνδυασμούς. Ἀμέσως τά συνέκρινε μέ τά πλούσια δεῖπνα, στά ὅποια εἶχε συνηθίσει καί τά ὅποια ἦσαν φορτικά διά τόν στόμαχον καί ἠσθάνετο δυσαρέστως τήν ἄλλην ἡμέραν: <<τά πολυτελεῖ δεῖπνα καί φορτικά ὡς πάντως ἔς τήν ὑστεραίαν οὐκ εὐφραίνοντα>> (Αἰλιανός: <<Ποικίλη ἱστορία>> Β,18).

Ἔτσι εἶπε στόν Πλάτωνα. <<Σεῖς, ὦ Πλάτων, δειπνεῖτε καλλίτερον διά τήν ἐπομένην ἡμέραν, παρά διά τήν ἡμέρα πού τρώγετε>>: <<εὐ δειπνεῖτε μᾶλλον ἐς τήν ὑστεραίαν ἢ ἐς τήν παροῦσαν>>.

Φίλιππος

Ἄ Ο Φίλιππος ἤθελε νά κυριεύσῃ (<<βουλόμενον ἐλεῖν>>) μίαν πόλιν, ἡ ὁποία ἐπροστατεύετο, ἀπό πολύ ἰσχυρά τεῖχη. Κάποιος ἐκ τῶν ἐντοπίων ἐβεβαίωσε τόν βασιλέα ὅτι εἶναι ἀδύνατον διά τῆς βίας νά περάσουν τό τεῖχος. Τότε ὁ Φίλιππος, ὁ ὁποῖος συνήθιζε νά κατακτᾶ πόλεις, διά τῆς δωροδοκίας, ἠρώτησε μέ νόημα: <<ἐάν οὔτε ὁ χρυσός μπορεῖ νά ὑπερβῆ τό τεῖχος;>>: <<εἰ οὐδ' ὁ χρυσός τό τεῖχος ὑπερβῆναι δυνατός ἐστίν>> (Διόδωρος Σικελιώτης: <<Ἱστορική βιβλιοθήκη>> ΙΣΤ,54,3).

Ἄ Όταν ὁ Ἄλέξανδρος ἐξέθεσε στόν πατέρα του Φίλιππον τάς ἀπόψεις περί βασιλείας καί ἐξουσίας πού ἔμαθε ἀπό τόν Ἄριστοτέλην, ὁ Φίλιππος εἶπε: <<Ἄ Οχι ματαίως (<<οὐ μάτην>>) τιμῶμεν τόν Ἄριστοτέλην>> (Δίων: <<Περί βασιλείας>> Β,102R).

Οἱ φίλοι τοῦ Φιλίππου τόν προέτρεπαν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων λέγοντες, ὅτι <<ἐσύ εὐεργετεῖς τούς Ἑλληνας (<<εὐ πάσχοντας>>) ἐνῶ ἐκεῖνοι σέ κακολογοῦν>>: (<<κακῶς αὐτόν λέγοντας>>). Ἄ Ο Φίλιππος

ἀπεκρίθη: <<τί περισσότερο θά συμβῆ καί ἄν τούς βλάψωμεν;>>: <<τί οὖν ἄν καί κακῶς ποιήσωμεν αὐτούς;>> (ἐνθ.ἀνωτ.ΟΔ,52).

Μία ἡλικιωμένη (<<πρεσβυτις>>) δικάζομένη ὑπό τοῦ Φιλίππου τόν ἔβλεπε νά νυστάζη (<<ἑώρα νυστάζοντα>>) καί ἐνῶ ἐτοιμάζετο νά ἀποφασίση τοῦ ἐζήτησε νά τῆς δώσῃ τό δικαίωμα ἐφέσεως (<<ἐφεῖναι>>). <<Ποῖος θά δικάσῃ τήν ἔφεσίν σου;>> τήν ἠρώτησε. Καί ἐκείνη: <<Ὁ Φίλιππος ὅταν εἶναι ξύπνιος>>: <<Ἐπί Φίλιππον ἐγρηγορότα>> (ἐνθ. ἀνωτ.ΙΓ, 29).

Κατά τόν Φίλιππον καί ὀρθῶς βεβαίως, ὁ Ἀλέξανδρος ὡς διάδοχος τοῦ θρόνου ᾧφειλε νά ἀσχολῆται μόνον μέ τά βασιλικά ἔργα. Κάποτε πού τόν ἤκουσε νά τραγουδᾷ πολύ ὠραίως τόν παρετήρησε: <<Οὐκ αἰσχύνει καλῶς οὕτω ψάλλον>> (Πλούταρχος: <<Περικλῆς>>1) δηλαδή: <<δέν ἐντρέπεσαι νά τραγουδᾷς τόσον καλῶς;>>.

Φιλόξενος

Ὁ Φιλόξενος κατηγόρησε τά ποιήματα τοῦ τυράννου Διονυσίου, ὁ ὁποῖος διέταξε νά τόν στείλουν στά λατομεῖα νά σπάζῃ πέτρας. Μετά ἀπό καιρό ὁ Διονυσίος ἐκάλεσε ἐκ νέου τόν Φιλόξενον διά νά ἀκούσῃ πάλιν τά ποιήματα: <<πάλιν ἐπί τήν ἀ-

κρόασιν αὐτῶν ἐκλήθη>>(Ίω.Στοβαῖος: <<΄Ανθολόγιον ΙΓ,16).

Ἐνῶ ἀκόμη τὰ ἀπήγγειλαν ὁ Φιλόξενος ἐσηκώθη καί ἐβάδιζε πρὸς τὴν ἐξοδον. <<Ποῦ πᾶς ἐσύ;>> ἐφώναξε ὁ τύραννος:<<ποῖ δὴ σύ;>>.<<Στά λατομεῖα>> ἀπήντησε ὁ Φιλόξενος: <<εἰς τὰς λατομίας>>.

Ἡ ὑπόθεσις ἔχει συνέχεια.

Ὁ Διόδωρος Σικελιώτης (<<΄Ιστορική βιβλιοθήκη>>ΙΕ,6,5) ἀναφέρει ὅτι κοινοὶ φίλοι (<<γνωρίμων>>) ἐμεσολάβησαν στὸν Διονύσιον καί τοῦ ἐζήτησαν νὰ εἶναι ἐπιεικής, ταῦτοχρόνως παρεκάλεσαν τὸν Φιλόξενο νὰ μὴ εἶναι τόσο προκλητικός. <<Ἐν τάξει>> ἀπήντησε ὁ ποιητής <<θά δώσω μίαν ἀπάντησιν στὸν τύραννο, πού θά σεβασθῶ τὴν ἀλήθειαν καί θά τὸν εὐχαριστήσω>>: <<διὰ τῆς ἀποκρίσεως τηρήσειν ἅμα καί τὴν ἀλήθειαν καί τὴν εὐδόκησιν>>. Ὁδήγησαν πάλιν τὸν Φιλόξενον στὸν Διονύσιον, ὁ ὁποῖος ἀπήγγειλε <<τινάς στίχους ἔχοντας ἐλεεινά πάθη>>. Ὅταν ἐτελείωσε ἠρώτησε τὸν ποιητὴν: <<πῶς σοῦ φαίνονται τὰ ποιήματα;>> καί ἐκεῖνος ἀπήντησε μονολεκτικῶς μέ τό ἀμφίβολον: <<Οἰκτρά>> πού ὁ μὲν Διονύσιος ἐδέχθη, ὅτι τό <<οἰκτρά>> σημαίνει πῶς οἱ στίχοι περιλαμβάνουν τραγικά πράγματα, τὰ ὅποια συνεκίνουν καί ἠυχαριστήθη, οἱ δέ

άλλοι ότι τό <<οϊκτρά>> σημαίνει άποτυχημένα και άνεγνωρίσαν, ότι ό ποιητής έσεβάσθη τήν αλήθειαν.

Ή Ο Φιλόξενος ήκουσε κάποιους πλινθοποιούς νά τραγουδοῦν άδεξίως (κακῶς άδοντας) τά τραγούδια του. Ή Αμέσως κατεπάτησε τάς πλίνθους των και τάς διέλυσε ειπών ότι: <<όπως σεΐς καταστρέφετε τά ιδικά μου έργα, έτσι και έγώ καταστρέφω τά ιδικά σας>>. (Διογένης Λαέρτιος: <<Βίοι φιλοσόφων>> Δ,6,36).

Φιλοποίμην

Ή Ο Στρατηγός Φιλοποίμην ό έπονομαζόμενος άπό τούς Ρωμαίους <<τελευταίος τών Ήλλήνων>> δέν έφόρει πολυτελείς ένδυμασίας και γενικῶς ήτο άπλούστατος στήν εμφάνισιν. Καλεσμένος εις γεῦμα προσήλθεν ένωρίτερον. Ή Ο οϊκοδεσπότης άπουσίαζε και ή σύζυγός του εξέλαβε τόν Φιλοποίμην άς κάποιον ύπηρέτην (<<οϊκέτην>>) πού τής έστειλαν διά νά τήν βοηθήση στήν προετοιμασίαν του γεύματος. Του έζήτησε νά κόψη ξύλα. Ή Ο Φιλοποίμην άμέσως έβγαλε τήν χλαμύδα του και ήρχισε μέ τόν πέλεκυν νά σχίζη ξύλα: <<και ό μέν ευθύς άπορρίψας τήν χλαμύδα τών ξύλων έσχιζεν (Πλούταρχος: <<Φιλοποίμην>>2). Ή Εκείνη τήν στιγμήν έφθασε ό οϊκοδεσπότης, ό όποιος μόλις είδε τόν Φιλοποίμην άτσι έφώναζε: <<Τί πράγματα είναι αυτά;>> (<<τί τούτο>>).

<<Τί ἄλλο>> τοῦ ἀπήντησε ὁ Φιλοποίμην στά δωρικὰ, <<ἀπ' ὅτι τιμωροῦμαι λόγῳ τῆς κακῆς ἐμφανίσεώς μου>> (<<ἦ κακὰς ὄψεως δίκας δίδωμι;>>).

Φωκίων

Ὁ Φωκίων ἐτίμα ἰδιαιτέρως τόν στρατηγόν Χαβρία. Ὁ υἱός τοῦ ὅμως, ὁ Κτήσιππος ἦτο γεμᾶτος ἐλαττώματα πρᾶγμα πού ἠνώχλει τόν Φωκίωνα, ὁ ὅποιος κάποτε ἀνεφώνησε: <<ὦ Χαβρία, Χαβρία μεγάλην γέ σοι χάριν ἐκτίνω τῆς φιλίας ὑπομένων σου τόν υἱόν>> δηλαδή: <<ὦ Χαβρία, Χαβρία πολύ ἀκριβῶς πληρώνω τήν φιλίαν σου μέ τό νά ὑπομένω τόν υἱόν σου>> (Πλούταρχος: <<Φωκίων>>7).

Ὁ Φωκίων ὠμίλησε πρὸς τόν δῆμο καί ἐπρότεινε κάτι πού ὅλοι τό ἀπεδέχθησαν μέ εὐχαρίστησιν. Τότε ὁ στρατηγός ἐστράφη πρὸς τοὺς φίλους του καί τοὺς ἠρώτησε: <<μήπως εἶπα κάτι κακόν, χωρίς νά τό ἀντιληφθῶ;>>: <<Οὐ δὴ πού τι κακόν λέγων ἑμαυτόν λέληθα;>>(ἐνθ.ἀνωτ.8).

Οἱ Ἀθηναῖοι ὅταν εἶχαν πόλεμον ἦσαν φοβισμένοι καί ὅταν ὁ Φωκίων τοὺς ἐπέτυχε εἰρήνην μετετρέπησαν εἰς θρασεῖς καί τοῦ ἐφώναζαν (κατεβόουν) ὅτι δέν τοὺς ἄφησε νά νικήσουν. <<Εἴσθε εὐτυχεῖς>> τοὺς εἶπε ὁ Φωκίων <<διότι ἔχετε στρατηγόν πού σᾶς γνωρίζει, ἀλλοιῶς πρό πολλοῦ θά εἶχατε

χαθῆ>>: <<ἔχοντες στρατηγόν εἰδότα ὑμᾶς, ἐπεὶ πά-
λαι ἂν ἀπωλώλειτε>> (ἔνθ. ἄνωτ.9).

Ὁ ἴδιος ὅταν ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ Ἴθηναῖοι
ἀντί νά λύσουν μέ δίκην τάς διαφοράς των μέ τούς
Θηβαίους ἤθελαν νά κάνουν πόλεμον, τούς συνεβού-
λευσε: <<νά πολεμήσουν μέ τά λόγια, ὅπου εἶναι ἄ-
νώτεροι (<<κρείττους>>) παρά μέ τά ὄπλα ὅπου εἶναι
κατώτεροι>> (<<ἥττους>>).

Ὅταν ἀπεφασίσθη νά γίνῃ πόλεμος ὁ συκοφάν-
της Ἰριστογείτων, ὁ ὅποιος στήν Ἰκκλήσια τοῦ Δή-
μου προέτρεπε ὑπέρ τοῦ πολέμου, ἐνεφανίσθη στούς
συντάσσοντας τόν κατάλογο τῶν στρατευσίμων μέ
βακτηρία καί μέ δεμένους τούς πόδας. Ὁ Φωκίων πού
τόν εἶδε: <<ἀνέκραγε: γράφε καί Ἰριστογείτονα χω-
λόν καί πονηρόν>> (ἔνθ. ἄνωτ.10).

Αὐτός ὁ συκοφάντης κάποτε κατεδικάσθη καί
τόν ἔκλεισαν στήν φυλακήν. Ἰζήτησε νά ἰδῆ τόν Φω-
κίωνα, τόν ὅποιον οἱ φίλοι του δέν τόν ἄφηναν νά
πάῃ. Ὁ στρατηγός τούς εἶπε: <<ἀφήστε με (<<ἐάσα-
τε>>) διότι πού ἄλλοῦ μπορεῖ κάποιος νά ἰδῆ μέ εὐ-
χαρίστησιν τόν Ἰριστογείτονα;>> (ἔνθ. ἄνωτ.).

Ὅταν ὁ Χαρῖκλῆς ἐδικάζετο διά τά <<Ἰρ-
πάλεια χρήματα>> παρεκάλεσε τόν πενθερόν του
Φωκίωνα νά τόν ὑποστηρίξη στό δικαστήριον. Ὁ
Φωκίων ἠρνήθη, διότι: <<Ἐγώ, σέ ὦ Χαρίκλεις, ἐπί
πᾶσι τοῖς δικαίοις γαμβρόν ἐποίησάμην>> (Πλούταρ-

χος;<<Φωκίων>>22) δηλαδή: <<'Εγώ Χαρικλή σέ ἔκα-
να γαμβρόν μόνον διά τά δίκαια>>.

Τότε πού ὁ Φωκίων ὠδήγει τούς ἾΑθηναίους
κατά τῶν Μακεδόνων πού εἶχαν ἀποβιβασθῆ στόν
Ραμνοῦντα ὄλοι τόν συνεβούλευαν πῶς νά δράσῃ.
Λυπημένος ἐσχολίασεν: <<'Ω ἾΗράκλεις, ὡς πολλούς
ὀρῶ στρατηγούς ὀλίγους δέ στρατιώτας>>δηλαδή:<<'Ω
ἾΗρακλή, πολλούς βλέπω στρατηγούς, ἀλλά ὀλίγους
στρατιώτας>>.

Κατά τήν διάρκειαν τοῦ Μακεδονοαθηναϊκοῦ
πολέμου ὁ Λεωσθένης ἀνήγγελε συνεχῶς μικρονίκας
κατά τοῦ ἾΑντιπάτρου. ἾΟ Φωκίων εἰρωνεύθη: <<Πότε
ἄρα παυσόμεθα νικῶντες;>> δηλαδή: <<Πότε λοιπόν
θά παύσωμεν νά νικῶμεν;>>.

ἾΟ Μ. ἾΑλέξανδρος ἐθαύμαζε τόν Φωκίωνα διά
τήν τιμιότητά του. Τοῦ ἔστειλε δῶρον ἑκατό τάλα-
ντα. ἾΟ Φωκίων ἠρώτησε: <<διατί μοῦ τά στέλλει;>>,
<<διότι>> ἀπήντησαν οἱ ἀπεσταλμένοι <<σέ θεωρεῖ
μόνον ἄνδρα καλόν καί ἀγαθόν>>. Τότε ὁ Φωκίων ἠρ-
νήθη τό δῶρον εἰπών: <<ἄς μέ ἀφήσῃ νά εἶμαι ἀλλά
καί νά φαίνομαι τέτοιος>> <<δοκεῖν ἀεὶ καί εἶναι
τοιούτον>>(ἐνθ.ἀνωτ.18).

Χαιρήμων

Ὁ ποιητής Χαιρήμων δηκτικῶς ἔλεγεν, ὅτι εἶναι καλλίτερον νά θάβῃς τήν γυναῖκα, παρά νά τήν νυμφεύσαι: <<Γυναῖκα θάπτειν κρεῖττον ἐστίν ἡ γαμεῖν>> (Ἰω.Στοβαῖος: <<Ἀνθολόγιον>> ΞΗ,22).

Χρύσιππος

Ὁ Χρύσιππος ἐρωτηθεῖς <<διά ποῖον λόγον δέν πολιτεύεται;>> ἀπεκρίθη: <<ἐάν πολιτεύωμαι πονηρῶς θά γίνω δυσάρεστος τούς Θεούς (<<τοῖς Θεοῖς ἀπαρέσει>>) ἐάν πολιτεύωμαι χρηστῶς θά γίνω δυσάρεστος στούς πολίτας>> (Ἰω.Στοβαῖος: <<Ἀνθολόγιον>> ΜΕ, 29).

Ὁ Χρύσιππος εἶχε μεγάλην ιδέαν διά τόν ἑαυτόν του (<<φρονηματίας>>) τόσον ὥστε ὅταν κάποιος τόν ἠρώτησε: <<ποῖον μοῦ συνιστάς διά τήν μόρφωσιν τοῦ υἱοῦ μου>> ἀπήντησε: <<ἐμένα, διότι ἄν ὑπῆρχε καλλίτερος ἐμοῦ θά ἐπήγαινα εἰς ἐκεῖνον διά νά μαθητεύσω>>: <<παρ' αὐτῷ ἄν ἐγώ ἐφιλοσόφουν>>(Διογένης Λαέρτιος:<<Βίοι φιλοσόφων>> Ζ,183).

Ὁ ἴδιος φιλόσοφος μετεῖχε στά <<Συμπόσια>> ἀλλά ἦτο ἐγκρατής. Ἐπινε κρασί καί τό μόνον πού ἔκανε ἦτο νά κινή τούς πόδας του πέρα δῶθε: <<παραφερόμενος τοῖς σκέλεσιν>>, ὥστε ἡ δούλη του εἶπεν

(<<ώστε εἶπειν τήν δούλην>>): <<Μόνον τά πόδια τοῦ Χρυσίππου μεθοῦν>> (ἐνθ.ἀνωτ.).

Ἐπειδὴ οἱ Ἐπικούρειοι συνήθιζαν τά γεύματα ὁ Χρυσίππος εἶπεν ὅτι: <<μητρόπολις τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἐπικούρου εἶναι ἡ Γαστρολογία τοῦ Ἀρχεστράτου>>: <<μητρόπολιν εἶναι τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ τήν Ἀρχέστρατον Γαστρολογίαν>>(Ἀθήναιος: <<Δειπνοσοφισταί>> Γ,104,β).

Διάφορα

Χαρακτηριστικόν τῆς ἀντιλήψεως περί πειθαρχίας τῶν Σπαρτιατῶν εἶναι τό ἀκόλουθον περιστατικόν.

Κατά τήν διάρκειαν μάχης εἰς Σπαρτιάτης ἔχει ὑψώσει τό ξίφος καί πρόκειται νά φονεύσῃ τόν ἀντίπαλόν του,πού ἔχει πέσει κάτω.Ἐκείνη τήν στιγμήν ἀκούγεται τό ἀνακλητικόν σάλπισμα καί ὁ Σπαρτιάτης δέν σκοτώνει τόν ἐχθρόν. Ὄταν ἠρωτήθη διατί; ἀπήντησε: <<διότι καλλίτερον ἀπό τό νά φονεύῃς εἶναι νά πειθαρχῆς στόν ἄρχοντα>>: <<βέλτιον ἐστὶ τοῦ φονεύειν τό πείθεσθαι τῷ ἄρχοντι>> (Πλούταρχος: <<Λακωνικά ἀποφθέγματα>> 236).

Κάποιος Λάκων ἦλθε εἰς ξένην πόλιν.Ἐκεῖ ὁ φίλος πού τόν εἶδε ἀπέφυγε νά τόν φιλοξενήσῃ, διότι δέν εἶχε καθῶς πρέπει στρώματα. Τήν ἄλλην ἡμέραν

τά ἐδανείσθη καί προσεκάλεσε τόν Λάκωνα, ὁ ὁποῖος ἐπάτησε τά στρώματα καί εἶπεν: <<ἐξ αἰτίας σας χθές δέν ἐκοιμήθην, οὔτε εἰς ψάθαν>>: <<διά ταῦτα ἐχθές οὐδ' ἐπί ψιάθου ὑπνωκέναι>> (ἐνθ.ἀνωτ.236).

Κάποιος γέρος (<<πρεσβύτης>>) ἦλθε νά παρακολουθήση (<<θεάσασθαι>>) τούς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ἀλλά αὐτοὶ εἶχαν ἀρχίσει καί δέν εὑρίσκε θέσιν(<<καθέδρας ἠπόρει>>). Ἐπήγαινε ἀπό ἐδῶ καί ἀπό ἐκεῖ, δίχως νά τοῦ παραχωροῦν κάθισμα. Ὅταν ἔφθασε στό μέρος τῶν Σπαρτιατῶν ὄλοι τους ἐσηκώθησαν, διά νά τοῦ δώσουν θέσιν, διότι στήν Λακωνία ἐσέβοντο τό γῆρας. Σχετικῶς μάλιστα ἔλεγαν ὅτι μόνο στήν Σπάρτη εἶναι ὁμορφον τό γῆρας (<<λυσιτελεῖ γηράσκειν>>).

Μόλις οἱ ἄλλοι Ἕλληνες εἶδαν τούς Σπαρτιάτας νά σηκώνωνται ἐχειροκρότησαν τήν πρᾶξιν των. Τότε ὁ ἄγνωστος γέρος ἐσχολίασε:<<' Ἀλλοιμονον ὄλοι οἱ Ἕλληνες γνωρίζουν τά καλά, ἀλλά μόνον οἱ Λακεδαιμόνιοι τά ἐφαρμόζουν>>: <<ὡς ἅπαντες μέν οἱ Ἕλληνες ἐπίστανται τά καλά, χρῶνται δ' αὐτοῖς μόνον οἱ Λακεδαιμόνιοι>> (ἐνθ.ἀνωτ.235).

Ὁ χωλός Λάκων πού δέν τόν ἠθελαν διά στρατιώτην ἔλεγεν, ὅτι στόν πόλεμον χρειάζονται αὐτοὶ πού μένουν καί ὄχι αὐτοὶ πού φεύγουν>>: <<οὐ φεύγοντα δεῖ τοῖς πολεμίοις ἀλλά μένοντα καί τήν τάξιν φυλλάττοντα>> (ἐνθ.ἀνωτ.234).

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Ἄλλου ἀναφέρεται ὅτι ὁ ἀνάπηρος Ἄνδροκλείδης ὁ Λακεδαίμωνιος, ἀπήντησεν ἔτσι, εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι δέν τόν ἐνέγραφαν στούς καταλόγους τῶν πολεμιστῶν (ἔνθ.άνωτ.217).

Κάποιοι συνήντησαν Λάκωνας καθ' ὁδόν καί τούς εἶπαν: <<εἴσθε τυχεροί, διότι μόλις πρό ὀλίγου ἔφυγαν ἀπό ἐδῶ οἱ λησταί>>. Οἱ Λάκωνες ἀπήντησαν: <<ὄχι τυχεροί εἶναι οἱ λησταί>>: <<εὐτυχῆκατε ἀρτίως ἐντεῦθεν ληστῶν ἀπιόντων...ἀλλ' ἐκείνοι μή περιτυχόντες ἡμῖν>> (ἔνθ.άνωτ.233).

Στούς Θηβαίους πού διεφώνουν οἱ Σπαρτιᾶται εἶπαν: <<ἢ πρέπει νά θέλετε ἀλιγώτερα ἢ νά δύνασθε περισσότερα>>: <<δεῖ ἔλασσον ἢ δύνασθαι μείζον>> (ἔνθ.άνωτ.232).

Κάποιος πού ἐβλεπε εἰς ἕνα πίνακα ζωγραφικῆς Λάκωνας νά σφάζονται ὑπό τῶν Ἀθηναίων: <<Λάκωνας ὑπό Ἀθηναίων σφαττομένοις>> ἐθαύμαζε καί ἔλεγε: <<ἀληθῶς εἶναι ἀνδρεῖοι οἱ Ἀθηναῖοι>>. Παρατυχῶν Σπαρτιᾶτης τοῦ εἶπε: <<στόν πίνακα>> (ἔνθ.άνωτ.232).

Μία γυνή ἀπό τήν Ἰωνία ἐδείκνυε εἰς μίαν γυναῖκα ἀπό τήν Λακωνία τά κοσμήματά της. Ἡ Λάκαινα τῆς ἐδειξε τά παιδιά της καί εἶπεν: <<Αὐτά εἶναι τά κοσμήματά μου>>: <<ὁ δ' ἐμός κόσμος τοιοῦτος>> (Ἰω.Στοβαῖος: <<Ἀνθολόγιον>> ΟΕ,20).

Ἦ Πλούταρχος ἀναφέρει (<<Περὶ Εὐθυμίας>> 6) ἐκεῖνον πού ἔρριψε μίαν πέτραν διὰ νά κτυπήσῃ ἕναν σκύλον, ἀλλὰ ἐκτύπησε μίαν μητριάν: <<Καί αὐτό δέν εἶναι ἄσχημον>>: <<οὐδ' οὕτως κακῶς>> εἶπεν.

Ἦ ἴδιος συγγραφεύς(ἐνθ.ἀνωτ.16)μνημονεύει καί ἐκεῖνον πού ἔλεγε: <<γνωρίζω ὅτι ἡ γυνή μου εἶναι τιμία, ἀλλὰ καί γνωρίζω ὅτι εἶναι γυνή>>: <<οἶδα τήν γυναῖκα χρηστήν γυναῖκα δ' οὖσαν>>.

Ἦ ὅταν ὁ ἰατρός συνέστησε μακροχρόνιον θεραπείαν εἰς ἄρρωστον οἰκοδόμον αὐτός εἶπεν ὅτι: <<δέν ἀδειάζει νά εἶναι ἄρρωστος>>: <<οὐ σχολή κάμνειν>> (Πλάτων: <<Πολιτεία>>Γ,15).

Ἦ Ἐξέρξης ὅταν ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἔξευσε τόν Ἑλλησποντο καί διώρυξε τήν χερσόνησον τοῦ Ἰθω διὰ νά περάσῃ. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες τόν εἰρωνεύοντο λέγοντες ὅτι: <<ἔπλευσε διὰ τῆς ξηρᾶς καί ἐβάδισε διὰ τῆς θαλάσσης>>: <<Πλεῦσαι μὲν διὰ τῆς ἠπείρου, πεζεῦσαι δέ διὰ τῆς θαλάττης>> (Ἀριστοτέλης: <<Ρητορική τέχνη>> 1410, α,12).

Κάποιος βαθύπλουτος (<<σφόδρα πλούσιος>>) νέος ἀπό τήν Ἰωνία ἦλθε στήν Ἀθήνα ἐνδεδυμένος μέ πολυτελές πορφυροῦν ἐπανωφόριον μέ χρυσᾶ ἄκρα. Ὅταν τόν ἠρώτησαν: ἀπό ποῦ εἶναι; (<<ποδαπός

ἐστιν>>) ἀπήντησε: <<εἶμαι πλούσιος>>. Ὁμορφον περιστατικόν πού δεικνύει τήν δύναμιν τοῦ πλούτου.

Κάποιος χωρικός ἔδιδε στόν Ἀντίπατρον μίαν ἔγγραφον καταγγελίαν. <<Δέν ἔχω καιρό νά τήν ἐξετάσω>> τοῦ εἶπεν ὁ Ἀντίπατρος. <<Τότε νά μή βασιλεύς, ἂν δέν ἔχῃς καιρόν>> τοῦ ἀπήντησε ἐκεῖνος: <<καί μή βασίλευε εἰ μή σχολήν ἄγεις>> (Ἰω. Στοβαῖος: <<Ἀνθολόγιον>> ΙΓ,28).

Οἱ Πυθαγόρειοι συνήθιζαν νά κρατοῦν σιωπήν. Μερικοί δῆθεν <<σοφοί>> ἐμιμοῦντο τοὺς Πυθαγορείους καί ἐτήρουν σιωπήν τάχα ἀπό φιλοσοφικήν τακτικήν. Ὅσοι τοὺς ἤξεραν ἔλεγαν: <<τηρεῖτε σιωπήν, διότι πράγματι δέν ἔχετε νά εἰπῆτε κάτι>> (Ἀθηναῖος: <<Δειπνοσοφισταί>> Δ,162,β).

Ἀνεπανάληπτον λεπτότητα ἐδείκνυαν οἱ προγονοί μας ἐπί προσωπικῶν θεμάτων. Ἐπί παραδείγματι, οἱ Ἀθηναῖοι συνέλαβον ταχυδρόμους (<<γραμματοφόρους>>) τοῦ ἐχθροῦ των Φιλίππου καί ἐπῆραν τάς ἐπιστολάς, πού ἐκεῖνοι μετέφερον πρός τήν Ὀλυμπιάδα. Τάς ἐπιστολάς αὐτάς δέν τάς ἠνοιξαν (<<οὐκ ἔλυσαν>>) διότι ἐθεώρησαν, ὅτι ἔπρεπε νά σεβασθοῦν ὡς μυστικόν τοὺς φιλοφρονητικούς λόγους ἑνός ἀνδρός πού ἀπουσιάζει πρός τήν σύζυγόν του: <<ἀπόρρητον ἀνδρός ἀποδήμου πρός γυναῖκαν φιλοφροσύνην>> (Πλούταρχος: <<Πολιτικά παραγγέλματα>> 799).

Μία πρεσβεία τῶν Σπαρτιατῶν φθάνει στούς στρατηγούς τοῦ Πέρσου Βασιλέως. Τούς ἐρωτοῦν ἐάν ἐρχονται ιδιωτικῶς ἢ δημοσίως, δηλαδή εἰς ἐκτέλεσιν κρατικῆς ἀποστολῆς. Ὁ ἐπί κεφαλῆς τῶν Σπαρτιατῶν Πολυκρατίδας ἀπαντᾷ: <<ἐάν ἐπιτύχωμεν ἐρχόμεθα δημοσίως, ἐάν ἀποτύχωμεν ἐρχόμεθα ιδιωτικῶς>>: <<Αἶκα τύχωμεν δημοσία. Αἶκα ἀποτύχωμεν ἰδίᾳ>> (Πλούταρχος: <<Λυκοῦργος>>25).

Οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης ἐτιμώρησαν μέ πρόστιμο τόν βασιλέα Ἀρχίδαμον, ἐπειδὴ ἐνυμφεύθη πολὺ κοντὴν γυναῖκα. Διότι εἶπαν αὐτῇ δέν θά μᾶς γεννήσῃ βασιλεῖς, ἀλλὰ βασιλίδεια: <<οὐ γάρ βασιλεῖς ἄμμιν ἀλλὰ βασιλίδεια γεννάσει>> (Πλούταρχος: <<Ἀγησίλαος>>2).

Στὴν Λακωνία ἀπηγορεύετο νά ἐρωτήσῃ κάποιος: <<πόσοι εἶναι οἱ ἐχθροί>>, ἀλλὰ μόνον: <<ποῦ εἶναι οἱ ἐχθροί>>.

Οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης ἐπληροφορήθησαν, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι στρατιῶται, πού εὐρίσκοντο στὴν Δεκέλειαν τῆς Ἀττικῆς συνήθιζαν τό ἀπόγευμα νά περιπατοῦν: <<περιπάτω χρῆσθαι δειλινῶ>> (Αἴλιανός: <<Ποικίλη ἱστορία>>B,5). Ἐπειδὴ οἱ ἔφοροι ἔκριναν ὅτι οἱ στρατιῶται περιεπάτουν δι' εὐχαρίστησιν (<<τροφῶντων>>) καί ὄχι δι' ἄσκησιν (<<ἐκπονούντων>>) τοὺς ἔστειλαν διαταγὴν: <<μὴ περιπατήτε>>.

Ο ΓΕΛΩΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Όταν ο Ἄρπαλος ἔκλεψε τό ταμείον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καί ἦλθε στήν Ἀθήνα ὁ Δημοσθένης ἦτο ἐναντίον του καί τόν κατηγορεῖ. Κάποιο βράδυ ὁ Ἄρπαλος ἐδωροδόκησε τόν Δημοσθένη μέ εἴκοσι τάλαντα ἐντός χρυσοῦ κύλικος <<τάχιστα τῆς νυκτός ἐπέμψεν αὐτῷ τήν κύλικα μετά τῶν εἴκοσι ταλάντων>> (Πλούταρχος:<<Δημοσθένης>>25). Ὁ δωροδοκηθεῖς (πληγεῖς ὑπό τῆς δωροδοκίας) Δημοσθένης τήν ἐπομένη ἀπέφυγε νά ὁμιλήσῃ στήν Ἐκκλησίαν τοῦ Δήμου ἐναντίον τοῦ Ἀρπάλου. Κι ὅταν τόν ἐκάλουν νά ὁμιλήσῃ ἐδείκνυε τόν λαίμόν του, τόν ὁποῖον εἶχε περιτυλίξει καί ἔλεγεν μέ νοήματα, ὅτι τήν νύκτα ἔπαθε κυνάγχη καί τοῦ ἐκόπη ἡ φωνή. Οἱ εὐφυεῖς ὁμως πού ἀντελήφθησαν τήν ἀλήθειαν, ἔλεγον ὅτι ὁ ρήτωρ μας δέν ἔπαθε κυνάγχην, ἀλλά <<ἀργυράγχην>> (οὐχ ὑπό κυνάγχης ἔφραζον ἀλλ' ὑπ' ἀργυράγχης).

Κάποτε στήν Ἀθήνα δύο ἀρχιτέκτονες (<<Ἀθήνησιν ἀρχιτεκτόνων ποτε δυοῖν>>) ἐξητάζοντο ἐνώπιον τοῦ δήμου διά τήν ἀνάληψιν ἐνός δημοσίου ἔργου. Ὁ μὲν εἷς πού ἦτο καλός ρήτωρ ὠμίλησε κομπῶς καί ἐντυπωσίασε ἀπό τήν ἐλκυστικὴν περιγραφὴν, πού ἔκανε διά τήν κατασκευὴν τοῦ ἔργου. Ὁ δέ ἄλλος πού ἦτο καλλίτερος στήν τέχνην, ἀλλά κακός ὁμιλητής ἐσηκώθη καί εἶπε μόνον:<<Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὡς οὗτος εἶρηκεν, ἐγὼ ποιήσω>> δηλαδή:<<Ἄν-

δρες Ἴ�θηναῖοι ὅπως ἀκριβῶς αὐτός περιέγραψε, ἐγώ θά ἐκτελέσω τό ἔργον» (Πλούταρχος: <<Πολιτικά πα-
ραγγέλματα>> 802,Β).

Ὁ ρήτωρ Καλλιμέδων ἦτο φίλος τῶν ἰχθύων (<<φίλιχθος>>). Ἐπρομηθεύετο πολλούς ἰχθεῖς καί πρὸς τιμὴν του οἱ ἀστειολογοῦντες ἰχθυοπῶλαι ἐψή-
φισαν νά στήσουν χαλκὴν εἰκόνα τοῦ Καλλιμέδοντος κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων ἐντὸς τῆς ἀγορᾶς
των: <<χαλκὴν Καλλιμέδοντος εἰκόνα στήσαι Πανα-
θηναίοισιν ἐν τοῖς ἰχθύσιν>> (Ἰσθμιαῖος: <<Δειπνο-
σοφισταί>> Γ, 104,δ). Ἡ εἰκὼν καθορίσθη στό δεξιὸν
μέρος νά ἔχη ψημένον ἀστακὸν (<<ὀπτὸν κάραβον>>)
πού τόσοσον ἤρεσε στὸν ρήτορα, τὸν ὅποιον οἱ ἀλιεῖς
ἀνεκήρυξαν <<σωτῆρα τῆς τέχνης των>> ἐνῶ ἄλλοι
τούς ἐζημίωσαν. Αἱ ἐκδηλώσεις αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἐ-
τελοῦντο ἐντὸς φαιδροῦ κλίματος καί ἀποτελοῦν ἀπό-
δειξιν τῆς λαϊκῆς συμμετοχῆς στὰ ἀστεῖα.

Τό στόμα τοῦ τυράννου τῆς Σικελίας Γέλωνος ἐμύριζε ἄσχημα (<<σαπρόστομος ἦν>>). Κάποιος φί-
λος του ἔλαβε τό θάρρος καί τοῦ ἀπεκάλυψε τό ἐλ-
άττωμά του. Τότε αὐτός ὠργίσθη κατὰ τῆς συζύγου,
διότι δέν τοῦ τό εἶπε. Ἐκείνη ἐδικαιολογήθη: <<Ἐ-
νόμιζα ὅτι καί τῶν ἄλλων ἀνδρῶν ἔτσι μυρίζει τό
στόμα>>: <<ᾤμην γάρ καί τῶν λοιπῶν ὁμοίως ὄζειν τό
στόμα>> (Ἰω.Στοβαῖος: <<Ἀνθολόγιον>> Ε,83).

4.ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἡ παρουσίασις τῶν προαναφερθέντων κειμένων πιστεύω, ὅτι σᾶς ἔδωσε μίαν γεῦσιν τοῦ εὐφυοῦς ἀστεϊσμοῦ στήν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νά ἀρκεσθῆ στήν ἀπλῆν εὐχαρίστησιν. Μπορεῖ ἐπίσης, ἐάν ἐνδιαφέρεται, νά ἐμβαθύνῃ στό νόημα τῶν ἀστείων εὐφυολογιῶν. Ἐάν πράξῃ τό τελευταῖον θά ἀνακαλύψῃ πλοῦτον ἠθικῶν νοημάτων καί χρησίμων σκέψεων, ὅπως ἐσημείωσα ἤδη στόν <<πρόλογον>> τοῦ βιβλίου.

Ἐπαναλαμβάνω ἐδῶ καί πάλιν, ὅτι τό χιούμορ στήν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἀποτελεῖ ἀπό πλευρᾶς του ἀκόμη μίαν ἀπόδειξιν τῆς ὑπεροχῆς τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, ἡ ὁποία, μαζί μέ τά ἄλλα στοιχεῖα πού συνθέτουν τόν πολιτισμόν τοῦ ἀνθρώπου, εὔρε καί τόν ἀστεϊσμόν.

Οἱ προγονοί μας πρωτοεδημιούργησαν τήν φιλοσοφίαν, τάς ἐπιστήμας, τόν ἀθλητισμόν, τάς τέχνας, τήν πολιτικήν κ.τ.λ. καί τάς ἐδίδαξαν στούς βαρβάρους Ἀνατολῆς καί Δύσεως, τούς ὁποίους ἔμαθαν νά σκέπτονται καί νά ζοῦν ὡς ἄνθρωποι. Ἀφοῦ τούς ἔμαθαν αὐτά, τούς ἔμαθαν καί τό πῶς νά γελοῦν.

Θά παρέλθουν αιώνες διά νά κατορθώσουν οί διάφοροι βαρβαρολαοί νά δημιουργήσουν σιγά-σιγά ιδιικήν τους κωμωδία, φλύακας, ανέκδοτα, μύθους, λογοπαίγνια κ.τ.λ. Πράγματι προσεπάθησαν νά μιμηθούν τούς 'Αρχαιοέλληνας, χωρίς βεβαίως νά αναδείξουν 'Αριστοφάνην, ούτε νά έπιτύχουν λακωνισμόν, ούτε νά διοργανώσουν <<Συμπόσια>> όπου τά φωτεινά 'Ελληνικά πνεύματα άντηγωνίζοντο μεταξύ των.

Μολαταυτα θά αναγνωρίσωμεν, ότι στό θέμα χιούμορ άρκετοί ξένοι ιδίως τά τελευταία χρόνια παρουσιάζουν έργον. Τό παραδεχόμεθα. Νά παραδεχθούν όμως και εκείνοι, ότι όταν έμεις άνεκαλύπταμεν και έφηρμόζαμεν όλα τά είδη και όλας τάς μορφάς του χιούμορ, έδω και χιλιετίας εκείνοι ήσαν άνεβασμένοι στά δένδρα και έξέβαλον άνάρθρους κραυγάς.

Σχετικώς ό καθηγητής της 'Ελληνικής φιλολογίας Andre Bonnard (<<'Ο 'Αρχαίος 'Ελληνικός Πολιτισμός>> έκδ. <<Θεμέλιο>>, 'Αθ.1986,τομ.2, σελ. 235 κ.έ) αναφέρει: <<διάφοροι κωμικοί τύποι γεννιούνται στην 'Ελλάδα, ό καθένας μέ τό δικό του χαρακτηριστικό προσωπείο. Αύτά τά τυποποιημένα πρόσωπα τά συναντάς στίς λαϊκές κωμωδίες τόσο στίς παλιές όσο και στίς νεώτερες>> και στή συνέχεια άποδεικνύει πώς οί Γάλλοι, 'Αγγλοι, 'Ιταλοί, Γερμανοί

ἀντέγραψαν (μέχρι καί τὰ σωματικά ἐλαττώματα) τούς Ἀρχαιοελληνικούς κωμικούς τύπους π.χ. Εὐκλείων, Μέσων, Τρυγαῖος, Δικαιοπόλις, Λάμαχος, κ.τ.λ. καί δίπλα στά ὀνόματα τῶν Ἀρχαιοελληνικῶν κωμικῶν τύπων θέτει τὰ ξένα ὀνόματα, ὅπως αὐτά ἐμφανίζονται κατ'ἀντιγραφὴν τῶν Ἀρχαιοελληνικῶν στήν Εὐρώπην π.χ. Βολπόνε, Πανταλόν, Πολισινέλ, Βούρστ, Κάσπερλ, Ματαμόρ κ.τ.λ.

Πρέπει νά καταλάβουν καλῶς οἱ βάρβαροι Ἀνατολῆς καί Δύσεως, ὅτι οὐδέποτε θά ξεπεράσουν τούς Ἕλληνας, πού μόνον μποροῦν νά κακοαντιγράψουν. Τό Ἕλληνικόν ἀστεῖον πάντοτε θά προηγήται τῶν ξένων ἀστείων, διότι εἶναι γέννημα τοῦ ἀνυπερβλήτου Ἕλληνικοῦ πνεύματος.

Διά νά συγγραφῆ μελέτη ἐπί τῶν ἀρχαιοελληνικῶν ἀστείων θά ἐχρειάζοντο τόμοι ἐπί τόμων. Ἡ σάτιρα, ἡ κωμωδία, οἱ μῖμοι, οἱ ἰαμβοί, οἱ σίλλοι κ.τ.λ. δέν ἐξαντλοῦνται εἰς μικράς μονογραφίας. Χρειάζεται πλῆθος βιβλίων, ἀπαιτεῖται τεραστία εἰς βάθος καί εἰς ἔκτασιν ἔρευνα.

Αὐτό τό ἔργον ὄφειλαν νά τό κάνουν τὰ πανεπιστήμια καί τὰ ὑπουργεῖα δῆθεν παιδείας καί δῆθεν πολιτισμοῦ. Δυστυχῶς δέν τό κάνουν. Δέν θέλουν νά τό κάνουν. Εὐτυχῶς ὑπάρχουν ἰδιῶται μέ Ἕλληνικήν συνείδησιν καί αἴσθησιν ἔθνικοῦ καθήκοντος πού πράττουν ὅτι πρέπει διά τήν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα.

Μέ τό βιβλίό πού έδιαβάσατε δέν ίκανοποίησα
βεβαίως τό όλον ζήτημα, αλλά έδωσα μίαν μικράν
εικόνα τοῦ μεγάλου θέματος περί τοῦ άστείου στήν
Ἄρχαίαν Ἑλλάδα.

5.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΘΗΝΑΙΟΣ	<< Δειπνοσοφισταί>>
ΑΙΛΙΑΝΟΣ	<< Ποικίλη ιστορία>>
ΑΙΣΩΠΟΣ	<< Μύθοι>>
ΑΛΚΑΙΟΣ	<< Ἀποσπάσματα>>
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ	<< Περί ψυχῆς>> << Ρητορική τέχνη>> << Σοφιστικοί ἐλεγχοί>> << Ἠθικά Νικομά- χεια>> << Ἠθικά Εὐδήμεια>>
ΑΡΠΟΚΡΑΤΙΩΝ	<< Λεξικόν>>
ΑΡΡΙΑΝΟΣ	<< Ἀνάβασις Ἀλεξάν- δρου>>

Στο βιβλίο αυτό γίνεται μια ανάλυση του γλωσσικού κώδικα των Αρχαίων Ελλήνων. Παρουσιάζονται οι μορφές και οι λειτουργίες του αστειοσμού, με τὰ ὅποια οἱ προάγονοί μας ἔδω-καὶ χιλιάδες χρόνια ἔπειτα πνύτο. Τὸ σπινθηροβόλο Ἀρχαιοελληνικὸν πνεῦμα ἐχάρισε γέλωτα μὲ ἀστεία ὑψηλῆς ποιότητος, ἐντὸς τῶν ὁποίων περιέχονται ἠθικὰ νοήματα καὶ διδάγματα χρησιμὰ διὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν γεγονότων τῆς ζωῆς.

Τὸ εὐφυές ἀστεῖον ἀποτελεῖ γνώρισμα τοῦ Ἀρχαιοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Εἶναι τὸ ἴδιο μία φιλοσοφία, ἐν ἐφόδιον τοῦ βίου. Καὶ ἀκόμη πρέπει νὰ τονισθῇ, ὅτι οἱ ἄλλοι ἀρχαῖοι λαοὶ δὲν διέθεταν γιοῦμοσ. Δὲν ἔχομεν δηλαδὴ ἀστεία ἀπὸ ἀρχαῖαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τῶν ἄλλων. Ἡ ποιότης καὶ τὸ πλῆθος τῶν Ἀρχαίων ἀστείων ἀστείων εἶναι, ἀπὸ αὐτῆς τῆς πλευρᾶς μία ἐπιπέδου ἀποδείξεις τῆς ἑλληνικῆς ὑπεροχῆς τοῦ τότε, τοῦ τότε καὶ τοῦ σήμερα πάντοτε, ὅσον υπάρχουν Ἕλληνες.